ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1854. ΤΟΜΟΣ Ε'. ΦΥΛΛ. 108.

ΟΙ ΜΝΗΣΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΜΥΛΩΘΡΟΥ.

Διήγημα ἀγροτικόν.

—o—

Ὁ πατὴρ τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἐκ τῶν καλητέρων γεοπόνων τῆς Νάξου, καὶ ὁ πλουσιώτερος μάλιστα τοῦ χωρίου του. Εἶχεν ἔπαυλιν πλησίον λόφου συνδένδρου, λειβάδια εὐπρόσοδα, ἀγροὺς ἀξιολόγως καλλιεργημένους, καὶ στρέμματά τινα δάσους τὰ ὁποῖα ἐκλάδευε κατὰ δεκαετίαν.

Εἰς τὴν ἔπαυλίν του ἀνέτρεφε βόας· δύο δαμάλεις ἐπήρκουν διὰ τοῦ γάλακτός των εἰς τὰς ἀνάγκας, οἱ δὲ ὑπηρέται, ὅσοι ἀνεχώρουν ἀπὸ αὐτὸν, ἐπέστρεφον πάλιν διότι ὁ οἰκοδεσπότης ἦτο ἀγαθός.

Ὁ πατήρ του ἦτο πεντηκοντούτης, εὔρωστος, ζωηρὸς, φιλομειδὴς καὶ εὐθὺς τὴν καρδίαν. Δὲν ἦτο φιλάργυρος ἀλλ' οἰκονόμος, καὶ τακτικώτατος εἰς τὰς ὑποθέσεις του. Ἠγαπᾶτο δὲ κοινῶς εἰς τὸ χωρίον του, διότι ἦτο ἐλεήμων· καὶ ὁσάκις οἱ χωρικοὶ εἶχον διαφωνίας, εἰς αὐτὸν ἐπρόστρεχον ὡς εἰς διαιτητὴν, καὶ αἱ ἀποφάσεις του ἦσαν ἀνέκκλητοι.

Νομίζω μάλιστα ὅτι ἔγεινέ ποτε λόγος νὰ τὸν ἐκλέξωσι δήμαρχον· ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἀπεποιήθη εἰπὼν μετριοφρόνως, ὅτι δὲν ἦτο ἱκανῶς πεπαιδευμένος ὥστε νὰ ἐκπληρώσῃ τοιαῦτα ἔργα.

Πρὶν προχωρήσωμεν εἶναι ἴσως καλὸν νὰ σᾶς εἴπω ὁποῖος ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἡλικίαν εἰκοσιενὸς περίπου ἔτους· καὶ ἂν τὸ ἐλησμόνει, οἱ συνήθεις σύμβουλοί του θὰ τὸ ἀνενθύμιζον· θὰ εἴπωμεν δὲ μετ' ὀλίγον τὸ διὰ τί· ἦτο ὑψηλὸς, ἰσχνὸς καὶ λευκὸς, φέρων πάντοτε μαῦρον ἔνδυμα, καὶ ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν γειτόνων Κύριος Κωνσταντῖνος ἐνῷ ὁ πατὴρ ἐκαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων *Μπάρμπα* - Γιάννης.

Ὁ *μπάρπα* Γιάννης, γηράσας προώρως, εἶχε στείλει τὸν υἱόν του εἰς τὸ Γυμνάσιον· ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἡ κρίσις ἦτο συνήθως ὀρθοτάτη, ἠπατήθη τὴν φορὰν ταύτην, ὡς τὸ ἐνόησε καὶ αὐτὸς ἀκολούθως.

Πρὶν μεταβῇ εἰς Ἀθήνας ὅπου ἐσπούδασεν, ὁ Κωνσαντῖνος ἦτο παχὺς καὶ εὔθυμος, κατὰ νοῦν μόνον ἔχων τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, καὶ μόνον εὐάρεσον καὶ

τερπνοτάτην θεωρῶν τὴν διαμονήν του εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ πατρός του. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὅμως ἦτο ὅλως μεταβεβλημένος. Τὸ χωρικὸν ἔνδυμα τοῦ πατρός του τὸν ἐξηυτέλιζεν ὑπὲρ τὸ δέον· ἔλεγεν ὅτι ὁ βίος τῆς ἐξοχῆς εἶναι ἀηδὴς καὶ παραπολὺ ὁμαλὸς, καὶ εἰς μάτην ἀνεζήτει περὶ ἑαυτὸν τὰς ἡρωΐδας τὰς ὁποίας ἀνεγίνωσκεν εἰς τὰς ἐπιφυλλίδας τῆς ἐφημερίδος του.

Ὁ *μπαρμπα*-Γιάννης ἐπεθύμει νὰ δώσῃ καλὴν νύμφην εἰς τὸν υἱόν του, καὶ διὰ τοῦτο ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνεψιάν του τινά, (Σημειωτέον ὅτι ἦτο Καθολικὸς) ἥτις, εἰκοσαετὴς μόλις, ἐστερήθη τὸν μυλωθρὸν σύζυγόν της, πλουσιώτερον ὅλων τῶν περὶξ κατοίκων. Ὁ μῦλος τοῦ χωρίου δὲν ἔκειτο μακρὰν τῆς ἐπαύλεως.

Καὶ ὁ μὲν μῦλος ἦτο λευκὸς καὶ κομψὸς, περικυκλωμένος ἀπὸ ἀνθηρότατον σωρὸν ἰτεῶν, ἡ δὲ μυλωθρὸς ξανθὴ, ἐπαγωγὸς, εὔθυμος καὶ ὡραία· ἐπεριποιεῖτο τὰς λευκὰς χεῖράς της, καὶ περιέβαλλε τοὺς μικροὺς καὶ λεπτοὺς πόδας της μὲ σανδάλια στελλόμενα ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὀσάκις τὸ ἑσπέρας, καθημένη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας της, ἐπέπληττε τοὺς ὑπηρέτας της μὲ τόνον τὸν ὁποῖον εἰς μάτην ἐπροσπάθει νὰ καταστήσῃ αὐστηρὸν, ἐφαίνετο χαριεστάτη.

Ὀσάκις ὁ *μπαρμπα*-Γιάννης διέβαινε πλησίον τοῦ μύλου, ἐμειδία, καὶ παρατρίβων τὰς χεῖρας, ἔλεγε·

— Τί ὡραίαν κόρην θὰ κάμω νύμφην!

Πλὴν τούτου, ἐπειδὴ ὁ *μπαρμπα*-Γιάννης ἦτο ἰδιοκτήτης, ἔβλεπεν εὐχαρίστως τὰς γαῖας τὰς ἀνήκούσας εἰς τὸν μῦλον καὶ παρακειμένας εἰς τὰς ἰδικάς του, καὶ ἐψιθύριζε·

— Ὁ υἱός μου θὰ γίνῃ ἰδιοκτήτης τῶν καλητέρων ὑποστατικῶν τῶν μερῶν τούτων.

Ἐν τούτοις ἡ ὑπερήφανος διαγωγὴ τοῦ υἱοῦ του τὸν δυσηρέστει· ἔβλεπε μὲ λύπην τὴν ἀποστροφὴν τὴν ὁποίαν ἐπροξένουν εἰς αὐτὸν τὰ ἔργα τῶν ἀγρῶν καὶ ἡ ποίησις, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ καλητέρα τῶν ποιήσεων. Καὶ τῷ ἐπέτρεπε μὲν νὰ φέρῃ μαῦρον ἔνδυμα, ὑποβέτων ὅτι ἐὰν τὸ ἔνδυμα δὲν ἀρκῇ διὰ νὰ ἀναδείξῃ τινὰ ἀρχιερέα, ἐλκύει ὅμως ἐνίοτε τὸ σέβας· ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ βλέπῃ ἄνευ δυσαρεσκείας ὅτι ὁ Κ. Κωνσταντῖνος, ὁσάκις τις ὑπηρέτης ἔλειπεν ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, δὲν ἀπέβαλλε τὸ ἔνδυμά του διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀπόντος.

Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ὁ ἀγαθὸς Γιάννης, χωρὶς νὰ ζαλίζεται παραπολὺ, ἤλπιζεν εἰς τὴν πατρικήν του ἐξουσίαν, ἴσως δὲ καὶ εἰς τοὺς ὡραίους ὀφθαλμοὺς τῆς μυλωθρᾶς, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἀπόγονόν του εἰς ὀρθοτέρας ἰδέας. Μεταβὰς λοιπὸν, πρωΐαν τινὰ, περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν, ἐνῷ οἱ ἐργάται του ἐπρογεύοντο, εἰς τὸν μῦλον, ἔκρουσε τὴν θύραν καὶ εὗρε τὴν ὡραίαν χήραν διορθοῦσαν τὴν ξανθὴν κόμην της ἔμπροσθεν μικροῦ κατόπτρου· ἡ χήρα σπεύσασα προσέφερεν εἰς αὐτὸν θρανίον καὶ εἶπε·

— Καλημέρα, *μπαρμπα*-Γιάννη, κάθησε.

Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν εἰς ἀπάντησιν·

— Ῥόζα, ἀνεψιά μου, πόσον ἐτῶν εἶσαι;

— Ὦ! εἶμαι γραῖα, θεῖέ μου, πολλὰ γραῖα, ἀπεκρίθη κομψευομένη ὡς κάτοικος μᾶλλον τῶν πόλεων ἢ τῶν ἀγρῶν· εἶναι εἴκοσι χρόνων.

— Ὦ! ἐπενέλαβεν ὁ *μπάρμπα*-Γιάννης, μὲ ἀρέσκει τὸ γῆρᾶς σου, εἶσαι εὔμορφη Ῥόζα.

— Ἀλήθεια! ἀνέκραξεν ἡ νέα μειδιῶσα.

— Ἀληθέστατα· τοὐλάχιστον αὐτὴ εἶναι καὶ ἐδική μου καὶ πολλῶν ἄλλων γνώμη· Τὸ λέγουν εἰς ὅλον τὸ χωρίον.

— Λέγουν τόσα πολλὰ, θεῖέ μου! οἱ χωρικοὶ εἶναι φλύαροι.

— Ἔστω· πλὴν ἦτον καλήτερα ἐὰν δὲν ἐφλυάρουν.

— Πλὴν, εἶπεν ἡ Ῥόζα χαριέστατα μειδιάσασα, δὲν πειράζει κανένα ἂν λέγουν ὅτι εἶμαι εὔμορφη.

— Εἶσαι χήρα, ἀνεψιά μου.

— Ἀλλοίμονον! ἀνέκραξε στενάξᾶσα ἡ Ῥόζα.

— Δὲν θέλεις νὰ ἐξαναϋπανδρευθῆς;

— Τὸ σκέπτομαι, ἀπεκρίθη μὲ ἀφέλειαν ἡ Ῥόζα.

— Πῶς σὲ φαίνεται ὁ ἐξάδελφός σου;

— Ὁ Κωνσταντῖνος;

— Ναὶ, ἀπεκρίθη ὁ *μπαρπα*-Γιάννης καμμύσας τοὺς ὀφθαλμούς!

— Ἔ! εἶναι παραπολὺ . . . κύριος . . .

— Καὶ ἐπεθύμεις νὰ εἶναι παραπολὺ. . . χωρικός;

— Ὄχι δὰ . . . πλὴν . . .

Ὁ *μπαρπα*-Γιάννης παρέτριψε τὰς χεῖρας.

— Τί σημαίνει αὐτὸ τὸ *πλὴν*;

— Δὲν εἶπα *ναί*, θεῖέ μου.

— Εἶπες λοιπὸν *ὄχι*;

— Ὄχι ἀκόμη.

— Ἄρα εἶναι τελειωμένον· ὑγίαινε Ῥόζα . . . σὲ προειδοποιῶ ὅτι θὰ σ' ἐπισκεφθῇ ὁ ἐξάδελφός σου.

— Τόσω γρήγορα;

— Ὅταν τὸ σιτάρι εἶναι ὥριμον τὸ θερίζω· δὲν προσμένω τὸν χειμῶνα.

— Ὦ! εἶσθε πολλὰ εὐγενής! ἐψιθύρισε μὲ περιφρόνιαν ἡ νέα.

— Δὲν μὲ εἶπες ὅτι ἐγήρασες;

Ἡ Ῥόζα δὲν ἀπεκρίθη ἀμέσως· ἀλλὰ περιπτυχθεῖσα τὸν θεῖόν της, τὸν ἐφίλησε δυνατὰ, καὶ εἶπε σείουσα τὸν δάκτυλον·

— Ὦ! ἐὰν δὲν ἦσο ἡλικιωμένος.

Ὁ *μπάρμπα*-Γιάννης ἀνεχώρησε ζωηρὸς καὶ εὔθυμος, ὡς ἂν εἶχεν ἀλλάξῃ τὰ πεντήκοντά του ἔτη μὲ τὰ εἴκοσι τῆς μυλωθρᾶς.

Πλησίον τῆς οἰκίας του ἀπήντησε τὸν Κωνσταντῖνον σοβαρὸν καὶ ὠχρὸν ὡς ἥρωα μυθιστορίας. Οὗτος δὲ προσελθὼν πρὸς τὸν πατέρα του μὲ ὑπόκλισιν καὶ σέβας,

— Πάτερ μου, εἶπε, σ' ἐζήτουν.

— Κ' ἐγὼ ὁμοίως, ἀπεκρίθη ὁ γέρων.

— Ἔχω νὰ σὲ ὁμιλήσω.

— Κ' ἐγὼ ἐπίσης. Πλὴν, ἐπρόσθεσεν ὁ Γιάννης, νομίσας ὅτι ἐμάντευε τὸν σκοπὸν τοῦ υἱοῦ του, λέγε πρῶτος σὺ, τί μὲ θέλεις;

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβεν ὕφος μελοδραματικὸν, καὶ εἶπε·

— Πάτερ μου, αὔριον εἶναι πρώτη νοεμβρίου.

— Τῶν Ἁγίων Πάντων, ἐπρόσθεσεν ὁ πατὴρ, καὶ ἡμέρα τῶν γενεθλίων σου, υἱέ μου.

— Αὐτὸ εἶχα σκοπὸν νὰ σὲ εἰπῶ, πάτερ μου.

— Θὰ γίνῃς εἰκοσιενὸς χρόνου . . .

— Ναὶ, πάτερ μου.

— Εἶναι ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ νέοι ἀποκαταστατνίονται.

— Αὐτὸ ἔχω κατὰ νοῦν, πάτερ μου.

— Ἀ! πολλὰ καλὰ, ἐψιθύρισεν ὁ *μπαρμπα*-Γιάννης.

— Πάτερ μου, ἐπανέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἠξεύρεις ὅτι θὰ μὲ δώσῃς λόγον διὰ τὴν περιουσίαν τῆς μητρός μου.

Ἡ ἀπότομος αὐτὴ πρότασις δυσηρέστησε τὸν Γιάννην· καὶ ὅμως ἀπεκρίθη ἀταράχως·

— Τὸ ἠξεύρω, τέκνον μου, καὶ αὔριον θὰ σὲ χρεωστῶ σωστὰ δεκαπέντε χιλιάδας δραχμάς.

— Ὦ! εἶπεν ὁ Κωνσταντῖνος, δὲν θέλω παρὰ μόνον τὸ εἰσόδημα.

— Πλὴν δὲν θὰ τὰ ἐξοδεύῃς ὅλα ἐδῶ, ἐψιθύρισεν ὁ πατήρ.

— Καὶ δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ μείνω ἐδῶ.

Ὁ Γιάννης ὠπισθοδρόμησεν.

— Αὔριον ἀναχωρῶ εἰς Ἀθήνας.

Ὁ ἀγαθὸς γέρων ὠπισθοχώρησε καὶ πάλιν νομίζων ὅτι ὀνειρεύεται.

— Ἀλλ' ἡ σύζυγός σου δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ὑπάγῃ. Πλὴν τούτου τί θὰ κάμῃς ἐκεῖ; ποῖος θὰ φροντίζῃ διὰ τὸν μῦλον, τὴν ἐξοχήν; . . .

— Τί λέγεις, πάτερ μου; διὰ ποῖον μῦλον καὶ διὰ ποίαν ἐξοχὴν ὁμιλεῖς;

— Διὰ τὴν Ῥόζαν καὶ διὰ τὸν μῦλόν της· δὲν θέλεις νὰ ὑπανδρευθῆς;

— Μίαν χωρικήν! οὔφ!

Εἶπε καὶ ὠπισθοχώρησε.

— Πάτερ μου! ἐξηκολούθησεν ὁ νέος· μ' ἔδωκες ὑψηλοτέραν ἀνατροφήν· ἐνοεῖς λοιπὸν ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ εἶμαι οὔτε μυλωνᾶς, οὔτε γεωπόνος.

— Τί θέλεις λοιπὸν νὰ εἶσαι; ἠρώτησε μὲ ἀγανάκτησιν ὁ Γιάννης.

— Ζωγράφος! ἀπεκρίθη ἀταράχως ὁ Κωνσταντῖνος· ἢ μᾶλλον εἶμαι τώρα, διότι ἔχω κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν.

Ὁ γέρων ἀνύψωσε τοὺς ὤμους.

— Ὁ υἱός μου εἶναι τρελὸς, ἐψιθύρισεν· ἴσως πρέπει νὰ τὸν ἀποκηρύξω.

Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος, χαιρετίσας τὸν πατέρα του, ἀνεχώρησεν, ὁ δὲ Γιάννης ἔμεινεν ὡς κεραυνόπληκτος. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνόμισε καλὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ συμβουλευθῇ τὴν ἀνεψιάν του, τὴν μυλωθρὸν, διότι, κατὰ τὴν παροιμίαν τῶν κατοίκων τῆς Πάρου, *αἱ γυναῖκες ἔχουν περισσότερον νοῦν εἰς τὸν μικρὸν τῶν δακτυλον παρὰ οἱ ἄνδρες εἰς ὅλην τὴν κεφαλήν*.

Ἡ μυλωθρὸς τὸν ἤκουσε μέχρι τέλους, καὶ ἔπειτα εἶπεν·

— Ὁ ἐξάδελφός μου ἔχει δίκαιον, θέλει νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀθήνας· ἄφες τον.

— Εἶσαι τρελή;

— Διόλου. Ἔσο ἥσυχος· θὰ ἐπιστρέψῃ.

— Πλὴν. . . ἐψιθύρισεν ἀπηλπισμένος ὁ Γιάννης.

— *Μπάρμπα*-Γιάννη, εἶπε σπουδάζουσα ἡ μυλωθρὸς, εἶμαι γραῖα καὶ ἔχω πεῖραν· θέλεις νὰ μὲ ἀκούσῃς;

— Λέγε . . . .

— Ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ὑπάγῃ αὔριον εἰς Ἀθήνας . . .

— Καὶ διὰ τί;

— Σιωπή! νὰ τὸν δίδῃς δύο χιλιάδας δραχμὰς κατ' ἔτος . . .

— Θεέ μου! ἀνέκραξεν ὁ Γιάννης. θέλεις λοιπὸν νὰ μὲ ἐξολοθρεύσῃς;

— Καὶ ἂν, ὡς εἶναι πιθανὸν, κάμῃ χρέη, νὰ τὰ πληρώσῃς.

— Θεέ μου!

— Ἕως ὅτου νὰ φάγῃ τὰς δεκαπέντε του χιλιάδας δραχμάς.

— Ῥόζα, κόρη μου, εἶσαι, βλέπω, τρελὴ, ὡς καὶ αὐτός.

— Διόλου· διότι πρὶν περάσῃ ὁ χρόνος, θὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Κωνσταντῖνος.

— Ὁ λόγος σου καὶ εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ αὐτί!

— Καὶ δὲν θὰ φορῇ πλέον μαῦρον φόρεμα.

— Ἀ! ἀνεστέναξεν ὁ γέρων.

— Καὶ θὰ βάλῃ ἄλλο χονδρὸν ἐπανωφόρι.

— Νομίζεις;

— Δὲν ἠξεύρεις τὴν παροιμίαν; Ὅ,τι θέλουν αἱ γυναῖκες τὸ θέλει ὁ Θεός!

Εἶπε καὶ εὐτρεπίσθη τὸ ταχύτερον, βαλοῦσα τὴν καλήν της ἐσθῆτα, τὰς ψιλὰς κάλτας της, τὰ μικρά της σανδάλια, τὸν κομψότερον κεκρύφαλόν της, ἐστηρίχθη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ θείου της, καὶ μετέβη εἰς τὴν ἐξοχήν του.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο εἰς τὸν θάλαμόν του· αὐτὴ δὲ ἀναβᾶσα εἶπε πρὸς αὐτόν·

— Ἐξάδελφέ μου, ὁ πατήρ σου ἐξαναμωράνθη, καὶ μὲ φαίνεται ὅτι δὲν ἠξεύρει τί λέγει. Πρὸ ὀλίγου μὲ εἶπεν ἄῤῥητα θέματα.

Ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἔβλεπεν ἀσκαρδαμυκτί.

— Ὑπόθεσε ὅτι μ' ἔλεγεν ὅτι θέλεις νὰ ὑπάγῃς εἰς Ἀθήνας.

— Βέβαια, ἀπεκρίθη ὁ Κωνσταντῖνος.

— Δὲν ἀμφιβάλλω δι' αὐτό· ἀλλ' ὁ πατήρ σου ἐπρόσθεσεν ὅτι θὰ ἐναντιωθῇ.

— Νὰ ἰδῶμεν· ὑπεντυθόρυσεν ἐντόνως ὁ μέλλων ζωγράφος.

— Ἐγὼ εἶπα, ἐπρόσθεσε μὲ τόνον ἐμπιστευτικὸν ἡ Ῥόζα, εἰς τὸν πατέρα σου, ὅτι εἶναι ἀνόητος θέλων νὰ σὲ κάμῃ γεωπόνον ὅπως εἶναι καὶ αὐτὸς, καὶ νὰ σὲ ὑπανδρεύσῃ μ' ἐμὲ ἡ ὁποία εἶμαι μυλωνοῦ καὶ χωρική.

— Ἐξάδελφη μου . . . ἐτραύλισεν ὁ Κωνσταντῖνος ταραχθεὶς, καὶ λέγων καθ' ἑαυτὸν ὅτι ἡ Ῥόζα ἦτο ὡραιοτάτη.

— Ὁ πατήρ σου ἔχει ἄδικον, Κ. Κωνσταντῖνε, ἐπρόσθεσεν ἡ Ῥόζα. Εἶναι φυσικώτατον νὰ ζήσῃς κατὰ τὴν ἀνατροφὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβες· σὲ πρέπει σύζυγος Ἀθηναία.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐμεγαλύνθη, εἰ καὶ πειθόμενος ἔτι μᾶλλον ὅτι ἡ Ῥόζα ἦτο ὡραιοτάτη.

— Ὅθεν, ἐπανέλαβεν ἡ Ῥόζα, κατέπεισα τὸν πατέρα σου, καὶ πρέπει νὰ μὲ ἀνάψῃς κηρίον. Δὲν ἐναντιόνεται πλέον. . .

— Ἀ! ἐξαδέλφη μου . . . πόσον εἶσαι καλή!

Καὶ αὐτὸς μὲν ἠσπάσθη τὴν χεῖρά της, ἐκείνη δὲ ἐψιθύρισε κατ' ἰδίαν,

— Πόσον εἶναι ἀνόητος νὰ πιστεύῃ ὅτι αἱ γυναῖκες τῆς πόλεως εἶναι ὡραιότεραι ἀπὸ τὰς μυλωθρούς τοῦ χωρίου!

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀνεχώρησεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁμοῦ μὲ ἀργαῖόν τινα συμμαθητήν του, ὅστις ἦτο κάκιστος ζωγράφος εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐκαυχᾶτο ὅτι ἀνήκουστος ἦτο ἡ ἐπιτυχία του.

Κατὰ δὲ τὴν ἀναχώρησίν του ὁ γέρων ἔκλαυσεν ὡς μικρὸν παιδίον.

— Μὴ κλαίῃς, θεῖέ μου, ἔλεγεν ἡ μυλωθρός, θὰ ἐπιστρέψῃ καὶ γρήγορα.

Ἀλλὰ φεῦ! ἔτος ὁλόκληρον παρῆλθε, καθ' ὃ ὁ ταλαίπωρος πατὴρ ἔλαβε μυρίας ἀπαιτήσεις χρεῶν τοῦ υἱοῦ του. Ἐπλήρωσε δὲ αὐτὰ χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο κύριος τῆς περιουσίας του. Ἀλλὰ συχνάκις ἔλεγεν εἰς τὴν μυλωθρὸν,

— Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν ἐπιστρέφει;

— Ὑπομονή! ἀπεκρίνετο αὐτή, ἀλλὰ μὲ ὀλιγωτέραν ἢ ἄλλοτε πεποίθησιν.

Ὁ ταλαίπωρος *μπάρμπα*-Γιάννης ἔπεσεν εἰς μελαγχολίαν καὶ ἐγήρασεν ἐντός τινων μηνῶν ὡς ἂν παρῆλθον δέκα ἔτη.

Ἐντὸς τῶν ὀλίγων τούτων μηνῶν, κατεδαπάνησεν ὁ Κωνσταντῖνος ὀκτὼ χιλιάδας δραχμῶν.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ζωγραφική του ὀλίγον προώδευε. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου ἀπέρριψε τὰς εἰκόνας τὰς ὁποίας ἠθέλησε νὰ ἐκθέσῃ, οἱ λεγόμενοι φίλοι του τὸν κατέλιπον ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ, καὶ κυρία τις τὴν ὁποίαν ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ εἰς γάμον, τὸν ἀπέπεμψεν.

Ἔφθασεν ἄρα ἡ ὥρα τῆς σκέψεως.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ Κωνσταντῖνος ἐσυλλογίζετο ὅτι αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ βίος τῶν καλλιτεχνῶν εἶχον τὰς ἀκάνθας των, καὶ ἐνθυμήθη τὴν γοητευτικὴν μορφὴν τῆς ἐξαδέλφης του, καὶ τὰ δάκρυα τοῦ πατρός του ὅταν ἀνεχώρησε.

Κατὰ δυστυχίαν ὅμως αἱ Ἀθῆναι ὁμοιάζουσι τὸν λαβύρινθον τῆς Κρήτης· διὰ νὰ ἐξέλθῃ τις ἀπὸ αὐτὰς ἔχει ἀνάγκην τοῦ μίτου τῆς Ἀριάδνης, καὶ αὐτὸν μόνον ἡ γυνὴ τὸν κρατεῖ· ἀλλὰ ὁ μίτος δὲν ἦρχετο, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐξηκολούθει νὰ πλανᾶται εἰς Ἀθήνας ὅτε μίαν τῶν ἡμερῶν ἔλαβε τὴν ἐφεξῆς ἐπιστολήν·

« Φίλτατέ μου ἐξάδελφε!

« Εἶμαι εἰκοσιενὸς ἔτους, ἄρα εἶμαι γραῖα καὶ βλέπω τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκατασταθῶ. Ἐπανδρεύομαι μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας. Ἠμπορεῖς νὰ μαντεύσῃς μὲ ποῖον; ἀδύνατον . . . Θὰ γίνω μητρυιά σου, διότι ὑπανδρεύομαι τὸν *μπάρμπα*-Γιάννην. Ναὶ μὲν εἶναι πενταήκοντα καὶ ἑνὸς ἔτους, ἀλλ' εἶναι δροσερὸς ὡς ῥόδον καὶ ὑγιεέστατος. Εἴμεθα γείτονες, καὶ ἡ ἔπαυλις καὶ ὁ μῦλος θὰ ἀποκαταστήσουν ἀξιόλογον ὑποστατικόν. Σὲ προσκαλῶ εἰς τὸν γάμον μου. Ἐὰν ἐνυμφεύθης καμμίαν ὡραίαν κυρίαν Ἀθηναίαν, φέρε την, καὶ θὰ τὴν ὑποδεχθῶμεν ὅσον τὸ δυνατὸν καλήτερον. Ναὶ μὲν εἴμεθα χωρικοί, γνωρίζομεν ὅμως τὰ καθήκοντα.

Ἡ μέλλουσα μητρυιά σου

ΡΟΖΑ.

Γ. Γ. Ὁ πατήρ σου δὲν ἤθελε νὰ σὲ γράψω, διότι ἔλεγεν ὅτι γάμος χωρικῶν δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ εὐχαριστήσῃ κύριον ὡς σέ· ἀλλὰ ἐγὼ ὑπέθεσα ὅτι δὲν θὰ εἶσαι ὑπερήφανος καὶ ὅτι θὰ τιμήσῃς τὸν γάμον μας διὰ τῆς παρουσίας σου. Τὸ συμβόλαιον θὰ ὑπογραφῇ τὴν Κυριακὴν ὀκτὼ, μετὰ τὴν λειτουργίαν.

Β'. Γ. Γ. Ἐπειδὴ εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ πάσχῃς ἔλλειψιν χρημάτων, διότι ἡ ζωὴ τῶν Ἀθηνῶν ἀπαιτεῖ πολὺ χρυσίον, σὲ στέλλω πεντακοσίας δραχμὰς διὰ νὰ φθάσῃς ἄνευ βραδύτητος. »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεπλάγη ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην· μετ' ὀλίγον δὲ ἀνέκραξεν ὅτι ὁ πατήρ του ἦτο τρελὸς νὰ νυμφευθῇ τοιαύτην ἔχων ἡλικίαν· ἐνθυμήθη δὲ καὶ τὸ ὡραῖον πρόσωπον τῆς μυλωθροῦ.

Αἱ πεντακόσιαι δραχμαὶ τῆς Ῥόζας ἐφάνη ὅτι ἔπεσαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐπλήρωσε τὰ μᾶλλον κατεπείγοντα χρέη του, καὶ τὸ ἑσπέρας ἀνεχώρησε. Τὴν δὲ Κυριακὴν ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον του. Ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἔπαυλιν ἔπρεπε νὰ διαβῇ πλησίον τοῦ μύλου. Ἰδὼν δὲ τὴν θύραν ἀνοικτὴν εἰσῆλθε καὶ εὗρε τὴν μυλωθρὸν καλλωπιζομένην.

— Ἀ! Κ. Κωνσταντῖνε, εἶπεν αὕτη εἰρωνευομένη, καλῶς ὡρίσατε!

— Καλῶς σᾶς ηὗρα, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ κρύψῃ τὴν ταραχήν του.

Ἡ Ῥόζα ἦτο ὑπέρ ποτε ὡραία.

— Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ὡραία Ἀθηναία σου;

— Δὲν ὑπανδρεύθην.

— Ἀληθινά; κρῖμα!

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔδακε τὰ χείλη του, καὶ εἶπε δυσαναχετῶν·

— Τὸ ἤθελες λοιπόν;

— Διάβολε!

— Ἐνόμιζα ὅτι ἄλλοτε ὁ πατήρ μου . . . ἐσκόπευε. . .

— Ἦτον τότε ξαναμωραμένος, φίλε μου, τώρα ὅμως ἦλθε εἰς τὰ σύγκαλά του. . . . Ἴδεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον καλὸν διὰ σέ, ἦτον δι' αὐτόν. Ἰδού, ἔρχεται.

Καὶ εἰσῆλθεν ὁ *μπάρμπα* Γιάννης ἐνδεδυμένος ὡς πρίγκηψ· τὰ χείλη του ἐμειδίων καὶ ἀκτὶς εὐτυχίας ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο μᾶλλον τεσσαράκοντα ἢ πεντήκοντα ἐτῶν.

Ἀφοῦ ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱόν του μὲ συντριβὴν καρδίας, ἐπέβετο καὶ εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ῥόζας φίλημα βροντῶδες εἰπών·

— Καλ' ἡμέρα σου, συμβία μου!

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐθεώρησε τὸν ἀσπασμὸν τοῦτον οἰκειότερον τοῦ δέοντος καὶ μάλιστα παράτολμον.

— Ὑπάγωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν, εἶπεν ὁ Γιάννης. Ἔρχεσαι, Ῥόζα; Ἔρχεσθε, Κωνσταντῖνε;

— Διὰ τί μὲ ὁμιλεῖτε, πάτερ μου, πληθυντικῶς;

— Διὰ τί; πῶς νὰ ὁμιλήσω ἑνικῶς εἰς κύριον ὁποῖος εἶσθε;

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐρυθριάσας ὑπετραύλισέ τινας λέξεις.

— Κ. Κωνσταντῖνε, εἶπεν ἡ μυλωθρὸς μὲ σέβας ἀνάμικτον εἰρωνείας, ὑπάγετε μὲ τὸν ἄνδρα μου, καὶ σᾶς φθάνω. Ἐγὼ νὰ δώσω διαταγὰς δια νὰ καλοδεχθοῦν τὸν συμβολαιογράφον.

Ὅτε ἤκουσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸ ὄνομα τοῦ συμβολαιογράφου, ἠγανάκτησε, καὶ στηριχθεὶς εἰς τὸν βραχίονα τοῦ πατρός του εἶπε πρὸς αὐτὸν ἐνῷ ἐπροχώρουν·

— Τῷόντι ἀπεφασίσετε νὰ ὑπανδρευθῆτε εἰς τοιαύτην ἡλικίαν;

— Καὶ διὰ τί ὄχι; ἀπήντησεν ἐκεῖνος ἀνορθούμενος, καὶ ἐπιδεικνύων τὰ φυσικά του πλεονεκτήματα· δὲν εἶμαι ἀκόμη τόσῳ μουγλιασμένος.

— Βέβαια.

— Τόσῳ ἀφανισμένος.

— Δὲν λέγω τὸ ἐναντίον.

— Καὶ ἐκείνη εἶναι εὔμορφη.

— Ἀλοίμονον!

— Διὰ τί αὐτὰ τὸ ἀλοίμονον.

— Διότι, ἐψιθύρισεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχετε τριάντα χρόνους περισσότερον ἀπ' αὐτήν.

— Ναί, πλὴν τί πρὸς τοῦτο;

— Καὶ ὅταν γηράσετε, αὐτὴ θὰ εἶναι ἀκόμη νέα

— Ὦ! ἐλπίζω ὅτι θὰ εἶμαι ὑγιής.

— Σκεφθῆτε καλὰ πρίν.

— Καὶ δὲν μὲ μένει πλέον καιρός.

— Διὰ τί;

— Διότι ἐπροκήρυξα τοὺς γάμους μου.

— Τί σημαίνει; ἀνέκραξεν ὁ Κωνσταντῖνος· δὲν βλέπομεν καθημερινῶς γάμους διαλυομένους;

— Τώρα θὰ ἔλθῃ καὶ ὁ συμβολαιογράφος.

— Διάβολε!

— Καὶ ἠξεύρεις ὅτι ἔρχεται ἀπὸ τὴν Δρυμαλιάν.

— Ἠμπορεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ.

— Ναί· πλὴν ἐσύνταξε τὸ συμβόλαιον.

— Δὲν ἄφησε τὰ ὀνόματα ἄγραφα;

— Δὲν ἠξεύρω . . . Διὰ τί!

— Διότι ὁ κόπος του δὲν θὰ ὑπάγῃ εἰς μάτην· τὸ συμβόλαιον ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἄλλον.

— Καὶ εἰς ποῖον; ἠρώτησεν ὁ Γιάννης μειδιῶν πονηρῶς.

— Διάβολε! ἀπεκρίθη εὐσταθῶς ὁ Κωνσταντῖνος, εἰς ἐμὲ, ἐὰν θέλῃς.

Ἐν τοσούτῳ ἔφθασε καὶ ἡ μυλωθρός.

— Ἠξεύρεις, Ῥόζα, εἶπεν ὁ Γιάννης, ὅτι ἡ μέλλουσα εὐτυχία μου μ' ἐπρομήθευσεν ἀπὸ τώρα ἀντιζήλους; Ἔχω ἕνα ἀντεραστήν. . .

— Τόσῳ χειρότερα δι' αὐτόν! ἀπεκρίθη ἡ Ῥόζα.

— Μαντεύεις ποῖον;

— Ὦ! ἀνέκραξεν ἐκείνη μειδιάσασα, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον· ἀντεραστής σου εἶναι ὁ ἐξάδελφός μου τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνει· δὲν θέλω ἄνδρα μὲ μαῦρον φόρεμα, ἐγὼ ἡ ὁποία εἶμαι μυλωνοῦ καὶ θὰ τοῦ τὸ ἀλευρόνω κάθε ὥραν.

— Αὐτὸ σὲ πειράζει; ἀνεφώνησεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀποβάλλων τὸ ἔνδυμά του καὶ ῥίπτων αὐτὸ εἰς τοὺς πόδας τῆς νέας τῆς ὁποίας κατεφίλει καὶ τὰς δύο χεῖρας· ἰδέ με μόνον μὲ τὸ ὑποκάμισον . . . ὡς μυλωνᾶν!

— Ἤξευρε ὅμως ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψῃς ποτὲ εἰς Ἀθήνας, καὶ ὅτι ἂν κάμωμεν παιδία, δὲν θὰ ὑπάγουν ποτὲ εἰς τὸ Γυμνάσιον.

— Σὲ τὸ ὑπόσχομαι.

— Παράδοξον! ἐψιθύρισεν ὁ *μπαρμπα* Γιάννης· οἱ σημερινοὶ νέοι δὲν θέλουν νὰ γίνουν ὅτι εἶναι καὶ οἱ πατέρες των! . . .

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἐπίκρισις τῆς διαγωγῆς τοῦ υἱοῦ του, τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ὁ ἀγαθὸς Γιάννης, ὅστις εὐχαρίστως ἀνέλαβεν ἄλλο πρόσωπον τοῦ δράματος, καὶ ἀπὸ συζύγου ἔγεινε πενθερός.

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ*)

ΠΕΡΙ ΤΕΡΑΤΩΝ.

Ὑπὸ Ι. Δε-Κιγάλλα.

—o—

Πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὰ τέρατα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν οὐ μόνον τῶν πεπαιδευμένων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄχλου, ὅστις ἐκπληττόμενος ἀπὸ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔκτακτον καὶ ἀσύνηθες τῆς μορφῆς αὐτῶν, ἔπλασε διὰ τῆς ἀχαλινώτου αὐτοῦ φαντασίας πολλὰ οὐ μόνον ἀλλόκοτα ἀλλὰ καὶ πάντη ἀδύνατα νὰ ὑπάρξωσιν, ἅτινα ὅμως ἔφθασαν νὰ πιστεύσωσιν ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπιστήμονες. Τούτου ἕνεκα ἡ ἱστορία τῶν ὀργανικῶν τούτων ἀνωμαλιῶν κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον, δηλονότι ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων μέχρι τῆς ιζ' ἑκατονταετηρίδος, δὲν παρουσιάζει ἢ παρατηρήσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παραμεμορφωμένας, καὶ πολλάκις πάντη ἀνυποστάτους, ἂν καὶ μεταξὺ τῶν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀσχοληθέντων εἰσὶ καὶ διασημότατοι συγγραφεῖς, οἷοι ὁ Ἱπποκράτης, Ἀριστοτέλης, Πλίνιος, Γαληνὸς, Ἐμπεδοκλῆς, Δημόκριτος, καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὅμως ἀναφέρουσι καὶ γεγονότα ἀκριβῶς ἐκτεθειμένα καὶ ἐπιβεβαιωθέντα ἐκ μεταγενεστέρων παρατηρήσεων, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Δικέτιος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πολυτίμῳ συγγράμματι αὐτοῦ. (Liceti de mostrorum causis natura et differentiis. L. II.). Κατὰ τὴν δευ-

τέραν ὅμως περίοδον ἡ Τερατολογία ἔλαβεν ἐπιστημονικωτέραν ὤθησιν, καθότι πλῆθος γεγονότων περιεγράφησαν μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, καὶ εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἠγέρθησαν ἐμβριθεῖς συζητήσεις περὶ τῆς γενέσεως τῶν τεράτων. Τῶν συζητήσεων τούτων μετέσχον οἱ διασημότεροι τοῦ τότε καιροῦ φυσιολόγοι, οἷοι ὁ Λιτρὲς, Δυβερνέυος, Βινσλόβιος, Λεμέρυος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πρὸ πάντων ὅμως διεκρίθησαν μεταξὺ τούτων οἱ δύο τελευταῖοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος διισχυρίζετο ὅτι αἱ ἐκ γενετῆς ὀργανικαὶ αὗται ἀνωμαλίαι πηγάζουσιν ἐκ πρωτογενοῦς ἢ ἀρχικῆς τινος ἀλλοιώσεως τοῦ γόνου (germe), ὁ δ' ἕτερος ἀπέδιδεν ἀπεναντίας αὐτὰς εἰς τυχαίας τινὰς περιστάσεις ἱκανὰς νὰ προξενήσωσι ταύτας διὰ τῆς ἰδίας ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς πρωτογενοῦς ὁμαλῆς ἀναπτύξεως τοῦ γόνου. Ἑπομένως τὸ περὶ πρωτογενοῦς ἢ προσκτήτου ἀλλοιώσεως τοῦ γόνου ζήτημα κατέστη κατὰ τὴν ιή ἑκατοντακετηρίδα ἀντικείμενον πολλῶν λόγων καὶ πολυαρίθμων συγγραμμάτων, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος ὑπεστήριζε τὰς ἐκ τυχαίων περιστάσεων ἀλλοιώσεις τοῦ γόνου. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἀνεφάνη τὸ ἀξιόλογον περὶ Τεράτων (De monstris, Lausonii 1768) σύγγραμμα τοῦ πολυμαθοῦς Ἀλλέρου ὃ ἔθεσε τρόπον τινὰ τὰς πρώτας βάσεις τῆς τερατολογικῆς ἐπιστήμης, ἥτις ὅμως δὲν ἔλαβεν ὅλην τὴν μεθοδικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν ἢ ἐπὶ τῆς τρίτης περιόδου, ἤτοι ἐπὶ τῶν νῦν ἡμερῶν, ὅτε πρῶτος ὁ περικλεὴς Ι. Φ. Μέκελος, ἂν καὶ ὑποστηρίζει ἐν μέρει ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ ἐγχειριδίῳ τῆς Παθολογικῆς ἀνατομίας τὴν περὶ πρωτογενῶν ἀλλοιώσεων δόξαν τοῦ Βινσλοβίου, ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τῆς ὑπὸ τῶν νεωτέρων φυσιολόγων παραδεχθείσης θεωρίας περὶ γενέσεως τῶν τεράτων. Κατ' αὐτοὺς αἱ διάφοροι μορφαὶ τῶν ἁπλῶν τεράτων πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐμμονῆς διαβατικῶν τινων καταστάσεων τοῦ ἐμβρύου παρεμποδισθέντος ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπάρχει ἀναγκαία τις μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων ἀνωμαλιῶν σχέσις, διότι ἅπασαι πηγάζουσιν ἐκ τινος διαβατικῆς μὲν ἀλλὰ πάντοτε τοῦ αὐτοῦ εἴδους καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ ἔμβρυον κατά τινας περιόδους τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ διαρκούσης τῆς ὁποίας τυχαία τις διατάραξις διέκοψε τὴν τακτικὴν πορείαν τῆς μορφώσεώς του. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι γεγονότα ἀναμφισβήτητα συντείνουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας ταύτης, ἧς ἴχνη ἀπαντῶνται εἴς τε τὸν Ἀρβεῦον, Βόλφιον, καὶ Αὐβενριέθον, καὶ ἣν μετὰ τὸν Μέκελον παρεδέχθησαν καὶ ἀνέπτυξαν ἔτι μᾶλλον ὁ Ρέιλος, Τιεδεμάννος, Χωσιέρος, Βεκλάρδος, Ὄθων, Βλυμενβάχιος, Δε-Βλαινβίλλος Ἐνσίγγερος, Λευκάρδιος, Γεφρουὰ-Σαιντ' Ἰλαῖρος, Βρεσχέτος Σέρρες κτλ. ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι περιστάσεις πολλαὶ δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Μεκέλου καὶ ἄλλων νεωτέρων καθολίκευσιν αὐτῆς.

Πρὸς ἀκριβεστέραν δὲ σπουδὴν καὶ διάκρισιν τῶν ὑπὸ μυρίας μορφὰς παρουσιαζομένων τεράτων, ἀνάγκη ἤτο καὶ ἐπιστημονικῆς τινος κατατάξεως αὐτῶν εἰς διαφόρους κλάσεις, ὅπερ καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ κατορθώσωσι διάφοροι τῶν νεωτέρων φυσιολόγων, μάλιστα δὲ ὁ Λικέτιος, Ἴβερος, Μαλακάρνιος, Βοίγτελος, Βυφφὼν, Βλυμενβάχιος, Μέκελος, Βρεσχέτος, Ὄθων, Χαρβέτος, καὶ Σαιντ' Ἰλαῖρος· ἀλλ' οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπέτυχε κατ' ἀκρίβειαν εἰς τὸν προτιθέμενον σκοπὸν, διότι ἅπασαι αἱ προταθεῖσαι διαιρέσεις εὑρίσκονται καθ' ἕνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον ἐλλειπεῖς, καὶ πρὸ πάντων εἰς οὐδεμίαν τούτων ἀπαντᾶται ἡ ἀπαιτουμένη διάκρισις μεταξὺ τῶν τερατωδῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν μικρῶν ἀνωμάλων ἀλλοιώσεων ἃς συνήθως δὲν συμπεριλαμβάνομεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων κυρίως τερατωδῶν ἀλλοιώσεων, διότι κατὰ τὴν γενικὴν περὶ τεράτων ἰδέαν τοῦτο δύναται νὰ ὁρισθῇ· ὀργανικόν τι ὂν ἐκ τοῦ τῶν ζώων γένους (*) φέρον ἐκ γενετῆς διάπλασιν ἐπαισθητῶς ἀπάδουσαν πρὸς τοὺς συνήθεις τῆς φύσεως νόμους, ἤτοι ἔχον τὴν κατασκευὴν τινων ἢ ὅλων τῶν μερῶν αὐτοῦ ἐπαισθητῶς διάφορον τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ὁμοειδῆ αὐτοῦ ἄτομα. Ἑπομένως ἂν ἡ διαφορὰ ἦναι ἀνεπαίσθητος καὶ σμικρὰ, τὸ φέρον αὐτὴν ἄτομον οὐδόλως θεωρεῖται ὡς τέρας, ἂν καί τινες τῶν φυσιολόγων καὶ μάλιστα ὁ Φάβρης ἠθέλησαν νὰ συμπεριλάβωσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τερατωδῶν ἀνωμαλιῶν ἁπάσας τὰς ἀλλοιώσεις, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ αὐτῶν τῶν ἐκ παθολογικῶν αἰτιῶν πηγαζουσῶν, οἷαι ὁ ὑδροκέφαλος, αἱ ἐξογκώσεις κτλ.

Τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀποκτήσωσιν ἀκριβεῖς περὶ τερατολογίας γνώσεις παραπέμπομεν εἰς τὰ εἰδικὰ περὶ τούτου συγγράμματα, ἰδίως δὲ εἰς τὸ τοῦ Ι. Γεωφρουᾶ Σαντ' Ἰλαίρου, τὸ καὶ ἐπιγραφόμενον «Histoire générale et particulière des anomalies de l'organisation chez l'homme et les animaux, etc. Bruxelles, 1837.» Ἡμεῖς δὲ περιοριζόμεθα νὰ περιγράψωμεν ἐν συντόμῳ ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γεννηθέντων καὶ μᾶλλον ἀξιοπεριέργων τεράτων.

Ἐν ἔτει 1701 ἐγεννήθη εἰς Σόνυν τῆς Οὐγγρίας δίσωμον θῆλυ βρέφος ὃ ἐπωνομάσθη Ἑλένη καὶ Ἰουδίθ. Τοῦτο κατὰ τὸ ἔδδομον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος περιεφέρθη πρὸς θέαμα εἰς τὰς σημαντικωτέρας τῆς Εὐρώπης πόλεις ὅπου παρετηρήθη μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ὑπὸ διαφόρων τῆς τότε ἐποχῆς φυσιολόγων. Τὰ δύο ταῦτα κοράσια τὰ ὁποῖα ἦσαν προσκεκολλημένα κατὰ τὸ κάτω τῆς ῥάχεως μέρος, προήγαγον τὸ ζῆν μέχρι τοῦ 22 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Διέφερον δὲ ἀλλήλοις τὰ μέγιστα καὶ κατὰ τὴν κρᾶσιν καὶ κατὰ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα· διότι, ἡ Ἑλένη ἦτο πλέον μεγαλόσωμος, καὶ εὐτραφὴς, ὡραιοτέρα, ἠπιωτέρα καὶ μᾶλλον ἀγχίνους τῆς ἄλλης. Ἂν καὶ ἠγαπῶντο θερμῶς, συνέπεσεν ὅμως πολλάκις, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν νηπιότητα αὐτῶν, νὰ ἔλθωσιν εἰς ἔριδας, καὶ τότε ἐπάταζεν ἡ μία τὴν ἄλλην. Ἐνίοτε δὲ ἡ ἰσχυροτέρα ὕψωνε τὴν ἄλλην ἐπὶ τῶν ὤμων της καὶ ἄκουσαν τὴν μετέφερεν ὅπου αὕτη ἐβούλετο. Τούτων τὴν περιγραφὴν ἀπαντῶμεν εἰς πλεῖστα συγγράμματα ὡς καὶ εἰς τὸ ἄριστον τῆς φυσικῆς ἱστορίας πόνημα τοῦ Βυφφῶνος.

(*) Ἐπιστημονικῶς θεωρούμενα δύνανται δικαίῳ τῷ λόγῳ καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ τὰ ἀνωμάλως διωργανισμένα νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τεράτων, ἀλλ' ἡ γενικὴ περὶ τεράτων ἰδέα ἀποκλείει τὰ φυτὰ τῆς ῥηθείσης κατηγορίας.

Κατὰ τὴν 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1706 ἔτους ἐγεννήθη ἐν Λονδονδερῇ βρέφος φέρον δύο κεφαλὰς καὶ τέσσαρας βραχίονας ἐπὶ ἑνὸς μόνου κορμοῦ. Ἦτο δὲ δεξιόθεν μὲν θῆλυ ἀριστερόθεν δὲ ἄῤῥεν. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ ἄῤῥενος ἔκειτο ὄπισθεν τῶν ὤμων τοῦ θήλεως, ἡ δὲ ἀριστερὰ τούτου ὄπισθεν τῶν ὤμων ἐκείνου, ὥστε ἐφαίνοντο ὡς ἀμφιβαίως ἐναγκαλιζόλενα. Τὸ τέρας τοῦτο ἐπέζησεν ὀλίγα μόνον λεπτὰ τῆς ὥρας μετὰ τὴν γέννησίν του, ἡ δὲ περιγραφὴ

Ἑλένη. Ἰουδίθ.

αὐτοῦ ἀπαντᾶται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς Συναλλαγαῖς τοῦ ἔτους 1709. Τομ. 26.

Ὁ Μέρκος ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1709 τὴν περιγραφὴν βρέφους ἔχοντος κεφαλὴν μὲν μικροτέραν πολὺ τοῦ συνήθους, πρόσωπον δὲ κεκαλυμμένον ἐντελῶς ἐκ τριχῶν. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ὑπῆρχε μικρά τις σαρκώδης ἐξόγκωσις καὶ ἄνω αὐτῆς ὀφθαλμὸς τρίγωνος· ἑστερεῖτο δὲ ἐντελῶς καὶ ῥινὸς καὶ στόματος.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀναγινώσκομεν ὅτι κατὰ τὸ 1712 ἔτος ὁ Βαυδόναιος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν νεκρογενοῦς βρέφους, οὗ ἡ καρδία εὑρίσκετο ἔξωθεν τῆς θωρακικῆς κοιλότητος καὶ κρεμαμένη ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐν εἴδει παρασήμου.

Κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τοῦ 1783 ἔτους ἐγεννήθη ἐν Βεγγάλῃ ὑπὸ Ἰνδῶν γονέων, βρέφος τι φέρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἑτέραν κεφαλὴν προσκεκολλημένην ἰνίον πρὸς ἰνίον. Ἡ κεφαλὴ αὕτη, ἂν καὶ μικροτέρα τῆς κυρίας κεφαλῆς, εἶχεν ὅμως ὅλα τὰ ἀπαρτίζοντα συνήθως τὴν κεφαλὴν μέρη, ὧν ὅμως αἱ λειτουργίαι ἐτελοῦντο ἀσθενέστερον τῶν τῆς κυρίας κεφαλῆς. Τὸ τέρας τοῦτο ἔζησε δύο περίπου ἔτη. Τὴν δὲ περιγραφὴν αὐτοῦ συνέταξεν ὁ περικλεὴς Εὐεράρδος Ὄμος, ἥτις ἀπαντᾶται ἐν τῷ XXX τόμῳ τῶν φιλοσοφικῶν Συναλλαγῶν.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περιήρχοντο τὴν Εὐρώπην δύο ἀδελφοὶ Σίναι γνωστοὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν, *Δίδυμοι τοῦ Σιὰμ*, γεννηθέντες ἐν ἔτει 1811 καὶ στῆθος πρὸς στῆθος ἀλλήλοις προσκεκολλημένοι. Τούτων τὴν περιγραφὴν ἀπαντῶμεν εἰς πλεῖστα τῶν περιοδικῶν τῆς Εὐρώπης συγγραμμάτων, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀ-

Ῥίτα. Χριστίνα.

ποθήκην τῶν ὠφελίμων καὶ τερπνῶν γνώσεων, φυλ. 3. ἔτος 1847.

Τὴν 12 Μαρτίου τοῦ 1829 ἐγεννήθη εἰς Σασάρι τῆς Σαρδοῦς δικέφαλον κοράσιον *Ῥίτα Χριστίνα* ἐπικληθέν. Ἡ πρὸς ἀριστερὰ τῆς συμφύσεως κεφαλή, ἤτοι ἡ Χριστίνα, ἦτο εὐρωστοτέρας κράσεως ζωηροτέρα καὶ ἐθήλαζε πλέον τῆς ἄλλης, ἰσχνῆς οὔσης καὶ καχεκτικῆς. Ἔζησαν ἐννέα περίπου μῆνας, ὅτε προσβληθεῖσα ἡ Ῥίτα ὑπὸ ἰσχυρᾶς βρογχίτιδος ἀπεβίωσε μετὰ τριήμερον ἀσθένειαν, διαρκούσης τῆς ὁποίας ἡ Χριστίνα ἐφαίνετο ὑγιὴς καὶ εὔθυμος, ἀλλὰ μόλις ἐξέπνευσεν ἡ Ῥίτα καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἐτελεύτησε καὶ ἡ Χριστίνα. Περὶ τοῦ δικεφάλου τούτου ἀτόμου ἔγραψαν πλεῖστοι συγγραφεῖς, πρὸ πάντων ὅμως ὁ Μαρτῖνος Saint-Ange, ὁ Καστέλλος καὶ ὁ Σέρρες.

Πρό τινων ἐτῶν ὑπῆρχεν ἐν Καντώνῃ τοῦ Σινικοῦ κράτους ἄνθρωπός τις ἰθαγενὴς φέρων προσκεκολλημένον κατὰ τὴν χώραν τοῦ ξιφοειδοῦς αὐτοῦ ὀστοῦ

ἕτερον μικρὸν ὡς ἔμβρυον, ἄτομον ἐλλειπὲς μόνον κεφαλῆς καὶ προσηρμοσμένον διὰ τοῦ λαιμοῦ εἰς τὴν προρρηθεῖσαν χώραν. Τὸ παράσιτον τοῦτο ἄτομον ἐτρέφετο ἐκ τῆς κυκλοφορίας τοῦ μεγάλου, ἀλλ' ἐξεπλήρου ἰδίως τὰς ἐκκριτικὰς αὐτοῦ λειτουργίας. Τούτου τὴν περιγραφὴν συνέγραψαν ὁ Πέαρσον καὶ Λιδιγστόνος ἐν τῇ ἰατροφυσικῇ ἐφημερίδι τοῦ Λονδίνου.

Σιρός.

Κατὰ τὸ 1826 ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου εἰς Παρισίους ὁ Παπαλάκουας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μικρὸν πτῶμα ταριχευτὸν ἢ μούμιαν ἣν ἀνεῦρεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑρμοπόλει. Τὸ πτῶμα τοῦτο ὅπερ ἐνομίζετο πηθίκου ὡς μεγίστην μετ' αὐτοῦ ὁμοιότητα ἔχον, ἐξετασθὲν μετ' ἐπιμελείας παρὰ τοῦ σοφοῦ Σαιντ' Ἱλαίρου, τοῦ πατρὸς, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο πτῶμα ἀνθρωπίνου βρέφους τερατώδους μορφῆς. Τούτου δὲ τὴν περιγραφὴν ἀπαντῶμεν εἰς τὰ χρονικὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὸ ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1826 φυλ. τοῦ Μηνύτορος.

Δὲν εἶναι σπάνια καὶ τὰ ἐκ ζώων γεννώμενα τέρατα, μάλιστα παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἀπαντῶμεν πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα. Οὕτως ὁ Φλοῦέρος ἀναφέρει ἐν τῷ 21 τόμῳ τῶν Φιλοσοφικῶν Συναλλαγῶν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1699 συνέπεσε νὰ ἴδῃ ἐν Οὐεφόρδῃ χοῖρον ἔχοντα ὅμοιον σχεδὸν τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον. Ὁ δὲ Ὀζερετσκόβκης ἀναφέρει ἐν τῷ Α'. τόμῳ τῶν ὑπομνημάτων τῆς ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, ὅτι κατὰ τὸ 1809 εἶδε γαλῆν συγκειμένην ἐξ ἑτέρων ἓξ γαλῶν. Καὶ ἐγὼ πρό τινων ἐτῶν ἐδημοσίευσα διὰ τῆς Ἀθηνᾶς περιγραφὴν ὄρνιθος συγκειμένης ἐκ δύο σχεδὸν ὀρνίθων. Μυρία δὲ ἄλλα τοιαῦτης φύσεως παραδείγματα ἀπαντῶμεν εἰς διαφόρους συγγραφεῖς, ἀλλὰ κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ ἐνταῦθα.

ΠΕΡΙ
ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ (EDUCATIO.)

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησί τε καὶ Ῥωμαίοις.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΖ').

—o—

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ.

Ἡ ἐν τῷ Ἕλληνι λόγῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἐκπαίδευσις ἐγίνετο πάντοτε γενικωτέρα ἐν Ῥώμῃ, καὶ κατ' ὀλίγον προέκυψαν ἐξαίρετοι συλλογαὶ βιβλίων (Σύλλα, Λουκούλλου, Κράσσου, Πομπηίου, Οὐάρρωνος, Κικέρωνος κ. ἄλ.), προσιταὶ τοῖς πεπαιδευμένοις φίλοις εἰς χρῆσιν. Ὁ δὲ Οὐάρρων (Varro), ὁ doctissimus Romanorum, περὶ τοὺς χρόνους τούτους συνέγραψε καὶ βιβλίον περὶ ἀνατροφῆς (*Capys, aut de liberis educandis*), ἀπόδειξις, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν περὶ τὴν ἀνατροφὴν ἦν ἐπιθυμητὴ τοῖς σωφρονεστέροις. Περὶ δὲ τῆς εἰσχωρησάσης ἐμβριθοῦς σπουδῆς περὶ πνευματικὴν διαμόρφωσιν καὶ πολυμάθειαν (eruditio), ἅμα δὲ περί τινος σοφῆς τοῦ χρόνου χρήσεως, ἐκ τῆς πολυμερείας τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας προελθούσης, μαρτυροῦσιν οἱ νῦν συρμὸς γενόμενοι *anagnostae* καὶ τὰ *acroamata*, οἵτινες ἐνησχόλουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπισήμου Ῥωμαίου ἐν τοῖς δείπνοις καὶ ἄλλοτε, ὁσάκις ἠβούλετο μᾶλλον ἀκούειν ἢ ἀναγινώσκειν, μέσον οὐ γενικὸν καταστὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοῦ καρποῦσθαι πᾶσαν ὥραν καὶ πανταχοῦ δύνασθαι μανθάνειν. Παρ' ἐκείνοις ἀναφαίνονται αἱ φαιδραὶ διατριβαὶ καὶ συνδιαλέξεις ἐν τοῖς δείπνοις, οἷας εὑρίσκομεν παρισταμένας ἐν τοῖς συμποσίοις τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος.

Ἐνταῦθα ἐφθάσαμεν εἰς τὴν περίοδον, καθ' ἣν οἱ νέοι Ῥωμαῖοι μεταβαίνουσιν εἰς Ἀθήνας, Ῥόδον, Ἀπολλωνίαν, Μιτυλήνην, ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν ἐκεῖ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ῥητορικῇ, τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἄλλοις κλάδοις τῆς ἐπιστήμης, εἰ καὶ περὶ τοῦ χρόνου, ὅτε ὁ ποιητὴς Ἀρχίας (1) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὁ Κικέρων ἠδύνατο εἰπεῖν· *erat Italia tunc plena Graecarum artium ac disciplinarum etc.* (pro Arch. 3.). Καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲ, ἡ Ταρσὸς, τὸ Πέργαμον ἢ ἡ Πέργαμος καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀσίας εἶχον μετ' ὀλίγον ἀξιολόγους ῥητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολὰς νὰ ἐπιδεικνύωσι (Στράβ. ΙΓ'. 625. 673.). Εἰς ταύτας συναριθμητέα καὶ ἡ Μασσαλία (Tacit. Agric. 4.). (2) καὶ αὐτὴ ἡ Κόρδυβα ἢ Κορδύβη τῆς Ἱσπανίας ἐκτήσατο ταχέως σημασίαν διὰ τὴν ῥητορικήν της σχολὴν (ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὀνομάζονται ἐνταῦθα καὶ τὰ Βουρδίγαλα, ἡ Τολῶσσα καὶ ἡ Ναρβὼν, καθὼς καὶ ἐν Ἀφρικῇ προέκυψαν ῥητορικαὶ σχολαί. Flav. Vopisc. Saturn. 10.). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας ἀεννάως ἀπέρρεεν εἰς Ῥώμην ἄφθονος πολυμαθείας πηγὴ, καὶ κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον ἐδαπανᾶτο ἐνταῦθα. Ὁ δὲ Ἀτεῖτος, γραμματικὸς καὶ ῥήτωρ, πρῶτος ἑαυτὸν ὠνόμαζε *φιλόλογον* (philologus) κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐρατοσθένους Suet. de ill. gram. C. 10.)

Χαρακτηρίσαντες μέχρι τοῦδε τὰ κυριώτερα τῆς δημοκρατικῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, μεταβαίνομεν νῦν εἰς τοὺς χρόνους τῆς μοναρχίας ἀρχομένης, ἥτις καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν σχέσιν ἀνοίγει νέαν περίοδον. Ἡ ἀρχαία τάξις τῶν πραγμάτων ἦν κατὰ μέρος παρηγκωνισμένη, καὶ ἡ Ῥώμη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαφόρων, ὧν διεξήγαγε πολέμων, εἶχε διάφορα ξένης παιδείας στοιχεῖα παραλαβοῦσα. Πρὸ πάντων ὁ ἑλληνισμὸς ἦν τώρα βαθέως ἐρριζωμένος καὶ πανταχοῦ διαδεδομένος. Στοιχεῖα ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ τρόπων ἦσαν καὶ μέχρις ὑπερβολῆς εἰς τοὺς κύκλους τῶν πεπαιδευμένων εἰσκεχωρηκότα καὶ ἡ περὶ τὰ γράμματα ἐνέργεια τῶν Ῥωμαίων ἐφωδιάζετο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων (πρβλ. Horat. Epist. II. 2, 6 κεξ. Iuv. VI, 185—195.). Οὐδ' ἡ ἀνατροφὴ ἔμεινεν ὀπίσω, ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτας σχέσεις ἔλαβε νέαν διαμόρφωσιν. Δύναταί τις διϊσχυρισθῆναι, ὅτι, καθὼς ἡ ἀνατροφὴ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας χαρακτῆρά τινα μᾶλλον ἢ ἧττον δημόσιον ἔφερε, καὶ περ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διδασκαλίας οὐκ οὔσης δημοσίας, οὔτε κατὰ διάταξιν τῆς πολιτείας διευθυνομένης, κατὰ τοὺς καισαρείους χρόνους τοὐναντίον, ὅτε ἡ διδασκαλία ἔγεινεν ἀμέσως δημοσία, ἡ ἀνατροφὴ δὲν εἶχε πλέον, ὡς ἡ δημοκρατικὴ, τάσιν οὕτως εὐγενῆ, τῷ πολιτικῷ βίῳ πρόσφορον καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας προακτικήν.

Τοῦ Καίσαρος ἤδη χορηγήσαντος πρὸς τοὺς γραμματικοὺς καὶ ἄλλους διδασκάλους τὴν πολιτείαν, καὶ ὁ Αὔγουστος πολὺ εὔνους προσεφέρετο αὐτοῖς. Διώρισε τὸν Οὐέρριον Φλάκκον διδάσκαλον τῶν ἐγγόνων του, διὸ οὗτος μετέθεσε τὸ σχολεῖον εἴς τι μέρος τοῦ Παλατίου καὶ ἀπελάμβανεν ἐτήσιον μισθὸν 100 σηστέρτια (Suet. de ill. gram. C. 17.). Καὶ ὁ Μαικήνας προήγαγε ταύτας τὰς σπουδὰς (Suet. αὐτ. 21.). Οἱ γραμματικοὶ εὗρυνον πάντοτε μᾶλλον τὴν σφαῖραν των. Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐπὶ Δομετιανοῦ ἐξηλάθησαν μὲν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον. Ὁ Οὐεσπισιανὸς ἤδη εἶχε καταστήσει διδασκάλους τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς καὶ ἐγοῤῥήγει αὐτοῖς μισθόν. Τοιοῦτός τις διδάσκαλος ἦν ὁ Κοϊντιλιανὸς (3). Ἐσπουδάζον τώρα τὴν Ἑλληνικὴν *ἐγκύκλιον παιδείαν*, ἣν ὁ Κοϊντιλιανὸς (I, 10.) *orbem doctinae* ὀνομάζει. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ ἡ ἐκπαίδευσις ἤρχισεν ὅλως δημοσία γίνεσθαι, καθιδρύσαντος αὐτοῦ τὸ Ἀθήναιον (Aur. Vict. de Cæs. C. 14. §. 2.), τὸ πρότυπον τῶν ἐφεξῆς καισαρείων σχολῶν, καὶ διορίσαντος ἐν αὐτῷ μισθωτοὺς διδασκάλους.

Ἀλλ' ἂς θεωρήσωμεν πρῶτον τὰς ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου προόδους. Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως ἦν ἐφεστηκώς· ἐσχηματίσθησαν ποιητικαὶ ἑταιρεῖαι (Horat Sat. I, 10. 81. Ovid Epist. ex Pont IV, 16.), καὶ ἡ τότε ὑπερβαλλόντως προαγθεῖσα κλίσις πρὸς τὴν ἀ ἀγνωσίν ἤτοι ἀπαγγελίαν recitatio) τῶν ἰδίων ποιημάτων ἐνεψύχου πάντας, ὅσοι ὁπωσοῦν ἱκανοὺς ἐνόμιζον ἑαυτοὺς, νὰ προάγωσιν εἰς φῶς τὰ προσήκοντα. Πλείονα ἀεὶ ἐπίδοσιν, ἐλάμβανε τὸ ἔθος τοῦτο ἐπὶ τῶν ἑπομένων Καισάρων (Horat. Sat. I, 4. 74. Seneca Ep. 52. 102. Dial. de orat. C. 19 Mart II, 88, III, 18. Plin. Ep. I. 13.). Καὶ τὸ περὶ σπουδαίων πραγμάτων συζητεῖν, ὡς ἤδη ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς συγγράμμασι τοῦ Κικέρωνος ἐναργῶς εὑρίσκομεν, γενικωτέρα κατέστη. Ἡ εὐαρέστησις τῶν πλουσίων Ῥωμαίων ἡ ἀπὸ μεγάλων καὶ πολυτελῶν βιβλιοθηκῶν ἔρθασεν εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν καὶ αὐταὶ αἱ ἐπαύλεις καὶ τὰ λουτρὰ ἐκοσμήθησαν δι' ἐκλεκτῶν βιβλιοθηκῶν (Seneca de tranqu. vit. 9. Mart. VII, 17. 1.). Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἀνεφάνη ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ δημοσία βιβλιοθήκη διὰ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος (Asinius Pol-

---

(1) Ὁ Ἕλλην ποιητὴς Α. Λικίνιος Ἀρχίας κατήγετο ἐκ καλῆς οἰκίας Ἀντιοχείας τῆς ἐν Συρίᾳ. Δοὺς ἤδη δείγματα τῆς ποιητικῆς του εὐφυΐας ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι τῆς Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος, ἃς περιηγεῖτο, μετέβη ἐντεῦθεν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπολιτογραφήθη ἐν Τάραντι, Ῥηγίῳ, Νεαπόλει καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ῥώμην ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Κάλτου καὶ Μαρίου 652 Ρ. (102. π. Χ.). Ἐν Ῥώμῃ τυχὼν φιλόφρονος ὑποδοχῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν Λουκούλλων, ἀπήλαυε τῆς φιλίας καὶ ὁμιλίας τῶν ἐπιφανῶν καὶ πεπαιδευμένων Ῥωμαίων. Τὸ δ' ἐνδέκατον ἔτος μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἄφιξίν του (663. Ρ.) μετέβη μετὰ τοῦ Λουκούλλου εἰς Σικελίαν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπανόδου συστάσει αὐτοῦ ἐπολιτογραφήθη ἐν Ἡρακλείᾳ, πόλει συμμάχῳ τῆς Ῥώμης (civitas aequissimo jure ac foedere). Ὅτε δὲ τῷ 664 Ρ. κατά τινα νόμον τῶν δημάρχων Σιλουανοῦ καὶ Κάρβωνος ὡρίσθη νὰ δοθῇ ῥωμαϊκὴ πολιτεία πᾶσιν ἐκείνοις, οἵτινες ἤδη ἐν ταῖς συμμάχοις πόλεσιν ἦσαν πεπολιτογραφημένοι, καθ' ὃν χρόνον ἐξεδίδετο ὁ νόμος εἶχον τὴν οἴκησιν αὐτῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν ἀπεγράφοντο παρὰ τῷ πραίτορι (si qui foederatis civitatibus adscripti fuissent: si tum, quum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent: et, si sexaginta diebus apud praetorem essent professi Cic pro Archia. c. IV.), ὁ Ἀρχίας τότε ἔλαβε καὶ τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἴκησιν ἔχων ἐν Ῥώμῃ καὶ παρὰ τῷ πραίτορι Κ. Μετέλλῳ (Q. Metellus) ἀπογραψάμενος. Ὁ Ἀρχίας κατεῖχεν ἤδη 28 ἔτη τὴν πολιτείαν ταύτην, ὅτε Γράπιός τις, πιθανῶς τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν ὑπατείαν τοῦ Κικέρωνος (693 Ρ.), παρουσιασθεὶς διεφιλονείκησε τῷ ποιητῇ τὴν καλῶς κεκτημένην πολιτείαν, διατεινόμενος, ὅτι ὁ Ἀρχίας δὲν ἠδύνατο ῥωμαῖος πολίτης γενέσθαι κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ προειρημένου νόμου, μάλιστα διότι τὸ ὄνομα Ἀρχίας δὲν εὑρίσκετο ἐν τοῖς τῶν πολιτῶν καταλόγοις τῶν τιμητῶν. Ὁ Κικέρων τότε συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ γέροντος διδασκάλου του ἐνώπιον δικαστηρίου, οὗ τινος προέδρευεν ὁ ἀδελφός του Κόϊντος, κατὰ τὸν μεδιολάνιον σχολιαστήν. — Τὰ συγγράμματά του ά.) ὁ μιθριδατικὸς πόλεμος, ποίημα, ἐν ᾧ ἐξυμνοῦντο αἱ πράξεις τοῦ Λουκούλλου, β'.) ὁ κιμβρικὸς πόλεμος καὶ ἄλλα ποιήματα ἀπώλοντο. Ἀποδίδονται αὐτῷ καί τινα ποιήματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ (Iacobs Anthol. T. II p. 80—82.).

(2) Πρβλ. Ἀσωπ. ἐν προλόγῳ τ. Ἱστ. τ. Ἑλλ. ποιητ. κ. συγγ. σ. ιέ.

(3) Περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ ἄλλων τινῶν πεπαιδευμένων τῆς περιόδου ταύτης, ἴδε κατωτέρω.

lio (4) (Plin. Hist. Nat VII, 31). ἦν ἠκολούθησαν ἄλλαι πλείονες (Suet. de ill. gram. 21.). Ταῦτα πάντα ἀναγκαίως εὕρυνον τὸ ὑλικὸν τῶν γνώσεων σημαντικῶς, ἔδωκαν ἀζιόλογον ὤθησιν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, οὐδ' ἠδύναντο ἀτελέσφορα ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν νὰ μένωσι Τώρα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἑκάστου ἐπισήμου Ῥωμαίου εὑρίσκοντο *litterati servi*, κυριώτερον ἔργον ἔχοντες ἀντιγράφειν κώδηκας περιτήμων συγγραφέων, ἵνα τὸ μὲν αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν τόμων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ κυρίου των, τὸ δὲ καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ προμηθεύωσιν. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ τὸ ὅτι οὐχὶ αὐτοὶ οἱ πεπαιδευμένοι δοῦλοι, ἀλλὰ κατώτεροι ἐξελέγοντο *custodes* τῶν παίδων, εἰ μὴ φρόνιμός τις πατὴρ ἐποίει ἐξαίρεσιν. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς τούτων τῶν *custodum*, οἵτινες ἄλλως μόνον ἐν ταῖς τῶν εὐπόρων οἰκίαις εὕρισκον χώραν, ἀναγκαῖος ὅρος πιθανῶς ἦν ἡ δεδοκιμασμένη χρηστοήθεια.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου ἦν μὲν βεβαίως πολὺ ηὐξημένος ὁ ἀριθμὸς τῶν στοιχειωδῶν σχολείων ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἔμενον ἔτι καὶ ἰδιωτικὰ καταστήματα, ὡς τριοδικὰ σχολεῖα συνήθως ἐν ταῖς ἀπωτάταις γωνίαις τοῦ ἄστεος εὑρισκόμενα (Horat Ep. I, 20, 17. *ut pueros elementa docentem occupet extremis in vicis balba senectus.* Δίων. Χρυσοστ. Λογ. Κ'. 264) Στοιχειώδους τινὸς σχολείου ἐν Ποτιόλοις ἤτοι Δικαιαρχείᾳ μνείαν ποιεῖται ὁ Πλίνιος (Hist. Nat. IX. 9.). Εἰς αὐτὸ ἐφοίτα παῖς τις ἐκ Βαιῶν (Bajai), ὃν ἔφερε καθ' ἑκάστην δελφίν τις, ὡς ἔλεγον, διὰ τοῦ Λουκρίνου κόλπου (Lacus Lucrinus). Τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἰδίως τὰ σχολικὰ βιβλία πιθανῶς τώρα ἔλαβόν τινα βελτίωσιν, πρὸς ἣν ὤφειλε φέρειν ἡ ἤδη μεθοδικῶς γινομένη σπουδὴ τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς. Περὶ τῆς μεθόδου τῆς πρώτης διδασκαλίας μόνον σποραδικὰς εἰδήσεις ἔχομεν. Προανάγνωσις καὶ ὑπαγόρευσις τοῦ διδασκάλου καὶ ἐπανάληψις τοῦ μαθητοῦ ἦσαν τὰ κυριώτερα μέρη (Horat. Epist. I, 18, 13. κεξ. *ut puerum saevo credas dictata magistro reddere.* Οὕτω καὶ ἐν τοῖς *colloquiis scholasticis : dictavit mihi condiscipulus : scripsi dictante preceptore etc.*) Μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκμάθησιν τῶν συλλαβῶν καὶ ἔπειτα τῶν τύπων τῆς γλώσσης ἠσκεῖτο ἡ μνήμη δι' ἠθικῶν χωρίων, διὰ μύθων καὶ ἀπολόγων, συγχρόνως δὲ ἀνελύοντο τὰ μέτρα καὶ οὕτω προπαρασκευάζετο ἡ τῶν ποιητῶν ἀνάγνωσις (Seneca Epist. XIII, 89.). Ἡ πρώτη ἐν τῷ γράφειν ἄσκησις ἐγίγνετο ἀκόμη δι' ὁδηγίας τῆς χειρὸς, πρὸς ἣν σκόπιμόν τινα μέθοδον συνιστᾷ ὁ Κοϊντιλιανὸς (I, 1, 27. *Cum vero jam ductus sequi cœperit, non inutile erit, eas (litteras) tabellae quam optime insculpi, ut per illos velut sulcos ducatur stilus ect.*). Ὁ Ὁράτιος ἀναφέρει ἀπουλικόν τι ἐπαρχιακὸν σχολεῖον τοῦ Φλαυίου, εἰς ὃ ἐφοίτων οἱ υἱοὶ τῶν ἑκατοντάρχων (centuriones), ἵνα μανθάνωσι τὸν λογαριασμὸν (*laevo suspensi loculos tabulamque lacertos ibant octonis referentes idibus aera.* Sat. I, 6, 74 κεξ.), καὶ ἐτέλουν μισθόν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ σχολεῖον δὲν τὸν ἔπεμψεν ὁ πατήρ του, ἀλλ' εἰς Ῥώμην ἀγαγὼν αὐτὸν, τὸν ἔβαλε νὰ διδαχθῇ τὰς τέχνας, ἃς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἱππέων καὶ βουλευτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις τὸν συνώδευε πανταχοῦ αὐτὸς ὡς ἀδιαφθορώτατος φύλαξ (*ipse mihi custos incoruptissimus omnes circum doctores aderat.* αὐτόθι.). Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ λογαριάζειν ἀναφέρει ὁ Ὁράτιος εἶδός τι διαιρέσεως τοῦ ἀσσαρίου εἰς ἑκατὸν μέρη (*Romani pueri longis rationibus assem discunt in partes centum diducere. Art. pœt.* στ. 325 κεξ.) καὶ ἔπειτα ἔρχεται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν (*si de quincunce remota est uncia, quid superat? etc.*).

Τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἤρχιζον τώρα πρωΐμως, καὶ διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ πρωϊμώτερον ἐφοίτων εἰς τὰς σχολὰς τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν ῥητόρων τώρα ἢ κατὰ τὴν δημοκρατικὴν περίοδον. Ἡ βάσις τῆς διδασκαλίας ἔμενεν ἡ αὐτὴ, μόνον δ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐβελτιοῦτο ἡ μέθοδος. Αἱ σχολαὶ τῶν γραμματικῶν διετέλουν τὴν ἀξίαν αὐτῶν διασώζουσαι, καὶ ἡ πρὸς εὐγλωττίαν τάσις μεγάλην παντοτε σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὰς ῥητορικὰς σπουδὰς, εἰ καὶ ἡ ῥωμαϊκὴ ῥητορεία ἤδη κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς δημοκρατίας εἰς τὸν κολοφῶνά της φθάσασα, ἐπὶ τῆς μοναρχίας ἐπαισθητῶς εἰς ὀπισθοδρόμησιν εἰσῆλθε. Νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐτίμων τοὺς μεγάλους ῥητορικοὺς τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀσιατικῶν πόλεων (ὁ Αὔγουστος αὐτὸς ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Περγαμηνοῦ Ἀπολλοδώρου. Στράβ. ΙΓ'. 623. Cas.). Καὶ ἡ γεωμετρία δὲ καὶ ἡ μουσικὴ μεγάλην σπουδαιότητα ἐκτήσαντο (Seneca Ep. XIII, 89), ὡς καὶ ἡ ὀρχηστικὴ ἔκαμε τὰς προόδους της (Hor. Od. III, 6, 21. *modus doceri gaudet ionicos matura virgo* etc.). καίτοι τὸ *saltare* (ὀρχεῖσθαι) ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον τοῦ ῥωμαίου πολίτου οὐ μόνον ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καισάρων (Suet. Dom 8.).

(4) Ὁ C. Asinius Pollio, Μαρρουκῖνος τὸ γένος, γεννηθεὶς τῷ 76 π. Χ. (678 Ρ.) καὶ ἀποθανὼν, τῷ 4 μ. Χ. (758 Ρ.) ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῶν Αὐγουστείων χρόνων κατέχει λίαν ἐπίσημον θέσιν· διότι ἡ ἐπιρροὴ αὐτοῦ ἐκτείνεται οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ἀμέσως ἑπομένην περίοδον, τὸ μὲν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ποιητικῶν τε καὶ ἱστορικῶν καὶ ἄλλων προϊόντων (ὧν δυστυχῶς οὐδὲν διεσώθη ἡμῖν πλῆρες), τὸ δὲ, καὶ ἴσως πολλῷ μᾶλλον διὰ τῆς σπουδῆς αὐτοῦ τοῦ προαγαγεῖν τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν πορείαν τῶν σπουδῶν καὶ τῶν γραμμάτων διεύθυνσίν τινα δοῦναι, ἥτις οὐσιωδῶς ἐπενήργησεν εἰς τοὺς ἑπομένους χρόνους. Ἐκ τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν πρῶτον τὴν ὑπ' αὐτοῦ σύστασιν τῆς πρώτης δημοσίας βιβλιοθήκης ἣν τινι πολυτελεῖ στοᾷ παρὰ τῷ ναῷ τῆς Ἐλευθερίας τῷ 715—716 πιθανῶς ἐκ τῆς λείας τοῦ δαλματικοῦ πολέμου, περὶ ἧς ὁ Ἰσίδωρος (Origg. VI, 4) λέγει τάδε· «Primum autem Romae bibliothecas publicavit Pollio, Graecas simul atque Latinas, additis auctorum imaginibus in atrio, quod de manubiis magnificentissimum instruxerat.» δεύτερον, ὅτι ὁ Πολλίων κατὰ Σενέκαν (Controvers. IV. Prooem.) Primus omnium Romanorum advocatis hominibus, scripta sua recitavit· δηλ. εἰ μὴ πρῶτος αὐτὸς ἀπολύτως, τοὐλάχιστον πρῶτος κανονικῶς καὶ τακτικῶς ἀνεγίνωσκε τὰ ποιητικὰ καὶ πεζὰ πονήματά του ἐνώπιον πεπαιδευμένων φίλων καὶ γνωρίμων του.

Ἡ γυναικεία ἀνατροφὴ εἰς ἄλλην κατάστασιν εἶχε μεταστῆ. Ἡ ἀρχαία ἁπλότης, οἰκονομικότης καὶ χρηστότης τῆς matronae ἱκανῶς ἐξέλιπον· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔν τισιν ἐπισήμοις οἰκίαις πάντοτε ἀκόμη κατεβάλλετο φροντὶς περὶ σωφροσύνης καὶ χρηστοηθείας. Ὁ Αὔγουστος αὐτὸς εἰθίζε τὰς θυγατέρας καὶ ἐκγόνους του νὰ νήθωσιν ἔριον (Suet. Aug. 64.).

Αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις, ὁπόσαι ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οὐδέποτε ἴσης ἀξίας ἔτυχον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· τὰ ἑλληνικὰ γυμνάσια ἐθεωροῦντο παρ' αὐτοῖς μᾶλλον ὡς καταγώγια ἀργίας (Sic. rep IV, 4. Πλουτ. ῥωμ. ζήτημ. 40, Tac Ann. XIV. 20.). ἡ δὲ γυμναστικὴ γυμνότης προσέβαλλε τὴν ῥωμαϊκὴν κοσμιότητα (Decorum). Ὅθεν καθ' ὅλην τὴν δημοκρατίαν μόνον σποράδην εὑρίσκοντο παρὰ Ῥωμαίοις αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις (Πρλ. Cic. legg. II. 15). Οὕτως ὁ Παπίριος Κουρσὼρ ἦν ἄριστος δρομεὺς (Liv. IX, 16), καὶ Κάτων ὁ πρεσβύτερος εἶχε κατὰ Πλούταρχον, τοὺς υἱούς του αὐτὸς διδάξας τὴν γυμναστικὴν (Πλουτ. Κάτων ὁ πρεσβ. 5, 20.) Πρὸς τούτοις ἐν μεγάλαις ἑορταῖς πολλάκις γυμνικοὶ ἀγῶνες διεξήγοντο ὑπὸ ἀθλητῶν (Διονυσ. ὁ Ἁλικαρνασεὺς Ῥωμ. Ἀρχ. Ζ'. 67-73. τὴν ἐν τοῖς *ludis magnis* τῶν ἀρχαίων δημοκρατικῶν χρόνων γυμν. ἢ καὶ ἱππικὴν ἀγωνιστικὴν παράγει ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων). Ἀλλὰ τὴν σφαῖραν μετὰ μεγάλης ἡδονῆς ἐπαίζον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικία (Seneca ep. 105. Val. Max. VIII. 1, 1, 2. Cic. pro Arch 6. 6)

Ἄσκησιν, σκληραγωγίαν καὶ καρτερίαν ἐζήτει ὁ Ῥωμαῖος τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐν ταῖς ὁπλασκίαις, τῷ στρατοπέδῳ καὶ τῇ πρωτοπειρίᾳ (tirocinium τῶν πολεμικῶν ἔργων. Ἀλλ' οἱ αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐπιδεκτικώτεροι ἐδείχθησαν (Horat. Od, I, 8.) (5). Ἐν τῷ ἀρείῳ πεδίῳ (Campus Martius ὑπὸ Ῥωμαίων νέων ἐτελοῦντο γυμναστικαὶ ἀσκήσεις (Στραβ. Ε'. 3, 236. Cas.), ἦταν δὲ ἤδη καὶ γυμνάσια καὶ παλαῖστραι ἐν Ῥώμῃ (Tacit, Ann. XIV, 47.). Καὶ εἰς τὰ λουτρὰ αὐτὰ ἦσαν παλαῖστραι καὶ σφαιριστήρια προσηρτημέναι. Ὁ Τιβέριος καὶ ὁ Νέρων ἱπποδρόμια ἐστεφανώθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ (Suet. Ner. 24, Δίων. Κασσ. ΟΓ'. 20, κεξ.), καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀγωνιστικὴ εὕρισκε πάντοτε μείζονα ἐπιδοκιμασίαν (Suet. Ner. 12.). Ὁ Δομιτιανὸς μάλιστα συνέστησε καὶ ἀγῶνα παρθένων (Suet Dom. 4.). Ἔτι καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σευήρου σπουδαίως ἐτελοῦντο αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις. (Iul Capitol. 2.).

Μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μοναρχίας μεγίστης σπουδαιότητός ἐστι τὸ δεύτερον, τὸ ἐπὶ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνείνων, Ἄνδρες εὐρείας πολυμαθείας, ὑγιοῦς καὶ ὀξείας κρίσεως καὶ ἐν μεγίστῳ μέρει εὐγενῶν φρονημάτων κάτοχοι ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀπὸ τῶν δυναστῶν εὐνοίας ἔτυχον τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐνεργῶσιν ἐπὶ τὴν ἀνατροφὴν καὶ παίδευσιν τῆς νεολαίας. Ὁ Σενέκας, οὗ ὁ χαρακτὴρ ἐφάνη ἀμφίβολος τῶν νεωτέρων τισὶν, ἦν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Νέρωνος. Αἱ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἀρχαὶ ἔχουσιν ἀνεκτίμητον ἠθικὴν ἀξίαν. Τὰ δόγματά του ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνήκουσιν εἰς τὴν στοάν, καὶ εἰσὶν ἐπιτήδεια νὰ παρέχωσιν εἰς μὲν τὸν χαρακτῆρα σταθερότητα, εἰς δὲ τὰ φρονήματα χρηστότητα, καὶ νὰ ὁπλίζωσι κατὰ τοῦ φόβου τῶν κόπων, βασάνων καὶ τοῦ θανάτου, ὅπερ εὐκτὸν ἔπρεπε νὰ ἦναι τότε ὑπὸ τὰς ἐπισφαλεῖς βιωτικὰς περιστάσεις τοῦ ἐπιφανοῦς Ῥωμαίου τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως ἐξαιρέτους νύξεις δίδει ὁ Σενέκας. Πρὸς δὲ τοὺς γραμματικοὺς καὶ τὴν μικρολόγον αὐτῶν συλλαβοπευσιλαλίαν, ὡς καὶ κατὰ σχολαστικῶν ἐκ τῆς μυθολογίας ζητημάτων ἐν διαμάχῃ εὑρίσκεται. Θέλει τὴν ἀληθῆ *virtutem* καὶ τὸν *virum bonum* (Spist. XIII. 89). βεβαίως ὁ αὐτοκρατορικὸς αὐτοῦ μαθητὴς οὔτε ἡ *Virtus* ἦν, οὔτε ὁ *Vir Bonus*. Ἀλλὰ τί ἠδύνατο πράττειν παιδαγωγὸς, οὗ τὸ μόνον ἔργον δὲν ἦτο τοῦτο, ἐν ἐκείνῃ τῇ πάσης κακίας ἐπιδεκτικῇ ἐποχῇ καὶ πόλει, ἐπὶ ψυχῆς ἴσως ἤδη πρωΐμως διεφθαρμένης (Suet. Ner. 6. περὶ τῆς ἔτι τρυφερᾶς αὐτοῦ ἡλικίας. «*paene inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus paedagogis, saltatore atque tonsore*) νέου εἰς κοσμοκρατορίαν ἐκλελεγμένου, οὗ τὸ νεῦμα ἠδύνατο ζωὴν ἢ θάνατον χαρίσαι. Μυρίαι περιστάσεις ἐμπόδιζον τὴν ἀπόλυτον ἠθικὴν ἐνέργειαν τοῦ παιδαγωγοῦ. Οὐδὲν ἧττον τιμίως ἔπραξε τὸ κατὰ δύναμιν (Tac Ann. XIV, 52-56.). Οὐδ' ὁ Νέρων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του ἦν τόσον κακὸς (Suet. Net. 9, κεξ.), ὅσον πολλοὶ ἄλλοι καίσαρες εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς κυβερνήσεώς των. Μετὰ τὸν Σενέκαν ὡς παραστάται τῆς παιδείας τῶν χρόνων ἐκείνων ὀνομαστέοι ὁ Κοϊντιλιανὸς, ὁ Τάκιτος καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος, οἵτινες καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοσούτους ἰσχυροὺς καὶ ἀληθεῖς λόγους εἶπον· ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν ταῖς *institutionibus* αὐτοῦ ἐκτεθεὶς τελείαν θεωρίαν περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ μέλλον-

(5) Ἐν τῇ ᾠδῇ ταύτῃ ὁ Ὁράτιος ἀποτεινόμενος πρός τινα Λυδίαν ὑπαρκτὴν ἢ μᾶλλον πλαστὴν, τὴν ἐρωτᾷ, τί ἔπαθε, ὁ ἐραστὴς αὐτῆς Σύβαρις καὶ δὲν ἀναφαίνεται κατὰ τὰ συνήθη γυμνάσια ἐν τῷ Κάμπῳ, καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἀφορμῆς τυχὼν ἐξαριθμεῖ τὰ διάφορα τότε συνήθη γυμνάσια κατὰ τὸν ἑξῆς γλαφυρώτατον τρόπον.

Lydia die, per omnes
te deos oro, Sybario cur properes amando
perdere? cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris
inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
temperat ora frenis?
cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
sanguine viperino
cautius vitat? neque iam livida gestat armis
bracchia, saepe disco,
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Troiae
funera, ne virilis
cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

τος ῥήτορος, παρενείρει πολλὰ καὶ περί τινων οὐκ ἁρμοζόντων αὐτῷ ἠθῶν καὶ μεῳδῶν τῶν χρόνων του, προσέτι ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ συγγράμματος βιβλίῳ ἐπέρχεται καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας. Μετὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν ἄξιος λόγου διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ἐστιν ὁ συγγραφεὺς τοῦ *dialogi de oratoribus*, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον. Πολλαὶ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ συμφωνοῦσι πρὸς ἃς ὁ Τάκιτος ἐξέθετο ἐν τῇ *Germania* καὶ τῷ *Agricola* αὐτοῦ, (6) καὶ οὗτός ἐστιν εἷς τῶν λόγων, δι' οὓς οἱ δύο συγγραφεῖς ταυτίζονται. Ἐκτὸς τούτων ὁ Τάκιτος δίδει τοσαύτας νύξεις περὶ τῆς ἐπὶ τῶν Καισάρων ἀνατροφῆς. Πρὸς τὰς εὐγενεῖς καὶ χρηστοήθεις οἰκίας ἦν σπουδαιότατον χρῆμα ἡ χρηστὴ ἀνατροφή. Ὁ Ἰούλιος Ἀγρικόλας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐπιμελῶς ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ ἐπιμελείᾳ αὐτῆς ἐπαιδεύθη ἐν πάσαις ταῖς ὡραίαις τέχναις. Ἔπειτα ἐστάλη παρ' αὐτῆς εἰς Μασσαλίαν, ἵνα ἐξοικειωθῇ ἐκεῖ ἑλληνικὴν εὐπροσηγορίαν καὶ ἐπαρχιακὴν οἰκονομίαν (Tacit. Agric. 4 κεξ.). Ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἐνεστάλη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας βαθύτερον ἢ ὅσον ἀνήκει Ῥωμαίῳ καὶ ἔτι μᾶλλον βουλευτῇ, καὶ ἤθελεν ἔτι περαιτέρω προχωρῆσαι, εἰ μὴ περιώριζεν ἡ μήτηρ τὸν ἀκμαῖον αὐτοῦ ζῆλον. Τὴν πρώτην αὐτοῦ στρατείαν ἐτέλεσεν ἐν Βρεταννίᾳ ὑπὸ τῷ ἀρίστῳ στρατηγῷ Σουητωνίῳ Παυλίνῳ, ὅστις τὸν ἠξίωσε τῆς ἐμπιστοσύνης του (Tac. αὐτ. 4, κεξ.).

Καὶ Πλίνιος δ' ὁ νεώτερος παρέχει τινὰς διδακτικὰς παρατηρήσεις περὶ ἀνατροφῆς. Χαρακτηρίζει τὴν παιδείαν τῆς συζύγου του καὶ εὐγνωμονεῖ τῇ Ἰσπούλλᾳ (Hispulla), ἥτις ἀνέθρεψεν ἐκείνην, διὰ τοὺς καρποφόρους κόπους της (Ep. IV, 19.). Ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς Κορν. Τάκιτον (IV, 13.) μνημονεύει παιδευτηρίου τινὸς ἐν Μεδιολάνοις, ἔνθα ἐφοίτων οἱ συμπατριῶται του. Εὔχεται, ὅπως οὗτοι συστήσωσιν ἐν Κώμῳ διδακτήριον καὶ ὑπισχνεῖται νὰ εἰσφέρῃ αὐτὸς τὸ τρίτον τῆς δαπάνης. Ἀνεδέχετο δὲ καὶ τὸ ὅλον αὐτός, εἰ μὴ ἐφοβεῖτο, μὴ ἐν τῷ διορισμῷ τῶν διδασκάλων συμβῇ ῥαδιουργία ἢ δωροδοκία, ὅπερ συνέβη ἐν πολλοῖς ἄλλοις μέρεσι, ὅπου οἱ διδάσκαλοι ἐμισθοῦντο ἐκ τοῦ δημοσίου. Τὸ κακὸν τοῦτο τότε μόνον ἠδύνατο θεραπευθῆναι, εἰ ἐπετρέπετο εἰς τοὺς γονεῖς τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν τοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τῆς ἀναγκαίας συνεισφορᾶς ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ὑποχρέωσις τοῦ κρίνειν ὀρθῶς ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν διδασκάλων. Ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν φίλον του Μαύρικον (II, 18.) διηγεῖται, πῶς ἐπισκέπτεται τὰς παραδόσεις, ἵνα ἴδῃ καλοὺς διδασκάλους διὰ τοὺς ἀνεψιούς τοῦ φίλου του. Ἀκούει ἐξῶθεν ἔν τινι ἀκροατηρίῳ μέγαν θόρυβον καὶ τραγεῖς φωνάς, παρόντων πολλῶν ὁμοφώνων τοῦ· ἅμα δ' εἰσελθόντος αὐτοῦ, αἴφνης σιγὴ ἐπιγίνεται. Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Μαρκελλῖνον (VVI, 23.) παριστᾷ τὴν ἀντίθεσιν τὴν μεταξὺ τῶν συνήθων ἠθῶν τῶν νέων πεπαιδευμένων Ῥωμαίων καὶ τῶν τοῦ πρωΐμως τελευτήσαντος Ἀβίτου (Avitus). Περὶ ἐκείνων λέγει τάδε. *Nam quotusquisque vel aetati alterius vel auctoritati ut minor cedit? statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem atque sibi ipsi exempla sunt.*

Ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρις Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (Pius) τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως πάντοτε μᾶλλον ἀνεπτύχθησαν, ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων διδασκαλικῶν ἑδρῶν ηὐξήθη, καὶ ὁ συνημμένος αὐταῖς μισθὸς ὑψώθη. Ὁ Ἀδριανὸς αὐτός, ἀρχαιολογικαῖς καὶ γραμματικαῖς γνώσεσι συγκεκροτημένος φίλος τῆς πολυμαθείας, πολλὰ συνετέλεσεν. Αἱ προσπάθειαί του ἐπενήργησαν καὶ ἐπὶ τὰς ἀπωτέρας ἐπαρχίας, ὧν ἐν ταῖς ἀξιολογωτέραις πόλεσι διδακτικαὶ ἕδραι κατεστάθησαν, ἄξιοι διδάσκαλοι διωρίσθησαν καὶ καλῶς ἐμισθοῦντο (προβλ. Iul. Capitolin. 2, 3, 11.) Καὶ ἡ φιλοσοφία δὲ πλουσιοπαρόχως ἐτιμήθη. Ἐν Ἀθήναις Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καθιδρυσεν ὀκτὼ ἕδρας δι' αὐτήν, ἀνὰ δύο δι' ἑκάστην τῶν τεσσάρων αἱρέσεων, τὴν πλατωνικήν, περιπατητικήν, στωϊκὴν καὶ ἐπικούρειον, παρ' αἷς καὶ οἱ σοφισταὶ διετήρουν ἔτι τὴν ἀξίαν των (Φιλοστρ. β. σοφ. Β'. 10, 12, 13, 19, 26, 27, 30-33.).

Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς σχολαστικῆς διδασκαλίας περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰκότως συντομωτέρα καὶ ταχυτέρα μέθοδος κατέλαβε τὸν τόπον τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκείνης τῆς βραδέως πρὸς τὸ τέρμα ἀγούσης. Τώρα ὁ παῖς μετὰ μείζονος σπουδῆς ἐποδηγετεῖτο διὰ τῶν βαθμιδῶν τῆς στοιχειώδους παιδείας, ὅπως ὡς τάχιστα δυνηθῇ τὰ ὡραῖα δῶρα τῆς ποιήσεως καὶ ῥητορείας παραδέξασθαι. Καὶ ἐν τοῖς στοιχειώδεσι σχολείοις τῶν χρόνων τούτων πιθανῶς ἐδοκιμάζετο ἐφαρμογή τις νέας καὶ σκοπιμωτέρας μεθόδου, τὸ μὲν πρὸς εὐκολυνσιν τοῦ διδασκάλου ἐπὶ πολλῶν μαθητῶν, τὸ δὲ πρὸς ἐπιτομήν, ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν γενομένων *colloquiorum scholasticorum* καταφαίνεται. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν δύναται κατὰ πάντα νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν λαγκάστρειον, μάλιστα διότι ὁ ἐν ἐκείναις τοῖς *colloquiis subdoctor* ἢ *ὑποδιδάσκαλος* δὲν εὑρίσκει ἐνταῦθα τὴν θέσιν του, ἀλλὰ μόνον ὁ *unus ex majoribus*, ὅστις καὶ *condiscipulus* καὶ *peritus* ὀνομάζεται (πρβλ. Quintil. I, 2, 23.).

Περὶ δὲ τῆς τοῦ γυναικείου φύλου παιδείας ἦν δυνατὸν ἔτι παραδείγματά τινα ἐξαιρέτου ἀνατροφῆς νὰ δοθῶσιν, ἀλλὰ πολὺ συχνότερα καὶ γενικώτερα ἦσαν τὰ διαφορετικὰ φυσικὰ ἐλαττώματα. Καθ' ὅλου ἡ ἐκνικήσασα τρυφὴ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ ἀγωγῇ, ἡ φιληδονία καὶ ἡ πρὸς πνευματικὴν ἄνεσιν τάσις ἐπήνεγκον ἐπιβλαβῆ ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν τῆς ἀνατροφῆς μέθοδον. Ἤδη ὁ ὀξύνους καὶ ἔμπειρος συγγραφεὺς τοῦ dial de orat. (C 29, κ.

(6) Οὕτω π. χ. Germ 20: Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegatur. Dial. de Orat. 29: at nunc natus infans delegatur Graeculae alicui ancillae etc.

ἀλ.) ἐξεφράσθη τὰ περὶ τούτου ἔλλογα αὐτοῦ παράπονα. Ἔτι ὀξύτερον παρέστησε τὴν διαστροφὴν τῶν γονέων ὁ αὐστηρὸς ἐπιτιμητὴς τῶν ἠθῶν τῶν συγχρόνων του, ὁ Ἰουβενάλιος (XIV, 4, κεξ: VII, 176, 185, κεξ.), ὡς ὁ Πέρσιος (III, 10-20) πικρότερον σκώπτει διὰ τὴν ἀμέλειαν τῆς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτήσεως. Ἀλλὰ σημειώσεως ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Νερούα (Nerva) προύνόουν περὶ τῶν ἀνηλίκων ὀρφανῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων πενήτων γονέων, καὶ δημοσίοις ἀναλώμασιν ἀνέτρεφον αὐτοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἰταλίας (Aur. Vict. Ep. 12. §. 4.). Μάλιστα διέπρεπεν ἐπὶ τούτῳ ὁ Τραϊανὸς, οὗ τὰς εὐεργεσίας περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀνατροφὴν πτωχῶν παιδίων διαιώνισεν ὁ Πλίνιος Paneg. 26.). Ὁ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς ἔπραξεν ὅμοια ὑπὲρ πτωχῶν κορασίων, εἰς τιμὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαυστίνης καθιδρύσας κατάστημα διὰ τὰ τοιαῦτα (Capitolin. Anton. C. 8.). Καὶ Ἀλέξανδρος δ' ὁ Σευῆρος καθιδρυσε τοιοῦτον κατάστημα (Ael Lampr Alex. Sev. C. 57.).

Οἱ παῖδες καὶ τὰ μειράκια ἐφοίτων τότε πρωΐμως εἰς τὰς σχολὰς τῶν γραμματικῶν, ἐν αἷς ἑρμηνεύοντο ποιηταὶ καὶ ἐγίνοντο *μελέται* ῥητορικαὶ μετὰ τεχνικῆς ἀπαγγελίας (Quintil. I. 8.). Ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Οὐϊργίλιος ἦσαν ἐν γένει ἡ βάσις τῆς διδασκαλίας (Quintil. 1, 8, 4.). Πρὸς μελέτην (dectamatio) ἐχρησίμευε πρὸ πάντων ὁ Κικέρων, παρ' ὃν ἀπέβλεπον καὶ εἰς μεταγενεστέρους ῥήτορας. Κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἔπραττον κατὰ τὸ δοκοῦν. Γνῶμαι, οἷαι αἱ τοῦ Σύρου (chriae) ἀπεστομίζοντο καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρ' Ἕλλησι (Quintil. 1, 8, 1.). Ἐκτὸς τούτων ἡ λογιστικὴ καὶ ἡ μουσικὴ ἐχρησίμευον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παιδευτικοῦ κύκλου (Plin. Hist. Nat. XXXV, 10, Aur. Vict. Ep. C. 45, §. 6.)

Μετὰ τὴν διάνυσιν τοῦ πρώτου τούτου σταδίου μετέβαινον εἰς τὰς σχολὰς τῶν ῥητόρων, οἵτινες ἤδη τότε καὶ *professores eloquentiae* ὠνομάζοντο (Seneca Ep 89.). Ἐνταῦθα ἐπραγματεύοντο τὰ ἐπὶ πολὺν χρόνον διατηρηθέντα δύο εἴδη ῥητορικῶν ἀσκήσεων, τὰς *suasorias* καὶ τὰς *controversias*, ἐκείνας μὲν οἱ νεώτεροι καὶ ἀσθενέστεροι, ταύτας δὲ οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἱκανώτεροι (Dial. de orat 6. 35. Seneca sues· et contrv. prooem.). Διὰ τούτων ἠνοίγετο εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν περὶ πᾶς μελέτας ἡδονὴν τῆς νεανικῆς γλώσσης, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀκροατήρια ἐκείνων τῶν διδασκάλων ἐφοιτῶντο μετὰ μεγάλου ζήλου. Ἐκτὸς τούτων οἱ νέοι ἠκροῶντο καὶ τῶν παραδόσεων τῶν φιλοσόφων, οἵτινες ἤδη ἐπὶ Σενέκα συχνάκις εἰς γεωμετρικὰς καὶ γραμματικὰς λεπτολογίας κατηναλίσκοντο, καὶ ὡς πάντοτε, μᾶλλον λαλεῖν ἢ πράττειν ἠπίστοντο (Seneca. Ep. 89.). Οὕτω νῦν ὁ κύκλος τῶν κυριωτάτων παιδευμάτων τοῦ νέου Ῥωμαίου περιελάμβανε τὴν σπουδὴν τῆς γραμματικῆς, ῥητορικῆς, φιλοσοφίας, γεωμετρίας καὶ μουσικῆς. Ταῦτα πάντα ὠνομάζοντο καὶ *liberalia studia* (Sen. ἀντ.). Ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῇ ἐντὸς Ἀλπέων Γαλατίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ αἱ ἕδραι τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς πάντοτε μείζονα ἀξίαν ἐκτῶντο περὶ τοὺς χρόνους τούτους.

Ἐπὶ τούτων τῶν βάσεων ἐστηρίζετο ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ παίδευσις μέχρι τῶν ὑστάτων καισαρείων χρόνων, ὅτε τελευταῖον μετ' ὀλίγων ἐξαιρέσεων αἱ βάσιμοι σπουδαὶ καὶ ἡ γνησίως ἐπιστημονικὴ τάσις ἐν γένει ἐπὶ μᾶλλον ἠρξαντο ἐξαφανιζόμεναι, καὶ ἀντὶ τῆς ὑγιοῦς ἐκείνης παιδείας ἤρξατο ἐπεισερχομένη ἡ ἀπατηλὴ ἐπιφάνεια, ἡ περὶ ἀνθηρὰν, νῦν μὲν ἀρχαϊκῶς, νῦν δὲ μετὰ λεπτολόγων σοφιστειῶν καὶ κακοτεχνιῶν κεκαλλωπισμένην γλῶσσαν κενοσπουδία. Ἡ διεύθυνσις αὕτη, ἐν ταῖς πρώταις αὐτῆς ἀρχαῖς ὑποδηλοῦται ἤδη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ dial de orat (C. 14.), σαφέστερον δὲ ὑπὸ Πετρωνίου (Sat: 1, κ. 11, 2.):

"Ωςπερ ἐν Ἀθήναις ἤδη καὶ ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλου μετὰ τῆς βαθμιαίας παρακμῆς τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς ἰσχύος καὶ μετὰ τῆς ὠχριάσεως τῆς πολιτικῆς λαμπρότητος παρετηρήσαμεν καὶ τὴν διαφθορὰν τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πνευματικῆς παραγωγικότητος, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κόσμῳ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας δείκνυται, ὅτι ὁ μὲν πυρὴν τοῦ βίου ἦν ἀπομεμαρασμένος, ὁ δὲ φλοιὸς ἔξωθεν διετήρει ἔτι τὴν λάμψιν του. Νῦν ἡ Ῥώμη δὲν εἶναι πλέον ἀξία τοῦ πάλαι τηλαυγοῦς πολιτικοῦ τε καὶ πολεμικοῦ κλέους της. Καὶ ἐν τῇ διοικήσει τῆς πολιτείας καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ φαίνεται ἡ ἔκλειψις τῆς ἰσχύος καὶ ἡ παρουσία δεινῆς χαυνότητος. Εἰ καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἔτι ἀναφαίνονται ἄνδρες τινὲς ἄξιοι, οὗτοι δὲν δύνανται πλέον, ἐπικρατοῦντες τοῦ ὅλου, νὰ ἐμφυσήσωσι πνεῦμα ζωῆς εἰς τὸ πεπτωκὸς σῶμα τῆς πολιτείας. Τὰ ὑπερισχύοντα στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς ἀχρειότητος ἐπενήργουν ἀναγκαίως καὶ ἐπὶ τὴν ἀνωγήν. Αἱ πρὸς τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς ἀπειρηκυῖαι καὶ ἀδιάφοροι ψυχαί, ἐπίσης ἀναισθητοῦσαι καὶ πρὸς πνευματικὴν ἀνύψωσιν καὶ πρὸς πολιτικὴν ἐνέργειαν, περιεφρόνουν πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἐπιστημονικὴν φιλοπονίαν. Εἶχον μὲν οἱ χρόνοι οὗτοι νὰ δείξωσιν ἔτι ἀξιοτίμους τινὰς συγγραφεῖς ποιητὰς καὶ ῥήτορας, ἀλλὰ τὰ συγγράμματα αὐτῶν φέρουσι μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν τύπον τοῦ αἰῶνος. Χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῶν τελευταίων αἰώνων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου παρέχει ἡμῖν Ἀμμιανὸς ὁ Μαρκελλῖνος (Xiv. c. vi. p 15. ed Hamb. 1609.) : Quod cum ita sit, paucae domus studiorum seriis cultibus antea celebratae, nunc ludibriis ignaviae torrentes exundant, vocali sono perflabili tremitu fidium resultantes. Denique pro philosoplo cantor et in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur, et bibliothecis repulcrorum ritu in perpetuum clausis organa fabricantur hydraulica et lyrae ad speciem carpentorum ingentes tibiaeque et histrionici gestus instrumenta non levia· δηλ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὀλίγαι οἰκίαι, τῶν σπουδῶν τῇ ἐμβριθεῖ θεραπείᾳ πρότερον περιώ-

νυμοι, νῦν παιγνίων ὀκνηρίας ἔμπλεω οὖσαι πλημμυροῦσι, φωνητικῷ ἤχῳ, περιπνευστικῷ τρόμῳ χορδῶν ἀντηχοῦσαι. Τέλος ἀντὶ φιλοσόφου ψάλτης καὶ ἀντὶ ῥήτορος διδάσκαλος σκηνικῶν τεχνῶν προσκαλεῖται, καὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις δίκην τάφων εἰς ἀεὶ κεκλεισμέναις ὄργανα κατασκευάζονται ὑδραυλικὰ καὶ λύραι ὡς ἁρμάμαξαι ὑπερμεγέθεις αὐλοί τε καὶ ὑποκριτικῆς κινήσεως ὄργανα οὐκ ἐλαφρά. κλ.

Αἱ σχολαὶ τῶν καισάρων ἐν Ῥώμῃ διήρκεσαν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας βάσεως μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἔπειτα ὑπ' ἄλλο σχῆμα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐχρησίμευον, ὡς εἰκός, εἰς προπαρασκευὴν διὰ τὰς διαφόρους ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσεις καὶ ὑπουργήματα, καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν ἀπαραίτητοι. Ὅτι δ' ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον καὶ τινες καλοὶ πρακτικοί, δυνάμεθα παραδέξασθαι, ὀλιγώτερον δ' ἔξοχοι συγγραφεῖς. Ἰδίως δ' ἔτι διετηροῦντο ἐν καλῇ καταστάσει ἡ νομικὴ ἐπιστήμη (μάλιστα ἀπὸ Οὐλπιανοῦ), καὶ αἱ σχολαὶ τῶν *professorum juris* ἦσαν ἔτι ἐπισημότατα, οἷαι αἱ περίσημοι νομικαὶ σχολαὶ Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Βηρυτοῦ, Ἰατρικῆς δὲ καθηγηταὶ καθιδρύθησαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σευήρου καὶ τὸ περισημότατον διδακτήριον αὐτῆς ἦν τὸ τῆς Ἀλεξανδρείας. — Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων, νῦν δὲ μεταβαίνομεν εἰς σύντομόν τινα γραμματολογίαν τῶν ἀξιολογωτάτων περὶ τῆς παρούσης ὕλης πραγματειῶν.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἤδη πρωΐρως ἄνδρες δεινοὶ ἔγραψαν περὶ τῆς ἀνατροφῆς, καὶ βεβαίως περὶ πάντων τῶν ποτε περὶ αὐτῆς ὑπαρξάντων συγγραμμάτων δὲν ἔχομεν γνώσεις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους συγγράμματα οὐ μόνον θεωρητικά εἰσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγματικῶς ὑπαρχόντων θεσμῶν καὶ διατάξεων ἀρθονωτάτην διδασκαλίαν παρέχουσι: Διότι ἐγίνωσκον μόνον ἐκ τῶν καθεστώτων νὰ ἁρμόζωνται, καὶ ἀναγκαίως εἰς αὐτὴν ἀπέβλεπον ἀδιαλείπτως.- Ἐκτὸς τῶν ἔτι σωζομένων συγγραμμάτων τῷ Ἀριστοτέλει ἀποδίδεται καὶ ἄλλο ἀπολωλὸς *περὶ παιδείας*.- Μετὰ ταῦτα μνείας ἄξιοι εἰσιν οἱ *βίοι* καὶ οἱ *παιδευτικοὶ νόμοι* τοῦ Ἀριστοξένου, οἵτινες καὶ πυθαγόρεια ἀποσπάσματα περιεῖχον. — Ὁ Ζήνων ἔγραψε *περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας*, ὁ δὲ Χρύσιππος *περὶ παίδων ἀγωγῆς*. Διετήρησέ τινα καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς *Ἐκλογ. καθολικῆς ἱστορίας*. Ἄξια λόγου μένουσι πάντοτε τὰ τρία συγγράμματα τοῦ Ψευδοπλουτάρχου, τὸ *περὶ παίδων ἀγωγῆς*, τὸ *πῶς δεῖ ποιημάτων ἀκούειν* καὶ *περὶ τοῦ ὀρθῶς ἀκούειν*. Ὁ δὲ Πλούταρχος παρέχει ἡμῖν καὶ ἄλλας σπουδαίας παρατηρήσεις· ὡσαύτως καὶ ὁ Λουκιανὸς, μάλιστα ἐν τοῖς τρισὶ διαλόγοις, τῷ *Ἀναχάρσιδι* ἢ *περὶ τ. γυμνασίων*, τῷ *ἐνυπνίῳ* καὶ τῷ *περὶ ὀρχήσεως*.

Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὁ Οὐάρρων (Varro) ἔγραψε *de educatione* διὰ τὴν ῥητορικὴν ἐκπαίδευσιν σπουδαῖοι εἰσιν ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κοϊντιλιανός. καθ' ὅλου δὲ ὁ Σενέκας, Τάκιτος καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος. — Τῶν δὲ νεωτέρων περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως συγγραμμάτων παρατίθεμεν ὀλίγα ἐκ πολλῶν. 1) ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ioan. a Wower. *de Polymathia tractat.* 2) Fr. Cramer *Gesch. d. Erz. u. d. Unt* (ἱστορία τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως) Thl. I, II. ὅστις ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ συγγρ. πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν περὶ ἀνατροφῆς θεωριῶν τῶν ἀρχαίων.- 3) O. Müller Dorier (Δωριεῖς) II, 289 κεξ. 4). Wachsmuth hell. Alterth. (ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες) II, 2, p. 67 κεξ. — 5). W. A. Becker Charikles (Χαρικλῆς) I, p. 19. κεξ. 6). J. H. Krause Gymnastik und Agonistik. d. Hell. Thl. I, Absch. 1. u. 4. κτλ.

Δ. Ι. ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε Φυλλάδιον ΡΓ'.)

—o—

Ὁ περὶ τῆς ἀστυνομίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας νόμος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κώδηξ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, διότι διαλαμβάνει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν διοίκησίν του ἀντικειμένων. Δὲν λέγομεν δὲ *πάντα* τὰ ἀντικείμενα, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὅλαι αἱ προρρηθεῖσαι διατάξεις ἐξεδίδοντο κατὰ τὰς ἀνάγκας, ὅτε δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς αὐτὰς αἱ περιστάσεις περὶ ὧν προβλέπει ὁ ἐμπορικὸς νόμος, καὶ τέλος ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἀτέλειαι ἀναγκαῖαι, τὰς ὁποίας ὁ χρόνος, ὁ ἀενάως φέρων νέα φῶτα καὶ νέαν πρόοδον, εἶναι μόνος ἄξιος νὰ ἐπανορθώσῃ. Πλὴν τούτου, ὁ νόμος αὐτὸς ἔχει τινὰς ἐλλείψεις τοσούτῳ προφανεῖς, ὥστε δὲν ἐνοοῦμεν πῶς διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ νομοθέτου. Ψηφίζει, παραδείγματος χάριν, ἀπαγορεύσεις, μὴ τιμωρουμένας ἐν τοσούτῳ ὑπ' οὐδενὸς ὅρου πανικοῦ.

Ἰδοὺ οἱ τίτλοι τοῦ νόμου τούτου·

1. Περὶ ἐφοπλίσεως πλοίων.
2. Περὶ ἰδιοκτητῶν.
3. Περὶ κυβερνητῶν καὶ πλοιάρχων.
4. Ἐξουσία αὐτῶν.
5. Περὶ παίδων καὶ ναυτῶν.
6. Περὶ ναυκλήρων.
7. Καθήκοντα τῶν λιμεναρχῶν καὶ τῶν προξένων ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου.
8. Διατάξεις ἀκροτελεύτιοι.

Ἐμάθομεν ἤδη ὁποῖοι ὅροι ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ γίνῃ τις ἰδιοκτήτης πλοίου· διὰ νὰ ἀναδειχθῇ ὅμως κυβερνήτης ἢ πλοίαρχος, οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι ἧττον αὐστηροὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ εἰς ἄλλα τῆς Εὐρώπης Κράτη· ὁ δὲ λόγος ἁπλούστατος. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος προσκαλεῖ, οὕτως εἰπεῖν, μέγαν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ναυτιλίαν· ὕπαγε εἰς ὁποιονδήποτε λιμένα, καὶ θέλεις ἰδεῖ παιδία, πλέοντα ἐπὶ ἐλαφροτάτων λέμβων, καταφρονοῦντα τὰ κύματα, διὰ μὲν τῆς μιᾶς κρατοῦντα τὸ πηδάλιον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης λύοντα καὶ ἀναστέλλοντα τὰ ἱστία, πελαγοδρομοῦντα ἀτρόμητα καὶ ἐπιστρέφοντα ἐν θριάμβῳ, ὁσάκις μάλιστα οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους διέτρεξαν ἦσαν σπουδαιότεροι. Ἐπιβιβαζόμενα εἰς τὰ πλοῖα μανθάνουσι νὰ διακρίνωσιν εὐκόλως ποῦ κεῖνται αἱ διάφοροι γαῖαι, διδάσκονται τὴν κυβέρνησιν τοῦ πλοίου, τὸν τρόπον τοῦ βολίζειν καὶ τοῦ μετρᾶν τὰ βάθη, καὶ ἐντὸς ὀλίγου καθιστάνονται καὶ αὐτὰ ἐπιτηδειότατα εἰς διεύθυνσιν πλοίου. Τὴν ἐνωρὶς ἀποκτωμένην ταύτην ἐπιδεξιότητα ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ νόμος, ἐπιτρέπει τὸ νὰ ἀναδεικνύεται κυβερνήτης μὲν ὁ ἔχων εἴκοσιν ἐτῶν ἡλικίαν, πλοίαρχος δὲ ὁ ἔχων εἰκοσιδύο.

Πλὴν δὲ τῶν πρακτικῶν τούτων γνώσεων ὁ νόμος ἀπαιτεῖ καί τινας θεωρητικάς, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν προσδιορίζει. Ἐπιτροπή τις, συγκειμένη ὑπ' ἀξιωματικῶν καὶ ἐδρεύουσα ἐν Ἀθήναις, ἐξετάζει τοὺς ὑποψηφίους· ἐπειδὴ δὲ ἡ διδασκαλία εἶναι ἐλευθέρα, ἀπόκειται εἰς τούτους τὸ νὰ διδαχθῶσιν ὅπως νομίζουσι καταλληλότερον.

Οἱ κυβερνῶντες πλοῖα κατωτέρας χωρητικότητος τῶν πέντε τόνων εἰς οὐδεμίαν ἐξέτασιν ὑποβάλλονται· ἀπαιτεῖται μόνον νὰ ἐξήσκησαν τὴν ἁλιείαν ἐπὶ δύο ἔτη.

Τὰ καθήκοντα καὶ αἱ ὑπογρεώσεις τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν κυβερνητῶν εἶναι ὁποῖαι καὶ ἐν Εὐρώπῃ διοικοῦσιν ἀπολύτως τὰ πλοῖα αὐτῶν, εἶναι καὶ ἀνακριταὶ καὶ ἀστυνόμοι, συντάττουσι πρωτόκολλα, ἔχουσιν ἔγγραφα ταχτικὰ, κατάστιχα κλ. Λυπούμεθα ὅτι ὁ νομοθέτης, δανεισθεὶς κατὰ μέγα μέρος παρὰ τῶν γαλλικῶν νόμων, ἠμέλησε νὰ συμβουλευθῇ συγχρόνως καὶ τὴν νομολογίαν τὴν διερμηνεύουσαν καὶ συμπληροῦσαν τὴν ἔννοιαν πολλῶν ἄρθρων. Συνιστῶμεν δὲ εἰς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὸ «*Πειθαρχικὸν καὶ ποινικὸν ψήφισμα τὸ ἀφορῶν τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν*,» τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Δοδοβίκος Ναπολέων τὴν 24 Μαρτίου, 1852.

Ἀλλ' ἐὰν ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας τῆς ἀμαθείας ἐκείνων οἵτινες ἤθελον τολμήσει νὰ ἀναλάβωσι διεύθυνσιν πλοίου, ἀπήτησε τὴν ἐκπλήρωσίν τινων ὅρων, δὲν ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ναυκλήρους καὶ τοὺς ναύτας. Ναὶ μὲν ἐν τῷ περὶ λιμεναρχείων νόμῳ ὁμιλεῖ δὶς περὶ ναυτικῆς ἀπογραφῆς, καὶ ὑπόσχεται νὰ ρυθμίσῃ τὸ οὐσιῶδες τοῦτο ἀντικείμενον, ἀλλὰ δὲν ἔπραξε τοῦτο. Ἡ ἀμέλεια αὕτη εἶναι ἀξία κατακρίσεως· νὰ ζητῇ τις ἐγγυήσεις μαθήσεως καὶ πείρας παρὰ τῶν ὁδηγούντων πλοῖα, νὰ μὴ ζητῇ δὲ τοιαύτην παρὰ τῶν συμβοηθῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀπειρία ἀρκεῖ εἰς τὸ νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ πλοῖα ταῦτα, εἶναι βεβαίως ἄτοπον. Ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἐκλάβωμεν κατὰ γράμμα τὸ γαλλικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν τὸ λέγον, ὅτι *ὁ ναύτης διδάσκεται ἐν μέσῳ τρικυμίας*. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρευρεθῶμεν εἰς τοιαύτας ναυτικὰς σπουδάς.

Ἀλλ' ἐὰν τοιοῦτος κίνδυνος δὲν ὑπάρχῃ ἐν Ἑλλάδι, διότι, ὡς ἴδομεν, οἱ ναυτικοὶ μανθάνουσιν ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας τὸ νὰ κρατῶσι τὸ πηδάλιον καὶ νὰ διαχειρίζωνται τὰ ἱστία, ὑπάρχουσιν ἄλλοι, πηγάζοντες ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ προσβάλλοντες τὴν δημοσίαν τάξιν. Ἴδομεν πολλάκις ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ ν' ἀποφύγωσι τὴν στρατιωτικὴν ἀπογραφικὴν, ἢ διὰ ν' ἀπατήσωσι τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἄνευ διαβατηρίων, ἐπεβιβάσθησαν εἰς πλοῖα ὡς ναῦται.

Ὁ περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας νόμος συγκειται ἐκ δύο μερῶν· εἰς μὲν τὸ πρῶτον, ἡ ναυταπάτη διαιρεῖται εἰς ἓξ κατηγορίας, ὀλιγώτερον δὲ αὐστηρότερος τοῦ γαλλικοῦ, ὁ ἑλληνικὸς νόμος τιμωρεῖ αὐτὴν εἴτε διὰ θανάτου, εἴτε διὰ προσκαίρων δεσμῶν, εἴτε δι' εἱρκτῆς. Ποινὴ θανάτου καταγγέλλεται κατ' ἐκείνων μόνον τῶν κυβερνητῶν ἢ πλοιάρχων τῶν ὁποίων ἡ ναυταπάτη ἐγένετο ἀφορμὴ ν' ἀπολέσῃ τις τὴν ζωὴν ἢ καὶ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει διαιρεῖται ἡ πειρατεία εἰς τρεῖς κατηγορίας, καὶ τιμωρεῖται ἢ διὰ θανάτου ἢ δι' ἰσοβίων δεσμῶν. Εἰς πρόσκαιρα δεσμὰ καὶ εἰς εἱρκτὴν καταδικάζονται ὅσοι ἔπραξαν εἶδος πειρατείας μὴ προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου.

Ὅλα τὰ πρόστιμα δωροῦνται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν ἀπομάχων τοῦ ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν συνεστάθη εἰσέτι.

Ἐφθάσαμεν καὶ εἰς τὸν τελευταῖον τῶν νόμων, τὸν περὶ βιβλίων ναυτοδανείων (libretto). Ἐπειδὴ δὲ ἡ περὶ τοιούτου βιβλίου διάταξις ὑπάρχει μόνον ἐν Ῥωσίᾳ, ὡς τοὐλάχιστον γνωρίζομεν, θέλομεν δώσει ἐνταῦθα ἐκτενεστέρας τινὰς διασαφήσεις.

Τὸ περὶ τῶν ναυτικῶν δανείων βιβλίον εἶναι οὐσιωδῶς αὐτὸ ἐκεῖνο περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῷ βιβλ. Β'. Τίτ. Α'. τοῦ ἐν ἔτει 1681 ἐκδοθέντος γαλλικοῦ διατάγματος, ἐν τῷ ἀρ. 224 τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ τῷ ἀρθ. 37 § 3 τοῦ περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας νόμου. Μόνη ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχουσα διαφορὰ, εἶναι ὅτι, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐγγράφονται ἀδιακρίτως ὅλαι αἱ κατὰ τὸν πλοῦν γινόμεναι πράξεις, καθὼς καὶ τὰ δάνεια, τὰ ἔσοδα, αἱ δαπάναι, αἱ πωλήσεις, αἱ ἀγοραὶ, αἱ πληρωμαὶ, τὰ κατὰ θάλασσαν συμβεβηκότα, αἱ τιμωρίαι κτλ., ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, δύο μόνον πράξεων ἐγγραφαὶ πρέπει νὰ γίνωνται, δηλαδὴ, τῶν ποσοτήτων αἵτινες ὀφείλονται πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πλοίου διὰ προμηθείας, ἐργασίαν, ἡμερομίσθια, ἐπισκευὴν, τρόφιμα, ὁπλισμὸν καὶ ἐξάρτισιν, καὶ διὰ δάνεια γινόμενα εἴτε ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου ἢ τοῦ κυβερνήτου, εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ χρήματα ὅσα

δίδονται δανειακῶς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πλοίου, ἔχουσι δικαίωμα προτιμήσεως.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη διαφορὰ καθιστάνουσα ἀναγκαίαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ βιβλίου τούτου, ἤτοι δὲν δίδεται ἄδεια ἀναχωρήσεως εἰς τὸ πλοῖον ἐὰν δὲν ἔχει τοιοῦτο βιβλίον.

Τὸ βιβλίον ἄρα αὐτὸ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄλλο βιβλίον ὑποθηκῶν. Ἀριθμούμενον καὶ ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἐμπορικοῦ δικαστηρίου, δίδεται πρὸς τοὺς διευθύνοντας πλοῖα, ἐνῷ ἐν ἄλλῳ ἀντιτύπῳ αὐτοῦ, παρακατατιθεμένῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ δικαστηρίου, ἐγγράφεται πᾶν ναυτοδάνειον, καὶ χρησιμεύει ὡς ἔλεγχος καὶ μάλιστα ὡς ἐγγύησις ἐὰν ποτε ἀπολεσθῇ ἢ καταστραφῇ τὸ βιβλίον τοῦ πλοίου.

Δύο τινὰ προεκάλεσαν τὸν νόμον τοῦτον· α΄, ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μανθάνῃ ὁ δανειστὴς ἐὰν καὶ πόσα δάνεια ἐγένοντο ἤδη εἰς βάρος τοῦ πλοίου ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐὰν ἡ ἀξία αὐτοῦ ἀρκῇ νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ νέον δάνειον ἐν περιπτώσει πωλήσεως· β΄, ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ προληφθῇ πᾶς δόλος καὶ πᾶσα ναυταπάτη ἐκ μέρους τοῦ πλοιάρχου ἢ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ πλοίου, κωλυομένου οὕτω ἀπὸ τοῦ νὰ δανεισθῇ ποσότητας ὑπερβαινούσας τὴν ἀξίαν τοῦ πλοίου.

Εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ νόμου τούτου ἀντετάχθησαν πολλαὶ δυσκολίαι· τινὲς ἔλεγον ὅτι γενομένης γνωστῆς τῆς χρηματικῆς περιουσίας τοῦ πλοίου, ἤθελον προσβληθῆ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, ἡ δὲ ναυτιλία ἤθελε πάθει τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολλῶν κεφαλαίων, ὥστε αἱ ἐπιχειρήσεις αὐτῆς ἔμελλον νὰ ἐλατττωθῶσιν εἰς ἄκρον.

Ὅλοι οἱ φόβοι οὗτοι ἦσαν ὑπερβολικοί· φρονοῦμεν ἀπ' ἐναντίας ὅτι ὁ νόμος διὰ τῶν περιορισμῶν αὐτοῦ, ἐχαλιναγώγησε τὰς ὑπερμέτρους ἂν καὶ ἀξιεπαίνους ἐπιθυμίας ἐκείνων οἵτινες ἀνελάμβανον παρατόλμως ἐπιχειρήσεις πολλάκις ἀποτυγχανούσας· πιστεύομεν μάλιστα ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἔσωσεν αὐτούς.

Οἱ ναυτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἔπαθον ὅ,τι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν. Κατά τινα τῶν περιοδικῶν πυρετῶν εἰς οὓς ὑπόκειται ὁ ἐμπορικὸς βίος, τὰ ἐνοίκια καὶ οἱ ναῦλοι εἶχον τοσοῦτον ἀνυψωθῆ ὥστε τὸ ἔδαφος τῆς πρωτευούσης καὶ ἡ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου κατεκαλύφθησαν τὸ μὲν ὑπὸ οἰκιῶν ἡ δὲ ὑπὸ πλοίων. Ἀλλ' ἐπελθούσης ὑφέσεως, καὶ πλοῖα καὶ οἰκίαι ἔμεινον ἀργά, οἱ δὲ δανεισταὶ διὰ νὰ λάβωσι τὰ χρήματα αὐτῶν, ἐπώλησαν καὶ τὰ πλοῖα καὶ τὰς οἰκίας.

Τοιοῦτοι οἱ κυριώτεροι νόμοι δι' ὧν ἐῤῥυθμίσθη τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι ἀποτελοῦσι μέρος ἀδιάσπαστον τῆς νομοθεσίας αὐτῆς, εἴπωμεν καὶ περὶ αὐτῶν ὀλίγα τινὰ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἄρθρου τούτου.

Ἀπὸ τοῦ 1835 ἔτους συνθῆκαι ἐμπορικαὶ ἐγένοντο μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, μετὰ τῆς Αὐστρίας, Ἀγγλίας, Ῥωσίας, Πρωσίας, Σουηκίας, Βελγικῆς, Ἀνοβέρου, Δανίας, Ὀλλανδίας, Σαξωνίας, Σαρδοῦς, Ἀνσεατικῶν πόλεων κλ., ὡς καὶ μετὰ τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς. Βάσις δὲ τῶν συνθηκῶν τούτων εἶναι ἡ ἀμοιβαιότης τῶν δικαιωμάτων καὶ ἡ ἰσότης τῆς ἐπὶ τῶν πλοίων φορολογίας· ἡ ἐσωτερικὴ ἀκτοπλοΐα καθὼς καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν λειποτακτῶν παραχωρεῖται εἴς τινα Κράτη. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ σωματεμπορία.

Ἴδομεν ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία πρὸ τοῦ 1821 ἔτους καὶ μετ' αὐτό. Ὅσῳ σύντομος καὶ ἂν ἐγένετο ἡ περιγραφὴ αὕτη, ἀρκεῖ, φρονοῦμεν, ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων αὐτῶν, ἀγάπην ἥτις μόνη, ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν δύο τούτων ἐποχῶν, ἴσχυσε νὰ διατηρήσῃ τὴν τιμήν, τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν δικαιοσύνην μεταξὺ αὐτῶν. Εἴπομεν ἱκανὰ ὥστε νὰ πεισθῇ πᾶς τις ὅτι ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία προσεκτήσατο ὄνομα ἀγαθόν, ἐὰν ἀνυψώθη εἰς βαθμόν τινα εὐδαιμονίας, τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ταύτην ὀφείλει εἴς τε τὰς παραδόσεις, καὶ εἰς τὴν εὐφυΐαν τῶν ναυτικῶν αὐτῆς.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐποχὴν ἴδομεν καὶ πάλιν αὐτὸ τοῦτο τὸ ναυτικὸν δοξασθὲν μέν, ἀλλὰ καθημαγμένον, καὶ φέρον στίγματά τινα τῆς μακρᾶς ἀναρχίας. Καὶ ὅμως ἐπανῆλθε μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὰς ἀρχαίας ἕξεις αὐτοῦ, καὶ ὑπεβλήθη ἑκουσίως εἰς τοὺς νόμους οἵτινες ὑπὸ κυβέρνησιν τακτικὴν ἀνεπλήρωσαν τὰ ἔθιμα.

Ἴδομεν δὲ καὶ τοὺς νόμους τούτους, ὁμοιάζοντας τοὺς ναυτικοὺς νόμους τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐθνῶν, πολλάκις ὅμως πλέον ἐλευθέρους. Τοῦτο δὲ διότι οἱ Ἕλληνες ἐννοοῦσιν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅτι ἡ ἐμπορία ἀκμάζει ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἐλευθερίας.

Ἴδομεν προσέτι, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους μέχρι τοῦ Μιαούλη, ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε τόπος εἰς ἄκρον ναυτικός. Ἡ Αἴγινα αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ῥόδος, καὶ ἄλλαι πολιτεῖαι ἔτι μικρότεραι, ἀπέκτησαν διὰ τῆς ναυτιλίας πλούτη, καί, τὸ οὐσιωδέστατον, δόξαν· τὸ κράτος τοῦ Κωνσταντίνου ἤθελεν ὑπάρχει καὶ σήμερον ἄνευ τῶν συμβάντων τὸ 1204 ἔτος, ὅτε κατεστράφη τὸ ναυτικὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτῆς ἐξουσίας τὸ ναυτικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἀνεδείχθη· καὶ κατανικῆσαν καὶ ἐμπόδια καὶ δυσκολίας ἀπέκτησε πλούτη καὶ ἐδοξάσθη. Βέβαιον δὲ ὅτι ἄνευ αὐτοῦ ἤθελεν ἀποτύχει ἡ πολυετὴς πάλη.

ΠΕΡΙ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑΣ.

—oo—

Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀνεκαλύφθη ἡ λιθογραφία δὲν εἶναι ἐν γένει πολλὰ γνωστός, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ εὐφυοῦς αὐτῆς ἐφευρέτου δὲν ἐδοξάσθη ὅσον δεῖ. Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐφευρέσεως ταύτης·

Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἡ λιθογραφία εἶναι τέχνη τοῦ μεταδίδειν εἰς τὸν χάρτην χαρακτῆρας, εἰκόνας ἢ ἄλλα σχέδια κεχαραγμένα ἐπὶ πλακὸς λιθίνης. Διαφέρει δὲ τῆς τέχνης τοῦ συνήθους τύπου, καθόσον οὗτος βάσιν ἔχει ὅλως μηχανικήν, ἐνῷ ἡ λιθογραφία θεμελιοῦται ἐπὶ ἀρχῶν χημικῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη ἐν Γερμανίᾳ, *Τυπογραφία χημική*.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι δύο· ἡ ἰδιότης τῆς ἀσβεστώδους πλακὸς τοῦ ν' ἀποῤῥοφᾷ ὕδωρ ἢ λίπος, καὶ ἡ πρὸς ἄλληλα ἀντιπάθεια τοῦ λίπους καὶ τοῦ ὕδατος.

Ἰδοὺ ὁ τρόπος καὶ ἡ θεωρία τῆς λιθογραφίας· χαράσσονται χαρακτῆρες ἢ σχέδια ἐπὶ τῆς πλακὸς εἴτε διὰ μελάνης εἴτε διὰ χρωστῆρος λιπαροῦ· πλύνεται μετὰ ταῦτα ἡ πλὰξ δι' ὕδατος, τὸ ὁποῖον διαδίδεται παντοῦ ὅπου δὲν ἤγγισεν ἡ μελάνη ἢ ὁ χρωστήρ, καὶ ἐπιχρίεται διὰ κυλίνδρου βεβαμμένου εἰς μελάνην τυπογραφικήν. Τότε οἱ μὲν χαρακτῆρες ἢ τὸ σχέδιον ἀποῤῥοφῶσι τὴν μελάνην αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τῆς πλακὸς μένουσιν ἄθικτα, διότι τὸ ἐν τοῖς πόροις αὐτῶν ὕδωρ ἀποκρούει τὸ λίπος τῆς μελάνης.

Ἡ ὠφελιμωτάτη αὕτη ἀνακάλυψις ὀφείλεται κατὰ μέρος, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις ἐφευρέσεσι συνέβη, εἰς τὴν τύχην.

Ὁ Ἀλόϊς Σενέφελδερ, υἱὸς ὑποκριτοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ ἐν Μονάχῳ βασιλικὸν θέατρον καὶ σπουδαστὴς τῆς νομικῆς εἰς τὸ ἐν Ἰγκολδστὰδ πανεπιστήμιον, ἐνησχολήθη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ· ὀλίγον ὅμως εὐδοκιμήσας, κατέλιπεν αὐτὸ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Κατὰ τὸ νέον αὐτὸ στάδιον, ἡ ἀνάγκη ἐγέννησε τὴν ἐφεύρεσίν του· διότι, πενέστατος ὢν καὶ ἀδυνατῶν νὰ δαπανήσῃ εἰς ἐκτύπωσιν τῶν συγγραμμάτων του, ἐνησχολήθη νὰ εὕρῃ τρόπον διὰ νὰ τὰ τυπώσῃ μόνος· ὅθεν, ἀντὶ τῶν συνήθων χαρακτήρων μετεχειρίσθη πλάκας ἐκ χαλκοῦ, ἐφ' ὧν ἐχάραττε στοιχεῖα διά τινος οὐσίας ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθείσης. Ἐξ ὅλων τῶν δοκιμῶν τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε, παρετήρησεν ὅτι φύραμα ἐκ σαπωνίου, κηρίου, καὶ αἰθάλης ἀπετέλει μελάνην προσφυεστάτην διὰ νὰ γράφῃ τις ἐπὶ χαλκοῦ· διότι, ὅταν ἐξηραίνετο, ἐγίνετο τοσοῦτον στερεὰ ὥστε οὔτε αὐτὸ τὸ νιτρικὸν ὀξὺ δὲν τὴν ἐξήλειφε. Διὰ νὰ κατορθώσῃ δὲ νὰ γράφῃ ἀνάπαλιν, ἠγόρασέ τινας πλάκας τοῦ Κὲλχεϊμ, ἐφ' ὧν ἔγραφεν ἀφοῦ ἐλείωσε καλῶς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Καὶ ποτε διετάχθη ὑπὸ τῆς μητρός του νὰ σημειώσῃ τὰ πανικὰ ἅτινα ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς τὴν πλύντριαν, καὶ μὴ ἔχων πρόχειρον χάρτην, ἐσημείωσεν αὐτὰ διὰ τοῦ ἀνωτέρω φυράματος ἐπί τινος πλακὸς λιθίνης. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἠθέλησε νὰ ἐξαλείψῃ τὰ γράμματα, ἐσκέφθη ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ ἀντιτυπώσῃ αὐτά. Τότε διά τινος ὀξέως, ἐχαμήλωσεν ὀλίγον πέριξ τῶν γραμμάτων τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλακός, καὶ ἐπείσθη ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐκτυπώσῃ πολλάκις τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα. Ἔκτοτε ἐνησχολήθη σπουδαιότερον εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς νέας ταύτης μεθόδου.

Παρετήρησε δὲ ὅτι, διὰ νὰ ἐκτυπώσῃ τὰ ἐπὶ τῆς πλακός, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι αὐτὰ ὑψηλότερα τῆς ἐπιφανείας καὶ ὅτι αἱ χημικαὶ ἰδιότητες τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ λίπους, αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάμιξιν αὐτῶν, ἀρκοῦσι μόναι εἰς τὸ νὰ εὐκολύνωσι τὴν ἐκτύπωσιν. Κατεσκεύασε λοιπὸν πιεστήριον, καὶ προητοίμασεν ὅλον τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικὸν διὰ τὴν τύπωσιν.

Τὰ πρῶτα δοκίμιά του ἦσαν τετράδια μουσικῆς δημοσιευθέντα τὸ 1796 ἔτος. Ἐπεχείρησεν ἀκολούθως νὰ λιθογραφήσῃ σχέδια καὶ γράμματα, καὶ διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ χαραχθῶσι τὰ στοιχεῖα ἀνάπαλιν, μετεβίβαζεν εἰς πλάκα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἐξετύπωνε πρῶτον εἰς χάρτην.

Ἀφοῦ ἐτελειοποίησε τὴν μέθοδόν του ὁ ἐφευρετὴς ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὸ 1799 δίπλωμα διὰ νὰ ἐξασκήσῃ αὐτήν· θελήσας δὲ νὰ τὴν ἀναπτύξῃ ἔτι μᾶλλον, ἐγένετο συνεταῖρος πλουσίου τινὸς κεφαλαιούχου, τοῦ Κ. Ἀνδρέου Ὀφφεμβὰχ, καὶ συνέστησε συγχρόνως λιθογραφικὰ καταστήματα ἔν τε Λονδίνῳ, καὶ Βιέννῃ καὶ Παρισίοις. Μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Λονδῖνον μετά τινος ἀδελφοῦ τοῦ συνεταίρου του, ἔλαβε καὶ ἐκεῖ δίπλωμα ἐφευρετοῦ, καὶ προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ τελειοτέραν τὴν μέθοδόν του. Ἀλλ' εἴτε διότι δὲν ἐνοήθη καλῶς ἡ μέθοδός του, εἴτε δι' ἔλλειψιν πλακῶν καταλλήλων, οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ τεχνῖται, μετά τινας ἀτυχεῖς δοκιμάς, κατέλιπον αὐτήν.

Τὸ 1805 ἔτος, διαλύσας τὴν ἑταιρείαν, μετέβη εἰς Βιένναν, καὶ ἠγωνίσθη νὰ εἰσάξῃ ἐκεῖ τὴν λιθογραφίαν δι' ἴδιον λογαριασμόν. Καὶ πρῶτον μὲν ζητήσας τὴν ἄδειαν νὰ ἐνιδρύσῃ καταστήματα λιθογραφικά, ἀπήντησε μυρίας δυσκολίας, ἀφοῦ δὲ ἔλαβεν αὐτήν, δὲν ἐπέτυχε, τοῦτο μὲν διότι ἦσαν ἀνεπιτήδιοι οἱ ἐργάται τῆς Βιέννης, τοῦτο δὲ διότι ἐστερεῖτο καὶ χρημάτων καὶ προστασίας. Ἐπανῆλθε λοιπὸν τὸ 1806 εἰς Μόναχον.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἡ νέα μέθοδος κατέστη γνωστοτέρα διὰ τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν εὑρέθη ὁ καθηγητὴς τῆς ἰχνογραφίας Μίττερερ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ σχέδιά του χάριν τῶν μαθητῶν του. Ὁ καθηγητὴς οὗτος ἐνησχολήθη μόνος εἰς τὴν λιθογραφίαν, καὶ ἠγωνίσθη νὰ τὴν τελειοποιήσῃ. Τὸ παράδειγμα τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἐμιμήθησαν πολλοὶ ἄλλοι, καὶ ἡ λιθογραφία διεδόθη ἐν τάχει καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν· πρὸ πάντων δὲ ἐν Μονάχῳ ἱδρύθησαν πολλὰ καταστήματα λιθογραφίας σχεδίων, γραφῆς, καὶ ἐκτυπώσεως δημοσίων ἐγγράφων. Τὸ 1819 συνεστήθη καὶ ἡ *βασιλικὴ λιθογραφία*, ἴδιον χρέος ἔχουσα τὴν ἐκτύπωσιν τῶν τελευταίων τούτων ἐγγράφων, καθὼς καὶ κτηματολογίου, καὶ γενικοῦ χάρτου τῆς Βαυαρίας, ὁ δὲ ἐφευρετὴς ὠνομάσθη διευθυντὴς τοῦ καταστήματος τούτου. Τότε ὁ Κ. Σενέφελδερ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐφευρέσεώς του προσθεὶς καὶ νέας τελειοποιήσεις.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ λιθογραφία διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην· οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα καὶ ἐν Γαλλίᾳ λιθογράφοι τοσοῦτον ἐπληθύνθησαν καὶ προώδευσαν, ὥστε, ἐὰν δὲν ὑπερέβησαν κατὰ τὴν τέχνην, τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, τοὐλάχιστον ἁμιλλῶνται πρὸς αὐτούς.

ΠΥΘΑΓΟΡΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

κατὰ τῆς συνηθείας τοῦ τρώγειν ζῶα.

—o—

Ἐνῷ μίαν τῶν ἡμερῶν, ἱστάμενος ὀρθὸς παρὰ τὸ παράθυρόν μου, ἔβλεπον τί ἐγίνετο καθ' ὁδὸν, ἰδὸν τι τὸ ὁποῖον διήγειρεν αἰσθήματα οἴκτου ἐν ἐμοί. Ἴδον μητέρα ἀκολουθοῦσαν τὸ τέκνον της, καταδικασθὲν εἰς θάνατον, καὶ διὰ τοῦτο ἀγόμενον δέσμιον! Ὑποθέτω ὅτι θὰ γελάσῃ ὁ ἀναγνώστης· καὶ ὅμως ἐὰν εὑρίσκετο ἀντ' ἐμοῦ θὰ ἐδάκρυεν ὅπως καὶ ἐγώ! Ἡ μήτηρ ἐκείνη, ἀς τὸ εἴπωμεν, ἦτο μήτηρ μόσχου· καὶ δὲν ἐδύνατο μὲν νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ καὶ αἱ φωναὶ καὶ τὰ σπασμωδικά κινήματά της, ἦσαν εὐγλωττότερα καὶ τῶν λόγων. Ἐγύριζε πέριξ τῆς ἁμάξης ἐφ' ἧς ἦτο τὸ τέκνον της, ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν ὅλως περίλυπος, ἐμυκᾶτο θρηνωδῶς, ἡ δὲ ταραχή της, ἥτις ἐφαίνετο μέχρι τῆς ἄκρας τῆς οὐρᾶς της, ἐδείκνυε τὸ μέγεθος τῆς ἀπελπισίας της. Ἄξιον βεβαίως οἴκτου ἦτο τὸ ταλαίπωρον ἐκεῖνο ζῶον· ποτὲ μὲν εἶχε τὸ βλέμμα ἑτεροπλανές, ποτὲ δὲ ἠτένιζε θυμοειδῶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς κύνας, νομίζων ὅτι αὐτοὶ ἐπεβουλεύοντο τὸν μόσχον του, καὶ ἄλλοτε ὥρμα κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἠπείλει διὰ τῶν κεράτων του. Αἱ γυναῖκες κατέφευγον εἰς τὰ ἐργαστήρια ὁμοῦ μὲ τὰ τέκνα των, καὶ ἀφοῦ παρῆρχετο ὁ κίνδυνος ἐξήρχοντο διὰ νὰ θαυμάσωσι τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν γενναιότητα μεθ' ὧν τὸ ταλαίπωρον ζῶον ὑπερασπίζετο τὸ τέκνον του, καὶ ἐδάκρυζον ἀκούουσαι τὰς γοερὰς φωνάς του.

Τὸ λυπηρὸν τοῦτο θέαμα περιεργαζόμενος, ἀνεπόλησα κατὰ νοῦν ὅτι αὐταὶ ἐκεῖναι αἱ γυναῖκες αἵτινες ἠσθάνοντο τοσαύτην λύπην διὰ τὸν ταλαίπωρον μόσχον θὰ ἔτρωγον ἴσως αὔριον ἐκ τῆς σαρκός του, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶσι πόσον ἐλυπήθησαν δι' αὐτο. Καὶ τωόντι, δὲν εἶναι φρικτὸν νὰ συλλογίζεται τις ὅτι γυνὴ νέα, ἀνθηρὰ, εὐαίσθητος, βλέπει συνεχῶς τὸ γεῦμα της περιερχόμενον, εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ ὅτι διὰ νὰ τραφῇ, ἡ ἀνθηρὰ καὶ εὐαίσθητος αὕτη νέα, ἀπαιτεῖται βοῦς, πέλεκυς καὶ βραχίων Ἡρακλέους; Καὶ ὅμως, ὅταν τὴν παρατηρῇ τις, πιστεύει ὅτι τρέφεται διὰ τῶν δροσερωτάτων καρπῶν, διὰ τῆς γλυκυτάτης ἀμβροσίας, δι' ὧν ἐτρέφετο καὶ ἡ Εὔα ἐν τῷ παραδείσῳ πρὶν ἁμαρτήσῃ. Αἱ σαρκοβόροι ἐπιθυμίαι τῆς γυναικὸς εἶναι ἀπόδειξις ἀναντίρρητος τῆς πτώσεώς της· οὔτε πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅταν βλέπωμεν αὐτὴν τρώγουσαν ἐξ ἴσου καὶ καρπὸν τῆς γῆς, καὶ κρέας δαμάλειων, καὶ σάρκας προβάτων καὶ μόσχων, θανατωθέντων ὑπὸ βαναύσου κρεωπώλου.

Τοσούτῳ δὲ παρὰ φύσιν εἶναι ἡ θηριώδης αὐτὴ ἕξις, ὥστε, ὁσάκις περιφερόμεθα εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ ἀπαντῶμεν πρόβατα, βόας, δαμάλεις, εὐχαριστούμεθα νὰ βλέπωμεν αὐτὰ χωρὶς διόλου νὰ φανταζώμεν ὅτι ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῶν θὰ φάγωμεν βραστὸν, καὶ ἑψητὸν, καὶ ἀρβελιστὸν, ὅπως δὲν τὸ φαντάζετο οὔτε ὁ Ἀδὰμ εἰς τὴν Ἐδέμ, ὅτε τὰ ἀρνία ἐκοιμῶντο ἀνόπτοπτα μεταξὺ τίγρεων καὶ λεόντων. Μόνον οἱ κρεωπῶλαι, σκληροκάρδιοι γινόμενοι ἐξ ἀνατροφῆς, ὁσάκις βλέπωσι τὰ ζῶα αὐτὰ βοσκοντα ἡσύχως, ἀναπολοῦσιν ἀπλήστως τὰ κέρδη τὰ ὁποῖα θὰ ἀποφέρωσιν αἱ σάρκες των. Τίς δὲν φρίσσει, βλέπων τοὺς αἱμοβόρους αὐτοὺς σφάζοντας τὰ ζῶα, καὶ ἀπολαύοντας, ἐν μέσῳ τοῦ αἵματος, ἰδίας τινὸς ἡδονῆς! Τίς δὲν αἰσθάνεται ἀνορθουμένας τὰς τρίχας του ὅταν βλέπῃ αὐτοὺς κατακερματίζοντας τὸ σφαγὲν ζῶον, κρεμῶντας τὰ μέλη αὐτοῦ, καὶ ἐπιδεικνύοντας αὐτὰ μετ' οἰήσεως; Πόσοι βόες, πόσοι μόσχοι, πόσα ἀθῶα ἀρνία εὐσιάσθησαν διὰ νὰ χορτασωσι τὴν ἀδδηφαγίαν ἡμῶν ἀφοῦ ἀπεβλήθημεν τοῦ παραδείσου! Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὸ αἴσθημα τῆς φρίκης καὶ τῆς ἀηδίας τὸ ὁποῖον μὲ κατέλαβέ ποτε ἰδόντα πρὸ τῶν ποδῶν μου ῥύακα κατακόκκινον· ἂν δὲ καὶ ἔμαθον μετὰ ταῦτα ὅτι ἐξήρχετο ἀπὸ ἐργαστήριον βαφέως, τὸν ἀναπολῶ πάντοτε φρίσσων, καὶ ἐνθυμούμενος ταυτοχρόνως τὸν αἱματοφυρτον ποταμὸν τῶν Ἰνδικῶν ταρτάρων, εἰς τὸν ὁποῖον καταποντίζονται, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Βράμα, ὅλοι ὅσοι τρώγουσι σάρκας ζώων.

Ἀλλ' ἐὰν ὅστις ἔχῃ καρδίαν ἀνθρώπου φρίσσῃ ὁσάκις βλέπῃ τὰ ἄγρια ἐκεῖνα σπήλαια τὰ ὁποῖα κατοικοῦσιν ἀνθρωπόμορφοι τίγρεις, οἱ κρεωπῶλαι, δὲν φρίσσει τάχα ἔτι μᾶλλον ὅταν βλέπῃ εἰς ἐργαστήριον πτηνοπώλου, ὁμαθοὺς ὁλοκλήρους πτηνῶν, καὶ ἀνθρώπους ἐμπορευομένους ἀσυνειδότως πτώματα; Καὶ ὅταν μὲν τρώγωμεν ἑψητὸν ἢ βραστὸν, ἐπειδὴ τὰ τεμάχια εἶναι μικρὰ, δυνάμεθα νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξαν μέλη πλάσματος ἔχοντος ζωὴν ὡς καὶ ἡμεῖς· ἀλλ' ὅταν ἔχῃς ὑπ' ὄψιν σου ὁλόκληρον τὸ σῶμα πτηνοῦ, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ εἶχε πνοὴν, ὅταν βλέπῃς τὰ πτερά του δι' ὧν ἐπλανᾶτο ὑπὸ ὡραῖον οὐρανὸν, τοὺς πόδας δ' ὧν ἐκάθητο ἐπὶ πρασίνων κλαδίων, τὴν κεφαλὴν, τὸ ῥάμφος του, τὸν λάρυγγά του αὐτὸν ὅστις ἔτερπε τὰς ἀκοάς μας! Πολλάκις καταβροχθίζοντες διὰ μιᾶς ὁλόκληρον πτηνὸν, ἐξαφανίζομεν συγχρόνως ὅλα τὰ ὄργανά του. Βεβαίως διὰ νὰ προλάβωσι τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην κρεωφαγίαν οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ διέδωκαν τὴν σωτηρίαν ἐκείνην δόξαν, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων ἡμῶν μεταβαίνουσι πολλάκις καὶ εἰς πτηνά.

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἰχθύων οἱ μὲν ἔχουσιν ὀλίγον αἷμα, οἱ δὲ στεροῦνται τοιούτου παντάπασι, καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὴν Γραφὴν, τὸ αἷμα εἶναι ζωὴ, εἶναι ἴσως πλέον συγκεχωρημένον νὰ τρώγωμεν ἰχθύας, καθόσον μάλιστα κτὶ αὐτοὶ τρώγονται μεταξύ των, καὶ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προηγούμενον. Ἡ θηριωδία τῶν λεόντων, τῶν τίγρεων καὶ τινων ἄλλων ἀγρίων ζώων, ἐδύνατο ἐπίσης νὰ ἐνισχύσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ εἴμεθα σαρκοβόροι· πλὴν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι σκληρόσαρκα, ἐὰν τὰ ἐτρώγωμεν, θὰ ἐγενόμεθα ἄλλοι Καννίβαλοι. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν πρέπει νὰ τρώγωμεν καὶ καρχαρίας· διότι, ἐπὶ Πλινίου, εὑρέθη τις ἔχων ἐντὸς τῆς κοιλίας αὐτοῦ ἄνθρωπον πάνοπλον. Οἱ ὄφεις τῆς θαλάσσης εἶναι φαρμακεροὶ καὶ διὰ τοῦτο

ἀπέχομεν αὐτῶν. Τὸ τερατῶδες μέγεθος τῆς φαλαίνης καὶ ἡ ἀποφορὰ τοῦ ἐλαίου της προστατεύουσιν αὐτὴν κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδδηφαγίας. Πίθηκας δὲν ἔφαγέ ποτε οὐδὲν ἔθνος πεπολισμένον, διότι ὁμοιάζουσι τὸν ἄνθρωπον, τὸν δὲ ψιττακὸν προφυλάσσει ἡ ὁμιλία του. Εὐτυχῶς ὅμως οὐδὲν προστατεύει τὰς καρίδας, τὰς πεταλίδας καὶ τὰ λοιπὰ ὄστρεα. Διάσημός τις φυσιολόγος Γερμανὸς ἐμέτρησε χίλια ἑντομα ζωντανὰ ἐντὸς ἑνὸς μέτρου καρίδων· ὥστε τρώγοντες ὀλίγα ἐκ τῶν ζώων τούτων, τρώγει καὶ μυριάδας ἄλλας ζωοφίων! τὴν γαστριμαργίαν ἡμῶν δὲν ἀναστέλλει τοιαύτη τρομερὰ καταστροφή;

Ἀλλὰ φεῦ! δὲν ἦλθεν ἢ μᾶλλον παρῆλθεν ἡ κατάλληλος ὥρα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν δογμάτων τοῦ Πυθαγόρου. Ἡ λαιμαργία τῆς παρούσης ἐποχῆς εἶναι τοσούτῳ μεγάλη, πολλὰ τῶν ἐδεσμάτων τὰ ὁποῖα τρώγομεν εἶναι τοσούτῳ ὀλίγον φυσικὰ, ὥστε δὲν εἶναι παράδοξον ἐὰν τοτε φάγωμεν καὶ τίγρεις, καὶ χελιδόνας καὶ πελαργοὺς, πιθανὸν δὲ καὶ σειρήνας, ἂν καὶ ἔχωσι τοσαύτην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ὡραῖον φύλλον.

(*Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.*)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—o—

Εἰς τὴν *Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων* ἀνέγνωμεν τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Μαρκέλλου περὶ τοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντος Καταλόγου τοῦ Κ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, περὶ οὗ εἴπομεν καὶ ἡμεῖς ὀλίγα εἰς τὸ φυλλάδιον ΡΣΤ'. Μεταφράζομεν δὲ ἐπίτηδες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διότι ἐξ αὐτῆς ἀποδεικνύονται δύο τινά· πρῶτον μὲν ὅτι ἐν μέσῳ τῆς τοσαύτης καθ' ἡμῶν καταφορᾶς ὑπάρχουσι καὶ εὐγενεῖς ψυχαὶ δακρύουσαι ἐπὶ τῶν συμφορῶν ἔθνους ἀδίκως καταδιωκομένου καὶ ἀναξίως πάσχοντος, καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς μακρᾶς δουλείας ἔργα τῶν πατέρων ἡμῶν δὲν εἶναι ἀνάξια τῆς προσοχῆς οὐχὶ μόνον τῶν ξένων σοφῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς τύχης τῶν λαῶν· διότι ὁ Κ. Μάρκελλος δὲν καταγίνεται ἁπλῶς εἰς τὰ γράμματα, ἀλλ' ἀριθμεῖται μεταξὺ ἐκείνων οἵτινες ἐσπούδασαν τὰ τοῦ κόσμου ἐν τῷ κόσμῳ αὐτῷ.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή·

Ἐν Μαρκέλλῳ, τὴν 20 Αὐγούστου 1851.

Κ. Συντάκτα!

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀνατρέξω μετὰ τῶν ὑμετέρων ἀναγνωστῶν εἰς ἐποχὴν μεμακρυσμένην ἀφ' ἡμῶν δι' ἐτῶν οὐχὶ μὲν πολλῶν, ταχέως ὅμως παρατριψάντων καὶ παλαιωσάντων καὶ ἀνθρώπους καὶ πράγματα, ἐτῶν μεστῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν σπαραγμῶν τῶν ὁποίων τὸ ἀπήχημα συνετάραξε καὶ αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς.

Πράττων δὲ τοῦτο λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ φιλολογικοῦ τινος ἔργου δημοσιευθέντος πρὸ μικροῦ ἐν Ἀθήναις. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην μου τοσούτους διασήμους ἄνδρας τοὺς ὁποίους ἐγνώρισα. καὶ τοσαύτας ἐντυπώσεις τῆς ἀνθηροτέρας μου ἡλικίας, ὥστε ἐθεώρησα αὐτὸ ἄξιον τῆς προσοχῆς ὅλων.

Τὸ 1823 ἔτος, μίαν τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ὁ Κ. Κάννιγκ, οἰστρηλατούμενος ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, διετράνωσε δι' ἀγορεύσεως περιπαθεστάτης τὰς συμπαθείας αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καθ' ἣν τὸ φιλόμουσον αὐτοῦ κατίσχυσε προώρως τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς, ἐξηρχόμην τοῦ ἀγγλικοῦ Βουλευτηρίου κατανενυγμένος τὴν καρδίαν ὑπὸ τῶν γενναίων ἐκείνου λόγων, τοσούτῳ συμφώνων πρὸς τὰς κλίσεις μου.

Ἄλλος τις λόρδος, ἐξερχόμενος τῆς Βουλῆς συγχρόνως μετ' ἐμοῦ, μ' ἐπλησίασε, καὶ σφίγξας μου φιλικώτατα τὴν χεῖρα, ἐπειδὴ ἐγνωριζόμεθα, «Ἀ! μοὶ εἶπεν, ἀγαπᾶς λοιπὸν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν δι' ἣν ὁ φίλος μου Κάννιγ ὡμίλησεν ἀτόπως μὲν διὰ τὴν πολιτικὴν τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ἐπιτηδειότατα δὲ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δημοτικότητα; Ἐλθὲ σὲ παρακαλῶ αὔριον τὴν τρίτην ὥραν εἰς τὴν οἰκίαν μου, διὰ νὰ συνδιαλεχθῶμεν ἐν ἀνέσει.»

Τὴν ἐπιοῦσαν μετέβην, κατὰ τὴν πρόσκλησιν ταύτην, εἰς τοῦ λόρδου Γκιλφὸρδ, ὅστις μὲ ὑπεδέχθη πρῶτον μὲν εἰς κομψοτάτην οἰκίαν, ἔπειτα δὲ μὲ ὡδήγησεν εἰς ὡραιότατον κῆπον παρὰ τῷ Saint - James park. «Συγχώρησέ μοι, εἶπεν, ὑποβάλλοντά σε εἰς ἕξεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησα ὑπὸ τὸν ὡραῖον οὐρανὸν τῆς Ἰονίας. Ἐν πρώτοις θέλομεν γευθῆ· καὶ ἐπειδὴ διέτριψας πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, παραξενευθῆ. Νὰ γευθῶμεν τὴν τρίτην ὥραν ἐν Λονδίνῳ, ὁποῖον σκάνδαλον! Τί νὰ σὲ εἰπω, φίλε; δυστυχῶς δὲν εἶμαι ὅμοιος πρὸς οὐδένα τῶν συμπολιτῶν μου· καὶ ἐντὸς τῆς Ἀγγλίας αὐτῆς, εἶμαι κατὰ τὸ ἥμισυ Ἕλλην.»

Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἀπροσδοκήτου τούτου γεύματος, οὐτινος συνεμέθεξα καὶ μὴ πεινῶν, ὁ λόρδος Γκιλφὸρδ μόνον ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας του εἶχε τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Τὸ δὲ γεῦμα εἶχε μιαν μόνην ὁμηρικὴν ἀξίαν, ὅτι διήρκεσεν ὀλίγον, διότι ἄλλως ἦτο πολυτελές. Εἰς τὴν κλασικὴν ἀφθονίαν τῶν ἀρχαίων χρόνων ὁ ἑστιάτωρ προσέθηκε καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς βρετανικῆς ἀριστοκρατίας.

Μετὰ ταῦτα εἰσήλθομεν εἰς μικρὰν βιβλιοθήκην παρακειμένην τῷ ἑστιατορίῳ ὅπου συνεφάγομεν πρὸ μικροῦ οἱ δύο μόνοι. «Παρατήρησε, μοὶ εἶπε· διὰ τὰ ἄλλα μου βιβλία ἔχω ἄλλας θέσεις· ἐνταῦθα ὅμως ἔχω μόνον Ἑλληνικά. Ἐκεῖ μὲν εὑρίσκονται ὄχι ὅσα ἐγράφησαν ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν τρισχιλιέτη ὕπαρξίν της, ἀλλ' ὅσα περιεσώθησαν, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι

τῶν πατριωτικῶν ὕμνων τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Κλεφτῶν· ἐνταῦθα τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον ἰδίωμα συμβιοῦσι μὲν ἀλλὰ δὲν ἐπιμιγνύονται. Καὶ δὲν ἔχω μὲν νέον τι νὰ σὲ εἴπω περὶ τῶν κλασικῶν καὶ τῶν ὡραίων αὐτῶν Ἀγγλικῶν ἐκδόσεων τὰς ὁποίας καθωραΐζει λαμπρὰ βιβλιοῤῥαφή· ἀλλὰ γνωρίζεις καὶ τὰ βιβλία τῆς χυδαίας γλώσσης, τοσούτῳ δυσκόλως εὑρισκόμενα; τὰ ἐνέδυσα ἐπίτης μετὰ λαμπροτάτου δέρματος μαυρουσιανοῦ, καὶ ὁμολόγησον, ἐάν ποτε ἴδες αὐτὰ δύσμορφα παρὰ τῷ μόνῳ ἐν Σταμποὺλ βιβλιοπώλῃ, ὅτι ἤλλαξαν τοὐλάχιστον μορφήν. Ἐλθὲ, ἴδωμεν αὐτά.»

Καὶ μοὶ ἔδειξεν ἀλληλοδιαδόχως, κατὰ τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν σειρὰν, ὅπως ἔκειντο ἐπὶ τῶν ἐκ ῥοδοξύλου θέσεων, τὰ συγγράμματα ὅσα ἐφαίνοντο αὐτῷ ἄξια τῆς προσοχῆς μου. Ἐξ αὐτῶν δέ τινα εἶχον ἰδεῖ καὶ ἐγὼ πρό τινων ἐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ πλουτίσει μάλιστα τὴν περιφόρητον διπλωματικήν μου βιβλιοθήκην.

Καὶ πρῶτον μὲν ἴδον ἔργα τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος, τὴν Γραμματικὴν τοῦ Χρυσολωρᾶ καὶ τοῦ Λασκάρεως, τῶν κορυφαίων ἐκείνων καὶ ἐνδοξοτάτων ἑλληνιστῶν τῆς Εὐρώπης· τὰ παγκόσμια χρονικὰ τοῦ Δοσιθέου, τοῦ Θουκυδίδου τούτου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· ἔπειτα δὲ, μεταξὺ πολλῶν θεολογικῶν βιβλίων, Ἰλιάδα διὰ στίχων χυδαίων, τὴν ἀφελῆ ταύτην ἐπιγραφὴν ἔχουσαν ἐν κεφαλίδι· «Λάβετε πάντες ἀνὰ χεῖρας τὸ βιβλίον τοῦτο ὅπως μάθητε τὰ θαυμάσια κατορθώματα τοῦ Ὁμήρου»· καὶ μετὰ ταῦτα, τὰ συγγράμματα τῶν Κυπρίων, οἵτινες ἐδημοσίευον ἐν Βενετίᾳ τὰ χρονικὰ αὐτῶν καὶ τὰς περιγραφὰς τῶν καλλονῶν τῆς ἔτι τότε χριστιανικῆς αὐτῶν νήσου, ἐνῷ οἱ πρόσφυγες τῆς δεδουλωμένης Κωνσταντινουπόλεως ἐκοινοποίουν ἐν Ῥώμῃ τὰ χειρόγραφα ὅσα περιεσώθησαν ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κατακλυσμοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ πρῶτα λεξικὰ τῆς Ὁμηρικῆς γλώσσης, ἀφ' ὧν ἠγωνίσθησαν ν' ἀποβάλωσι τὸν τίτλον τοῦ *Μιξοβαρβάρου*, τὴν ὕβριν δηλαδὴ ἐκείνην μεθ' ἧς ἐστιγμάτισε μετὰ μικρὸν αὐτοὺς ἡ δουλεία.

Ἐλθόντες εἰς τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, ἴδομεν τὸν Ἐρωτόκριτον τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου, τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτζη, ποιήσεις ἀμφοτέρας τῆς Κρήτης, καὶ συμπεπηγμένας ἐν πολλοῖς τόμοις τὰς ὁμιλίας τῶν Πατριαρχῶν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕφος ἔσωζεν εἰσέτι καθαρότητά τινα καὶ ἁρμονίαν ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Τὸν ΙΗ' αἰῶνα, αἱ ἐπιστημονικαὶ διατριβαὶ ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις ἦσαν πολυπληθέστεραι· ἴδομεν τὴν *ἀρχαίαν ἱστορίαν* τοῦ Ῥολλίνου, Τηλέμαχον ἢ συνέχειαν τοῦ τετάρτου βιβλίου τῆς *Ὀδυσσείας, ἑρμηνευθέντα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ τοῦ Φρ. Σαλινιάκ, ὑπὸ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ σοφωτάτου Καρριωάννου*· τὸν Πλούταρχον παραπεφρασμένον εἰς τὴν καθομιλουμένην, τὰ ἓξ βιβλία τοῦ *Πολιτικοῦ δικαίου* τοῦ Ἀρμενοπούλου, Κριτοῦ Θεσσαλονίκης, δημοσιευθέντος τῇ ἐπιμελείᾳ Γερασίμου μητροπολίτου Ἡρακλείας, τὰ συγγράμματα τοῦ Μελετίου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, τὴν συλλογὴν τῶν ἀνεκδότων τοῦ Αἰγαίου, καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ Στράβωνος.

Ἐπεσκέφθημεν ἀκολούθως τὰς ἐν Δακίᾳ γενομένας ἐκδόσεις, ὑποκειμένη μὲν τότε εἰς Ἕλληνας ἀντιβασιλεῖς, οἱονεὶ παραμυθία τῆς δουλείας αὐτῶν, σήμερον δὲ γενομένη ἀφορμὴ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἔριδος.

Ἐκεῖ ἴδομεν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Δακίας καὶ τῆς Τρανσιλβανίας ὑπὸ Φωτεινοῦ, καὶ τὴν βιογραφίαν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου, *πρώτου ἱεράρχου τῆς ἁγίας πόλεως*, μέχρι Χρυσάνθου, ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου, καθὼς καὶ τὸν *Καθρέπτην τῶν γυναικῶν*. ἀφιερωμένον τῇ δόμνᾳ Ἑλένῃ Μαυροκορδάτου. Ἐκεῖ καὶ τὰ *Γεωργικὰ* τοῦ Οὐϊργιλίου, μεταφρασθέντα περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, ἐν ἑξαμέτροις ἑλληνικοῖς, καὶ τυπωθέντα ἐν Πετρουπόλει, ἀναλώμασι τοῦ πρίγκηπος Ποτέμκιν, *διαπύρου τῶν ἑλληνικῶν μουσῶν φίλου*, καὶ παρ' αὐτοῖς τὴν *Αἰνειάδα* ὑπὸ τοῦ περιβοήτου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ἀρχιεπισκόπου Χερσῶνος, ἀμφότερα ἔχοντα τὸ σχῆμα μέγα· δι' ὃ καὶ ὑπεμειδίασα ἀναπολήσας τοῦτο τὸ τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ῥουσῶ, περιεχόμενον ἔν τινι κωμῳδίᾳ, «μετέφρασε τὴν Αἰνειάδα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πρὸς ἄνεσιν τῶν μὴ ἐννοούντων τὴν Λατινικήν»· διότι δὲν προεμάντευον τὴν ἡδονὴν τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ αἰσθανθῶ ἀναγινώσκων τοὺς μελῳδικοὺς τούτους στίχους, καὶ μάλιστα τὰ σοφώτατα αὐτῶν σχόλια. Ἀντίτυπον αὐτῶν πολύτιμον καὶ σπάνιον μοὶ ἐδόθη ἐν Βοσπόρῳ ὑπὸ τοῦ φίλου μου πρίγκηπος Κωνσταντίνου Μουρούζη, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ θανάτου.

Ἐφθάσαμεν καὶ εἰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος τὰ βιβλία, καὶ ἴδομεν τὰς ῥητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς πραγματείας τοῦ Οἰκονόμου καὶ τοῦ Βάμβα, τὰς μεταφράσεις βιβλίων ἀγωγῆς καὶ ἠθικῆς γενομένας ὑπὸ νέων δομινιτσῶν τοῦ Φαναρίου, τῶν ὁποίων τὰς πλείστας εἶχον γνωρίσει· τὴν *ἀπελευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ*, διὰ στίχων ἁπλῶν, ἧς καὶ ὁ λόρδος Βάϊρον ἐποιήσατο μνείαν ἐν τῷ Childe - Harold, ὅτε ἐζήτει παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἄλλον σταυροφορικὸν πόλεμον κατ' ἄλλων Σαῤῥακηνῶν· τὰ ἡρωϊκὰ χρονικὰ τῆς Πάργας καὶ τοῦ Σουλίου, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν *Ἀταλὰν* τὴν ὁποίαν ἠπειρώτης τις μετέφερεν ἀπὸ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀμερικῆς, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῶν Παρισίων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μεταφραστὴς δὲ αὐτῆς ἦτο ὁ αὐτὸς Ἀβραμιώτης, οὗτινος ἡ ἐμπαθὴς ἐπίκρισις ἐτάραξε τὸν Κ. Σατωβριὰν περιηγούμενον.

Τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιθεώρησιν ἐπέστεψαν τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα τοῦ Ῥήγα τὰ ὁποῖα περιῆλθον τοσαῦτα ἔτη χειρόγραφα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, τὸ *σάλπισμα πολεμιστήριον*, ἕνα τῶν πρώτων ποιημάτων ἅτινα ἐτυπώθησαν ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τὸ κλέφτικον ποίημα τοῦ Τρικούπη, νέου Τυρταίου, ἐκδοθὲν τὸ 1821.

Τὴν φιλολογικὴν ταύτην ἐπιθεώρησιν τῶν βιβλίων

τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐπιθεώρησιν ταχεῖαν μὲν ἧς τινος ὅμως ἡ μνήμη ἔμεινε κεχαραγμένη ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἐπανέλαβον σήμερον ἐν ἀνέσει, ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις δημοσιευθέντι καταλόγῳ τοῦ Κ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ. Ἐξ αὐτοῦ, διαλαμβάνοντος χιλίους καὶ ἐπέκεινα τίτλους βιβλίων, μανθάνομεν τί, ἐν ἐλλείψει ἐθνικῶν τυπογραφείων, ἔπραξαν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τὰ φιλόξενα πιεστήρια τῆς Ῥώμης, τῆς Βενετίας, τῶν Παρισίων, τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Βιέννης, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου· τόσῳ δὲ μᾶλλον κατέστησε ζωηροτέρας τὰς ἀναμνήσεις μου τὸ πολύτιμον τοῦτο πόνημα, ὅσῳ ὁ ἐκδόσας αὐτὸ, διακεκριμένος βιβλιόφιλος, ἐξελέξατο ἄλλοτε τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα μ' ἔδειξεν ὁ λόρδος Γκυλφὸρδ, καὶ διετέλεσεν ἐπὶ πολὺ ἐφορεύων τῆς Ἰονίου βιβλιοθήκης, τῆς συστηθείσης ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου φιλέλληνος.

Εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον τοῦ Κ. Βρετοῦ (οὗ τινος τὸ ὄνομα διαιωνίσθη εὐτυχῶς καὶ διά τινων φιλολογικῶν δοκιμίων τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καταχωρισθέντων ἐν τοῖς ἡμετέροις περιοδικοῖς συγγράμμασιν), εἰς τὸ ἔργον, λέγω, τοῦτο, διότι ὁ εὐφυὴς καὶ σοφὸς Νοδιὲρ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ εἷς κατάλογος εἶναι ἔργον ἄξιον λόγου, εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν τῶν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη Ἑλληνικῶν γραμμάτων, τολμῶ νὰ προσκαλέσω τὴν προσοχὴν τῶν πολυαρίθμων ἀναγνωστῶν τῆς ὑμετέρας ἐφημερίδος, εἰ καὶ κινδυνεύων νὰ θεωρηθῶ καὶ δεύτερον ὑπέρμαχος ὑποθέσεως ἀπευθοῦς μὲν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον, τὴν ὁποίαν ὅμως, ὅσῳ ταχὺς καὶ ἂν προχωρῇ οὗτος, δὲν θέλει κατορθώσει νὰ ἐξαφανίσῃ.

Ὁ κόμης ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—o—

ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ.

— Εἰς Ἀγγλίαν ἐγένετο ἐσχάτως ἐφεύρεσις, ἥτις μεγίστην ὑπόσχεται ῥοπὴν εἰς τῶν ἠλεκτρικῶν τηλεγράφων τὴν ἐφαρμογὴν, ἐπὶ τόπων διαχωριζομένων ὑπὸ θαλασσῶν. Ἄλλοτε, ὅτε μεταξὺ δύο τόπων ἔκειντο «*οὔρεά τε σκιόεντα, θάλασσά τε ἠχήεσσα*,» ἡ κοινωνία μεταξὺ τῶν τόπων ἐκείνων ἦν πολλοῦ χρόνου ἔργον, καὶ ἐξέθετεν εἰς μυρίους κινδύνους. Σήμερον λεπτὸν σύρμα, παρακολουθοῦν τὰ σκιόεντα ὄρη, ἀναβαῖνον εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν, καὶ βυθιζόμενον εἰς τὰ βάραθρα, φέρει ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, τῇ ταχύτητι τοῦ στοχασμοῦ, ἀπὸ ἄκρων μέχρις ἄκρων τῆς στερεᾶς, τὰς ἀγγελίας καὶ τὰς ἰδέας. Ἀλλ' ἡ ἠχήεσσα θάλασσα ἐξηκολούθει μέχρι τοῦδε, σχεδὸν ὡς ἐπὶ Ὁμήρου, παρεμβάλλουσα ἀνυπέρβλητα προσκόμματα εἰς τὴν ἄμεσον ταύτην καὶ στιγμιαίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συγκοινωνίαν. Ὡς μεγαλούργημα ἐθεωρήθη, καὶ τῷ ὄντι μέγιστος κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως θρίαμβος ἦν, ὅτι τὸ ἀγγελιοφόρον σύρμα ἔζευξε τὸν Βρεταννικὸν πορθμόν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ μεγίστων συνεδεῖτο δυσχερειῶν, δαπανῶν καὶ φόβων, μή τις ἄγκυρα πλανηθεῖσα τὸ παρασύρῃ, μή τις κυμάτων ἀναβρασμὸς τὸ θραύσῃ, μή τις τὸ καταπίῃ λαίμαργος καρχαρίας. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἤδη αὐτὴ μάλιστα ἡ θάλασσα καθίσταται ὁ ἀδάπανος τῆς κοινωνίας αὐταγωγὸς, οὐχὶ πλέον διαιροῦσα, ἀλλὰ συνδέουσα τὰ μᾶλλον ἀπῳκισμένα μέρη τῆς γῆς, καὶ οὐχὶ τὸν τηλέγραφον δεχομένη, ἀλλ' αὐτὴ γινομένη τηλέγραφος. Σκωτός τις, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, εἶναι ὁ πρῶτος τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου ἐρευρετής· ἀλλὰ δυστυχεῖς δι' αὐτὸν περιστάσεις περιῆψαν εἰς ἄλλον τὴν δόξαν τῆς ἀνακαλύψεώς του. Τὸν ἀκάματον ὅμως τοῦτον τῆς ἐπιστήμης ἀγωνιστὴν δὲν κατέβαλεν ἡ πρώτη ἀποτυχία. Ἡ ἀνεξάντλητος διάνοιά του, τὴν πρώτην θαυμασίαν ἀνακάλυψιν ἥτις τοῦ ἀφῃρέθη, ἀντικατέστησε δι' ἄλλης οὐχ ἧττον θαυμασίας. Εἰς τῆς πόλεως Πορτσμούθης μακρὰν λίμνην ἢ δεξαμενὴν τοῦ μύλου, ἔχουσαν πλάτος πεντακοσίων ποδῶν, εἰς τὴν μίαν ὄχθην ἐβύθισε τὴν ἄκραν τοῦ τηλεγραφικοῦ σύρματος, συνωδευμένην μετὰ μηχανῆς ἣν ἐφεῦρε, καὶ ἄλλην ἄκραν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην, καὶ αἱ ἀγγελίαι μετεδίδοντο ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην διὰ τοῦ ὕδατος, ὡς ἂν τὸ διεπέρα ἠλεκτρικὸν σύρμα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν. Οἱ εἰς τὴν ἀπόπειραν παρευρεθέντες καὶ διευθύναντες αὐτὴν, ἦσαν μηχανικοὶ ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῆς Ἀγγλίας, καὶ οὗτοι βεβαιοῦσιν ὅτι οὐδὲν κωλύει ὅπως ἡ αὐτὴ ἀρχὴ καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα ἐφαρμοσθῇ ἐπίσης ἐπιτυχῶς εἰς αὐτὸν τὸν Βρεταννικὸν πορθμὸν, καὶ εἰς εὐρυτέρας θαλάσσας, ὥστε ὁ ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος, ὅστις μέχρι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ὅριον ἀνυπέρβλητον τὴν θάλασσαν, αὐτὴν θέλει ἔχει τοῦ λοιποῦ κυριώτερον ὑπηρέτην, ἢ μᾶλλον διὰ τῆς ἐφευρέσεως ταύτης ἡ θάλασσα ἀναγνωρίζεται φυσικὸς ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος μεταξὺ τῶν στερεῶν.

— Παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐπεκράτει ἡ ἰδέα ὅτι ὑπῆρχεν ὑποθαλάσσιος δίοδος ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Συρακουσῶν πρὸς τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς κειμένην νῆσον τῆς Ὀρτυγίας. Κατ' ἐπιστολὴν ἐκ Νεαπόλεως, τῆς 15 Αὐγούστου, ἡ δίοδος αὕτη ἀνεκαλύφθη τῷ ὄντι ὑπὸ τῶν γνωστῶν Σικελῶν ἀρχαιολόγων τῶν Κ. Κ. Σαντ. Ἠλία καὶ Καβαλλέρου. Εἶναι δὲ αὕτη ὑδραγωγεῖον, οὗ τὰ θεμέλια εἰσὶ τεθειμένα εἰς βάθος ἑκατὸν δέκα σπιθαμῶν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ ὑπερέχον δεκαπέντε πόδας ὑπὲρ τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου ἡ περίφημος πηγὴ Ἀρέθουσα, ἧς τὰ ἐρείπια σώζονται εἰ-

σέτι, ἐκ Συρακούσας διωχετεύετο εἰς Ὀρτυγίαν, καὶ ἴσως ἡ διώρυξ αὕτη παρήγαγε τὸν γνωστὸν μῦθον τῆς ὑποβρυχίου κοινωνίας τῆς Ἀρεθούσης μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ.

— Κατὰ τὴν Προυσιχὴν ἐφημερίδα τὴν ἐπιγραφομένην « Ταχυδρόμος τῆς Ἄλλης, » ὁ Κ. Ὄθων Βλαῦος, ὑπογραμματεὺς, καὶ ὁ Κ. Σχλοττμάννος, ἱεροκήρυξ τῆς Προυσικῆς πρεσβείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιῆλθον τὴν Σαμοθράκην, τὴν Τένεδον καὶ τὴν Ἴμβρον, νήσους ἃς ἀπὸ τοῦ 1780 οὐδεὶς ἐπεσκέφθη ἀρχαιολόγος ἢ φιλολόγος. Διαμείναντες δὲ εἰς Σαμοθράκην δεκαπέντε ἡμέρας, ἀνεκάλυψαν ἀ. μέγα κυκλώπειον τεῖχος, μέσης περιβόλου ἀρχαιοτάτου ἱεροῦ· β'. τὸν ναὸν ἐν ᾧ κυρίως ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια, μεθ' ὅλων τῶν παρακειμένων οἰκοδομημάτων· γ'. τὸ σπήλαιον τοῦ Γηρυόνου, ὅπου εὗρον κύνας εἰς τὴν μεγάλην ἀκατονόμαστον θεάν· δ'. πολλὰ ἀνάγλυφα τῆς ἀρίστης ἐποχῆς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης· ἐ. περίπου τριάκοντα ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς· σ'. τοσαῦτα σχεδὸν ἑλληνικὰ καὶ φοινικικὰ νομίσματα, ἐπίσης ἀνέκδοτα. Ἔκθεσις δ' ἐμπεριστατωμένη περὶ τῶν μνημείων τούτων συνετάχθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κουρτίου, καὶ καθυποβλήθη εἰς τὴν Προυσικὴν Ἀκαδημίαν.

— Ἡ περὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τελευταία τῶν πεπαιδευμένων ἰδέα ἦτο ὅτι τὸ φῶς τοῦτο προήρχετο ἐξ ἀερώδους ἀτμοσφαίρας περικυκλούσης τὸν πυρῆνα τοῦ φωστῆρος, ἥτις δήποτε καὶ ἂν ἦν ἡ ὕλη αὐτοῦ. Ὡς ἀπόδειξις δὲ τῆς ἀληθείας ταύτης ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ἀραγῶ, ὅτι τὸ ἡλιακὸν φῶς ὅλῳμενον, δὲν ὑποκειται εἰς πόλωσιν. Ὁ Ἄγγλος Κ. Θωμᾶς Βοῦδ ἐπεχείρησε νέον πείραμα διὰ τῆς φωτογραφίας, φέρον, ὡς νομίζει, εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ἔλαβε δηλαδὴ ἐπὶ φωτογραφικῶν πλακῶν διαφόρους τοῦ ἡλίου τύπους, ἐκθεὶς ἑκάστοτε ἑκάστην τῶν πλακῶν ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὸν ἥλιον, ἢ τὴν προηγουμένην. Παρετήρησε δὲ ὅτι ὅσῳ χρονιωτέρα ἡ ἔκθεσις, τόσῳ εὐρύτερος ἀπετελεῖτο ὁ τύπος. Τὰ αὐτὰ πειράματα ἐπανέλαβεν εἰς τὸ φῶς τῆς λαμπάδος, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦν τὸ ἴδιον· τὰ ἐπανέλαβε δὲ καὶ εἰς τὸ ἐκ στερεοῦ σώματος ἀποπεμπόμενον φῶς, ἤτοι ἐκ τιτάνου καιομένης ὑπὸ ῥεύματος ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου, καὶ ἐνταῦθα παρετήρησεν ὅτι ἡ παράτασις τῆς ἐκθέσεως δὲν ηὔξανε τὴν διάμετρον τοῦ τύπου. Ἐκ τούτων δ' ἐσυμπέρανεν ὅτι τὸ ἐξ ἀερώδους σώματος παραγόμενον φῶς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἐκ στερεοῦ, ἔχει τὴν ἰδιότητα ταύτην, καὶ ἑπομένως ὅτι ἀερώδης εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἡλίου. Ἀναγγέλλεται ἐν τούτοις εἰδική τις πρα·ματεία ὑπὸ Γάλλου τινος φυσιοδίφου, Κ. Χακορνὰκ καλουμένου, ἐν ᾗ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἡλίου, διὰ διαφόρων, πολὺ πειστικωτέρων πειραμάτων, ἀποδείκνυται τὸ αὐτὸ περὶ τῆς ἡλιακῆς ἐπιφανείας, καὶ ἐξηγοῦνται ὅλα τὰ λοιπὰ τοῦ ἡλίου φαινόμενα.

— ΜΑΧΗ ΤΙΓΡΕΩΣ ΚΑΙ ΚΡΟΚΟΔΕΙΛΟΥ. Πρό τινων ἐτῶν ἰδού τί περίεργον συνέβη εἰς Βεντάμην τῶν Ἰνδιῶν· Ἄνθρωπός τις ἁλιεύων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τυλιεμάνου, ἤκουσε πάταγον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἤρχετο ὁ θόρυβος, παρετήρησε τίγριν κολυμβῶσαν, ἐρχομένην ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι μέρους, καὶ πλησιέστατα οὖσαν αὐτοῦ. Τότε, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἀνεπήδησεν εἰς δένδρον· ἀλλὰ μόλις ἀνέβη, καὶ ἡ τίγρις, ἀναβᾶσα καὶ αὐτὴ εἰς ἄλλο δένδρον παρακείμενον, ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιπέσῃ· δι' ἅλματος κατὰ τοῦ ἁλιέως. Ἀλλ' αἴφνης παμμεγέθης κροκόδειλος, ἀνακύψας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὥρμησε πρὸς τὴν τίγριν, καὶ ἁρπάσας αὐτὴν τὴν κατεβίβασεν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐξάκις τὰ δύο ζῶα ἐβυθίσθησαν παλαίοντα μανιωδῶς ὑπ' αὐτὸ, καὶ τὸ αἷμα των ἔρρεεν ἄφθονον. Ἐπὶ τέλους ὁ κροκόδειλος ἥρπασε τὴν τίγριν ἀπὸ τῆς ῥάχεως, καὶ αὐτὴ, μὴ δυναμένη πλέον ν' ἀντιπαλαίσῃ, κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀμφιβίου ζώου.

— Η ΧΗΜΕΙΑ ΘΕΡΑΠΕΥΟΥΣΑ ΤΗΝ ΑΛΑΖΟΝΕΙΑΝ. Γνωστὸν ὅτι ἡ θρησκεία, διὰ τῆς οὐρανίου αὐτῆς διδασκαλίας, θεραπεύει πολλάκις τὴν ἀλαζονείαν· δὲν ἐγνωρίζομεν ὅμως ὅτι καὶ ἡ χημεία, ἐπιστήμη ὅλως φυσικὴ, μεταξὺ τῶν ἄλλων της ἀποτελεσμάτων ἔχει καὶ τοῦτο. Τὸ ἐφεξῆς ἀληθέστατον ἀνέκδοτον τὸ ἀποδεικνύει·

Βαρόνος τις ἐν Γερμανίᾳ, ἀνήκων εἰς ἀρχαιοτάτην οἰκογένειαν, ἤκουεν ἐν Βερολίνῳ τὸ μάθημα τῆς χημείας τὸ ὁποῖον παρέδιδεν ὁ Κλαπρὸθ, σοφώτατος καθηγητής. Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ μετέβαινεν εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστήριον τοῦ καθηγητοῦ τούτου, ἀνετράπη τὸ ὄχημά του, αὐτὸς δὲ καὶ ὁ ἡνίοχος ἐπαθον ἀρκετά, ὥστε ὁ ἰατρὸς παρήγγειλε νὰ φλεβοτομηθῶσι καὶ οἱ δύο. Ὁ βαρόνος ἐθεώρησε τότε τὴν ὥραν ἁρμοδίαν διὰ νὰ λύσῃ ζήτημα πρὸ πολλοῦ ἀνησυχοῦν αὐτόν· ἠθέλησε διὰ χημικῆς ἀναλύσεως νὰ πληροφορηθῇ ἐὰν μεταξὺ τοῦ αἵματος βαρόνου γερμανοῦ καὶ τοῦ αἵματος ἀνθρώπου τοῦ ὄχλου, ὑπάρχῃ τωόντι φυσικὴ διαφορὰ, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ εὐγενεῖς. Ὅθεν διέταξε νὰ βάλωσι τὸ αἷμα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἡνιόχου εἰς ἰδιαίτερα ἀγγεῖα, καὶ νὰ τὸ στείλωσιν εἰς τὸν σοφὸν καθηγητὴν διὰ νὰ τὸ ἀναλύσῃ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας.

Γενομένης δὲ τῆς ἀναλύσεως, εὑρέθη ὅτι ἕκαστον περιεῖχε τὴν αὐτὴν ποσότητα τοῦ σιδήρου, τῆς τιτάνου, τῆς μαγνησίας, τῆς φωσφορικῆς τιτάνου, τοῦ λευκώματος, τοῦ ἁλυκοῦ καλίου καὶ νάτρου, τοῦ ὑπανθρακικοῦ νάτρου, τοῦ θειϊκοῦ καλίου, καὶ τῆς βλεννώδους καὶ ἐκχυλισματικῆς ὕλης καὶ ὕδατος. Μία μόνη διαφορὰ ὑπῆρχεν, ὅτι τὸ αἷμα τοῦ βαρόνου περιεῖχε διακόσια μέρη ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἀπεδείκνυεν ὅτι τὸ τοῦ ἡνιόχου ἦτο καλήτερον τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου του.

Ὁ βαρόνος, πεισθεὶς ἐκ τῆς συγκριτικῆς ταύτης ἀναλύσεως ὅτι τὸ αἷμα καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀγενῶν εἶναι φυσικῶς καὶ χημικῶς τὸ αὐτὸ, παρήγγειλε τὸν διδάσκαλον τοῦ υἱοῦ του νὰ βάλῃ ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ μαθητοῦ του ἀντίγραφον τῆς περὶ τῆς ἀναλύσεως ἐκθέσεως, ὁσάκις τὸν ἤθελεν ἰδεῖ θεωροῦντα τὸ ἴδιον αἷμα ἀνώτερον τοῦ αἵματος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

— ΒΔΕΛΛΑΙ. Αἱ βδέλλαι, ὡς γνωστὸν, προμηνύουσι δι' ἀλανθάστων σημείων τὰς καταιγίδας. Τὰ δὲ σημεῖα ταῦτα εἶναι τὰ ἑφεξῆς· γίνονται ζωηρότεραι, περιελίσσονται καὶ κινοῦνται τοσούτῳ πλέον ἐντόνως ὅσῳ ῥαγδαιοτέρα θὰ εἶναι ἡ προσδοκωμένη θύελλα, καὶ ἀγωνίζονται εἰς μάτην πολλάκις νὰ ἀναβῶσι τὰς πλευρὰς τοῦ ἀγγείου ἐν ᾧ φυλάσσονται.

Ὁ Κ. Merryweather, φυσιολόγος διακεκριμένος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κανονίσῃ τὰς κινήσεις ταύτας, διὰ νὰ καταστήσῃ τὰς προμηνύσεις τῶν βδελλῶν ἀσφαλεστέρας. Ἰδοὺ δὲ ἡ μέθοδός του· Θέτει ἐπὶ τραπέζης ἀριθμόν τινα φιαλῶν μεθ' ὕδατος ἀλλ' ἡμικένων, ἐντὸς δὲ αὐτῶν ἀνὰ μίαν βδέλλαν· ἔπειτα βυθίζει εἰς τὸ ὕδωρ σωλῆνα ὑάλινον ἢ σιδηροῦν, οὗτινος ἡ ἄλλη ἄκρα μένει ἐκτὸς τῆς φιάλης, ἐντὸς δὲ τοῦ σωλῆνος εἰσάγει λεπτότατον βακτηρίδιον ἐλεφαντίνον, τὸ ὁποῖον συνδέει μετὰ σύρματος συνεχομένου μετὰ γλωττίδος κώδωνος. Ἡ βδέλλα, συναισθανομένη τὴν ἠλεκτρικὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἀναβαίνει, εἰσέρχεται εἰς τὸν σωλῆνα καὶ ταράσσει τὸ βακτηρίδιον· τότε σημαίνει ὁ κώδων καὶ εἰδοποιεῖ τοὺς ἀκούοντας περὶ τῆς προσεχοῦς ἀλλοιώσεως τῆς ἀτμοσφαίρας.

— ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ. Ἀρχαιολογική τις ἀνακάλυψις πολλοῦ λόγου ἀξία, ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Πρό τινων μηνῶν ὁ ἰδιοκτήτης γηπέδου κειμένου παρὰ τὸ Βρεταγικὸν προξενεῖον ἐθεμελίωσεν ἐπ' αὐτοῦ οἰκίαν. Ἐνῷ δὲ ἔσκαπτον οἱ ἐργάται εὗρον μίγμα πλίνθων καὶ πετρῶν στερεώτατον. Ἐπειδὴ αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπροχώρησαν βαθύτερον, εὑρέθησαν καὶ τοῖχοι ὀγκώδεις ἐκ πλίνθων καὶ πλήθος ἀψίδων, καὶ ὀροφαὶ ἐκ γύψου, καὶ τεμάχια ἄλλα ὑαλοποιημένα καὶ ἀπηνθρακωμένα, ἔτι δὲ καὶ ὡραιότατοι μονόλιθοι κίονες ἐκ γρανίτου ἐρυθροῦ, καὶ ὀγκωδέστατοι λίθοι παραπλήσιοι πρὸς τοὺς τῶν λατομείων τοῦ Καφρ-Δουὰρ, δεκαὲξ μίλια ἀπεχόντων τῆς Ἀλεξανδρείας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων εὑρίσκονται καὶ ὡραῖα κιονόκρανα, καὶ τεμάχια κιόνων ἐκ μαρμάρου λευκοῦ. Τὸ μέρος ὅπου ἀνευρέθησαν αἱ ἀρχαιότητες αὗται ἀπέχει ἥμισυ μίλιον τοῦ τόπου ὅπου λέγουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι ὅτι ὑπῆρξε τὸ σταυροδρόμιον τῶν τεσσάρων λεωφόρων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Πτολεμαίου. Κικάζεται δὲ ὅτι εἶναι ἐρείπια τῆς ἀρχαίας βιβλιοθήκης.

Καὶ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν ὡραιότατα Ἑλληνικὰ ἀγάλματα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἅτινα ἐτοποθετήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνευρόντος πρὸ τῆς οἰκίας του.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΣΤ'.)

—o—

LXXI.

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλὰ 'στὴν Καλιακούδα
Τό 'να τηράει τὴν ποταμιὰ τ' ἄλλο τὸ Καρπενῆσι
Τὸ τρίτο τὸ καλήτερο μοιρολογάει καὶ λέει·
Σήκω, , νὰ φύγωμε κ' ἀπόλα καὶ τοὺς Βλάχους
Ὅσό 'ναι ὁ Κώστας ζωντανός' παρέκει 'ποῦ διαβαίνει,
Τὸ καραούλι ἐφώναξε τ' ἀπάνω καὶ τὸ κάτω.
Πολλὴ μαυρίλα ἔρχεται ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι.
Μὴν ὁ Ἀντώνης ἔρχεται μὲ τὸν Καραγιανάκη;
Μὴν εἶναι ὁ Μουχουρδάραγας μ' αὐτοὺς τοὺς Γιουταλούς;
Πουλί μου, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
Μὴν ἔρχεσαι ἀπὸ τ' Ἄγραφα καὶ ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι;
Δὲν ἔρχομαι ἀπὸ τ' Ἄγραφα οὔτ' ἀπ' τὸ Καρπενῆσι
Μὸν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Μηλιὰ καὶ ἀπὸ τὰ Βλαχοχώρια.
Μὴν εἶδες τὸν Ῥογόπουλο καὶ τὸν Ῥοβοθανάση;
Δὲν εἶδα τὸν Ῥογόπουλο μήτε Ῥοβοθανάση·
Τὸν Μπαϊρακτάρη ἀντάμωσα μέσα στοὺς . . .
Καὶ τοῦ 'πα χαιρετίσματα διὰ νὰ 'λθῃ νὰ σᾶς βγάλῃ.
Τοῦ πιάνουν πέντε ζωντανοὺς καὶ πέντε σκοτωμένους
Τὸν Κώστα τὸν ἐλάβωσαν ἀνάμεσα 'σταῖς πλάταις
Κ' ἐκεῖνος δὲν ἐστάθηκε καὶ 'στὸν παπᾶ πηγαίνει.
Καὶ ὁ παπᾶς τὸν γέλασε καὶ ἀπιστιὰ τοῦ κάνει.
Ἡ κλεφτουριὰ περπάτασε καὶ περπατεῖ καὶ κλαίγει,
Χαλεύουν γιὰ τὸν Κωνσταντῆ τὸν Κώστα τὸν Καρρίτσα.
Κύριέ μου, τί νὰ γίνῃκε τοῦτο τὸ καλοκαίρι
Νὰ χαρατσώσῃ τὰ χωριὰ καὶ αὐτὸ τὸ Καρπενῆσι.

LXXII.

Ἀτός του τὸ εἶδε τ' ὄνειρο ὁ Καπετὰν Ῥομφέης.
Οὐδ' ἔτρωγεν, οὐδ' ἔπινεν, οὐδὲ χαροκοπάει
Μὸν τ' ἅρματά του τήρασε στέκει καὶ τὰ ῥωτάει·
Τουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου πέρα πέρα,
Σαράντα χρόνους ἔκαμα ἁρματωλὸς καὶ κλέφτης,
Τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα
Καὶ τὸ τουφέκι 'στὸ πλευρὸ ὅσο νὰ ξημερώσῃ.
Ἀτός μου τὸ εἶδα τ' ὄνειρο καλὰ θενὰ ποθάνω,
Γῆς νύχτας τὸ περπάτημα καὶ τῆς αὐγῆς ὁ ὕπνος,
Ὅσο νὰ 'πᾶν τὰ ἀηδόνια 'σταῖς φωλιαῖς κ' ἡ ὠμορφανιαῖς
νὰ πλύνουν.)
Πῆρα κ' ἐγὼ τὸν ταῖφά νὰ πάω νὰ πολεμήσω.
Τὴν στράτα ποῦ ἐπήγαινα 'στὸν δρόμο ποῦ πηγαίνω
Καὶ βρέσκω ἕνα γέροντα, στέκω καὶ τὸν ῥωτάω·
Καλὴ μερά σου γέροντα! καλῶς τὸν καπετάνο
Καπετὰν Ῥομφέη ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦ θένα πηγαίνῃς;
Ἀπὸ τὴν Ἀλασῶνα ἔρχομαι, 'στὴν Κατερίνα πηαίνω
Αὐτοῦ μπροστὰ τουρκόσπιτα καὶ εἶναι κουνιαροχώρια.
Ἐγὼ Τούρκους δὲν σκιάζομαι, Κουνιάρους δὲν φοβοῦμαι
Ἐγὼ 'μαι Ῥομφέης ξακουστός, Ῥομφέης ξακουσμένος.
Καὶ 'πῆγε καὶ ἀποκλείσθηκε μέσα σὲ μιὰ ἐκκλησοῦλα
Τρεῖς μέραις κάνει πόλεμο καὶ πέντε ἡμερονύχτια.
Φέρνουνε τόπια ἀπ' τὴ στεριὰ, καννόνια τοῦ πελάγου,

Νὰ ῥίξουν νὰ χαλάσουνε αὐτὸ τὸ ἐρημοκλῆσι.
Καὶ αὐτὸς ἔτρωγε κ' ἔπινε 'στὸ νοῦ του δὲν τὸ βάνει.
Πρῶτο γιουροῦσι ἔκαμε μὲ τὸ σπαθὶ 'στὸ χέρι.
Πέντε παιδιὰ τοῦ βάρεσαν, τὸν Κωνσταντῆ Τσσμάρη.
Ψελὴ φωνοῦλα ἔσυρεν ὅσα καὶ ἂν ἠμποροῦσε·
Πάρε με, καπετάνιο μου καὶ μὴ μ' ἀφήσῃς 'πίσω.
Πίσω γιουροῦσι ἔκαμε καὶ πάει σκοτωμένος.
Τὸν κλαῖνε χώρας καὶ χωριὰ, τὸν κλαῖνε βιλαέτια,
Τὸν κλαίει ἡ μαύρη Νιάουστα κ' ἡ μαύρη Κατερίνη.
Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε ἀπ' τὸ χωριὸ τοῦ Ὀλύμπου,
Μέρα καὶ νύχτα περπατεῖ μέρα καὶ νύχτα κλαίει
Καὶ ψιάχνει γιὰ τὴν κλεφτουριὰ τὸν καπετὰν Ῥομφέη.
Μὰ οὐδὲ 'στὸν Ὄλυμπο φάνηκε, μηδὲ 'στὴν Καταιρίνα·
Μὰς εἶπαν πέρα πέρασε 'στὴ Νιάουστα πηγαίνει

LXXIII.

Σύντα νὰ ἐβάλαν τὴν βουλὴ οἱ ἄρχοντες Καρπλιώταις
Κ' ἔκραξαν τὸν Ἀλήμπεη καὶ τὸν Μαλιακουσῖνο.
Μάλιο μ', σὰν θέλεις καὶ ψωρί, σὰν θέλεις βιλαέτια
Τοὺς κλέφταις νὰ βαρίσετε τοὺς μαύρους τοὺς Σταθίους.
Στὴ Λεκινοῦ γιωράτισε, 'στὴ Βλίφη πάει τὸ βράδυ.
Νὰ καὶ ὁ Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ γαμπρὸ τοῦ Μπουκουβάλα
Καλλή σας μέρα γέροντες πολλὰ τὰ ἔτη Ἀγάδες.
Καλλῶς τὸν Γιαννάκη τοῦ Σταθῆ γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλα.
Γιαννάκη μ', βίξε τ' ἄρματα Γιαννάκη μ', παραδόσου.
Ἐγὼ δὲν ῥίχνω τ' ἄρματα καὶ δὲν τὰ παραδίδω.
Γιὰ 'μαι ὁ Γιαννάκης τοῦ Σταθῆ γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλα,
Τὸ πῶς τὰ ῥίχνουν τ' ἄρματα καὶ πῶς τὰ παραδίδουν;
Χίλια φλωριὰ δίνει ὁ Σταθῆς καὶ χίλια ὁ Μπουκουβάλας
Καὶ χίλια δίνει ἡ μάνα μου καὶ χίλια ἡ ἀδελφή μου
Καὶ χίλια ἡ γυναῖκά μου κ' ἔρχονται καὶ μὲ βγαίνουν.
Ἐδὼ ποῦ 'λθες, Γιαννάκη μου, ποτὲ βγαλμοὺς δὲν ἔχεις
Ἐδὼ δὲν εἶν' ἡ Δούνιστα δὲν εἶν' τὸ Σακαρέτση,
Νὰ πολεμᾷ; μὲ τὴν Τουρκιὰ μ' αὐτὸν τὸν Μιτσοχοῦνο.
Ὁ Μπουκουβάλας ἔρχεται μὲ δύο τρεῖς χιλιάδαις
Στὸν Κόρακα 'ξεκάμπισε, 'στὸν Βάλτο πάει τὸ βράδυ.
Ὅσο νὰ 'πᾶν τὴν Δούσιτσα τοὺς βρίσκει σκοτωμένους.
Καὶ κάνει τὸν κατήφορο καὶ πάει μὲς τὰ χάνια,
Τὸν Μιτσοχοῦσο καρτερεῖ τοῦ κάνει ἕνα καρτέρι
Τριακόσους Τούρκους σκότωσε τριακόσους τσακωμένους
Καὶ ὅλο ἐμπροστὰ τὸν ἔδωνε, 'στὴν Ἄρτα τὸν πηγαίνει.
Καὶ ὁ Μπουκουβάλας χούγιαξε καὶ ὁ Μπουκαυβάλας κραίνει
Γυρνᾶτε, παλληκάρια μου πίσω τοῦ . . . .
Νὰ πάμε κατὰ τὸν τόπο μας, πίσω 'στὸ βιλαέτι.

LXXIV.

Τοῦ Ἀνδρούτσου.

Διαβᾶτε ἀπὸ τὸν Ἔπαχτο, τὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ λόγγο
Ν' ἀκούσετε τὸν πόλεμο ποῦ πολεμάει ὁ Ἀνδροῦτσος,
Ἀνδροῦτσος καὶ ὁ Μουχτάρ - Πασας καὶ ὅλα τὰ βιλαέτια
Πέφτουν τὰ βόλια 'σὰν βροχὴ τὰ τόπια σὰν χαλάζι,
Καὶ αὐτὰ τὰ λιανοτούφεκα 'σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης.
Ὅλοι οἱ κλέφταις πολεμοῦν καὶ ὅλοι ῥίχνουν τουφέκι.
Καὶ ὁ Βλάχος (Θανάσης) δὲν ἀκούεται ὁ Γιάννης Ξιλικιότης.
Ὁ Βλάχος ἐσκοτώθηκε καὶ ὁ Γιάννης πάει 'στὸν τόπο.
Ἀνδροῦτσος ἐχουχούτησε μὲ τὸ σπαθὶ 'στὸ χέρι.
Πάρτε τοῦ Γιάννη τ' ἄρματα, τοῦ Βλάχου τὸ κεφάλι
Νὰ μὴν τὸ πάρῃ ἡ Τουρκιὰ τὸ 'πᾶν 'στὰ βιλαέτια
Βλέπουν οἱ ἐχθροὶ καὶ χαίρονται, οἱ φίλοι καὶ λυποῦνται
Τὸ βλέπει καὶ μιὰ παπαδιὰ καὶ κάθεται καὶ κλαίει.
Στὴν Λιβαδιὰ τὸ στείλανε, 'στὴν μέση τὸ Παζάρι,
Τὸ πήγανε στοὺς Μπέϊδες καὶ ὅλο φλωριὰ κερνᾶνε.
Βλάχο μου, τί ἐγύρευες 'στὸν ἔρημο τὸν τόπο;
Μ' ἐγίλασαν οἱ φίλοι μου καὶ ὁ καπετὰν Ἀνδροῦτσος.
Τρία πουλάκια κάθονται 'στὸν Ἔπαχτο 'στὴ ῥάχη
Τὸ 'να τηράει τὸν Ἔπαχτο, τ' ἄλλο κατὰ Κρεβάρα,
Το τρίτο τὸ καλήτερο τηράει τὸ Λιδορίκι.
Πάει μαντάτα κ' χαρεῖ σ' ὅλα τὰ βιλαέτια,
Ἀνδροῦτσος ἐπολέμαε 'στὴν μέση ἀπὸ τὸ λόγγο
Διαβᾶτε ἀπ' τὴν Κουστάριτσα 'στὴν μέση ἀπὸ τὴν χώρα,
Νὰ πῆτε τῆς ἀγάπης μου, τῆς ἀγαπητικῆς μου
Νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ λαμπρὴ γιατί' ναι λυπημένη
Νὰ μὴν τὰ βάλῃ τὰ φλωριὰ νὰ μὴν τὸ καμαρώσῃ
Νὰ μὴν τὰ πλέξῃ τὰ μαλλιὰ νὰ μὴν τὰ ῥίξῃ πίσω.
Καὶ ὁ Βλάχος ἐσκοτώθηκε καὶ ὁ Γιάννης πάει 'στὸν τόπο.
Πῆραν τοῦ Βλάχου τ' ἄρματα τοῦ Γιάννη τὸ κεφάλι.
Νὰ πῆτε τῆς μανούλας μου τῆς παραποιεμένης
Ποτὲ νὰ μὴ μ' ἀκαρτερῇ νὰ μὴ μὲ παντηχαίνει
Μὴν πῆτε πῶς σκοτώθηκα μὴν πῆτε πῶς ἐχάθην,
Νὰ πῆτε πῶς πανδρεύθηκα 'στὸν ἔρημο τὸ λόγγο·
Πῆρα τὴν πέτρα πενθερὰ τὴ μαύρη γῆ γυναῖκα
Καὶ αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα τὰ πῆρα συγγενάδια,
Κλάψε με, μάνα μ', κλάψε με τὴν νύχτα μὲ φεγγάρι
Καὶ τὴν αὐγούλα μὲ δροσιὰ ὅσο νὰ πάρῃ ἡμέρα
Νὰ 'πᾶν τ' ἀηδόνια 'σταῖς φωλιαῖς κ' ἡ ὠμορφαις νὰ πλύνουν
Νὰ πάῃ καὶ ἡ ἀγάπη μου νὰ κάθεται νὰ κλαίγῃ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει τὸν Α'. Τόμον αὐτῆς, καὶ τὰ φυλλάδια β', γ', δ', ε, ς' καὶ ζ'.

Πωλοῦνται δὲ παρ' αὐτῷ·

Ὁ Ἱππότης Ἀρμαντάλ . . . . δραχ. 4.
Ὁ Δασοφύλαξ. . . . . » 3.
Ὁ χάρτης τῆς ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχίας . . . . . » 1.

—o—